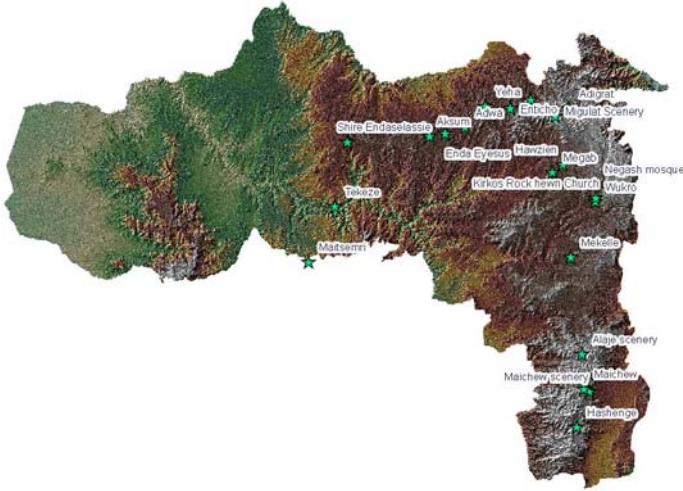

ልምዓት ቱሪዝም ትግራይ

ብ መሉኔታ ፍስሃ (ዶ/ር) Principal author
ተክለሃይማኖት ገብረስላሴ (ዶ/ር)
ኣይተ ተክለ ሓጎስ (ሌክቸረር)

ልምዓት ቱሪዝም ትግራይ

Mulugeta Feseha, PhD, Principal Author and Editor,
Associate Professor of Geosciences, Paleoenvironment and
Tourism
College of Development Studies/ School of Earth Sciences
Addis Ababa University, Addis Ababa, Ethiopia
E-mail: mulugetafyg@gmail.com OR mulugetafy@yahoo.com

Teclehaimanot Gebreselassie, PhD,
Assistant Professor of History, Department of History
Addis Ababa University, Addis Ababa, Ethiopia
E-mail: techaimi@yahoo.com

Tekle Hagos, Mphil,
Lecturer of Archeology, Department of Archaeology and
Heritage Management,
Addis Ababa University, Addis Ababa, Ethiopia
E-mail: thagos27@yahoo.com

©2014 Mulugeta Feseha

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form, by print, photo print, microfilm or any other means without written permission from the author.

Mulugeta Feseha, PhD

Associate Professor,

Addis Ababa University, College of Development Studies/ School of Earth Sciences

Addis Ababa, Ethiopia

Email: mulugetafy@gmail.com OR mulugetafy@yahoo.com

This book was published with the financial support of:

ኢትዮጵያን ካድሬንትስ

ትካል መስልጠኒ መስተንግዶ ሆቴልን ቱሪዝምን

ወ.ቕር ሎጅ

አዮሩሳሌም ሆቴል- ላሊበላ

ISBN: 978-99944-979-9-7

መዘከርታ

እዛ መፅሐፍ ንኸባቢ ሓደ ዓመት ምስ መሓዙተይ ኮይነ እንትፅሕፍ ሓሳባት እናበርሃለይን እናሰፍሐለይን እንትኸይድ ፅቡቕ ሓሳባት ንኸፍልፍል እናሰሓቕ፣ እናዛነዮ፣ እናሕደሰ፣ ንኣእምሮይ ብርሃን፣ ንድኻመይ ፈውሲ፣ ንነብሰይ ጉልበት ዝህበኒ ዝነበረ ኣሕሲመ ዝፈትዎ ፍቱው ወደይ ህፃን ኢዛና ሙሉጌታ ነይሩ።

ናይ እግዚኣብሄር ሓሳብ ኮይኑ ኻዓ እዛ መፅሐፍ ተዛዚማ ናብ ሕትመት ኣብዝኣተወትሉ እዋን ብሓደጋ ምክንያት ኢዛና ወደይ ካባይ ተፈልዩ። እዙይ ብምኻኑ ድማ እዛ መፅሐፍ ናይ ትግራይ ቱሪዝም ሃፍትታት ብዝበለፀ ንኸፍለጡ፣ ኣብ ጥቕሚ ንኸውዕሉን ምምሕያሽ ህዝብን ዓድን ኣብ ምምፃእ ትሕግዝ እያ ብዝብል እምነት ብሽም ዝፈትዎ ኢዛና ወደይ ንህዝቢ ብውህብቶ ተበርኪታ ኣላ።

መባኔታ

መረዳኔታታት ታሪኽን ኪዕቲ ኣርኪዮሎጅን ከምዘሕብርዎ ትግራይ ኣብ ናይ ኢትዮጵያ ታሪኽ ንቶም ናይ መጀመርያ ተኸታተልቲ 1100 ዓመታት ብመሪሕነት ደረጃ ናይ ሃገርና ታሪኽ መሰረት ዘትሓዘት ክልል እያ። ቐዲሉ ድማ ምስካልኦት ከባብታት ብብተራ ኣካል መሪሕነትን ተመራሕነትን እናሓዘት ብሓፈሽኡ ንልዕሊ 3000 ዓመታት ዘየቋረፀ ሃፍቲ ታሪኽ፣ ቕርስን ጅግንነትን ዘለዎ ክልል እያ። ቀዳመይቲ መቦቀል ሃይማኖት ከምኡውን ብዘይ ምቁራፅ እናዓበየን እናማዕበለን ናይ ዝመፀ ባህሊ ወናኒት ዝኾነት ትግራይ ኣብ ታሪኽ ስልጣን ኢትዮጵያ ኣብ ቅድሚት እትስራዕ ክልል እያ።

ኣብ ታሪኽ እቲ ዘበነ መሪሕነት እንብሎ ቕድሚ ልደተ ክርስቶስ ካብ 8^ይ ክሳብ 1^ይ ክፍለ ዘበን (ዓመተ ዓለም) ዝነበረ ስልጣን ይሓ እንትኾን ዋና ማእኸሉ ይሓ ነይሩ። ካብ 1^ይ ክሳብ 8^ይ ክፍለ ዘበን (ዓመተ ምህረት) ዝነበረ ድማ ስልጣን ኣክሱም ተባሂሉ ዝፍለጥ ኮይኑ ዋና ማእኸሉ ኣክሱም ነይሩ። እቲ ናይ መወዳኔታን ካብ 8^ይ ክሳብ መበል 11 ክፍለ ዘበን ዝነበረን ስልጣን ኣክሱም ማእኸሉ ኣበይ ከምዝነበረ ንምፍላጥ ገና ኣብ መፅናዕቲ ይርከብ።

መልክኡምድራዊ ኣቀማምጣ መሬት ትግራይ ኩሉ ዓይነት ገፅታ ዘካተተ እዩ። ብዋናነት ከም መይዳ፣ ሽንጥሮ፣ ገደላገደል፣ ሰንሰለታዊ እምባታት፣ ዓቕቦትን ቁልቁለትን ዝበዘሉን ከምኡውን ሓፀርትን ነዋሕትን ግድምታት ዝርከብዎ ኾይኑ ናይ ረኣይ ቀልቢ ዝስሕብ እዩ።

መሬት ትግራይ ካብ ነዊሕ ዘበን ጀሚሩ ደቂሰባት ዝነበሩሉ ከባቢ ስለዝኾነን ንዘበናት ተኸታታሊ ስልጣን ስለዘስተኣናገደን ሃፍቲ ተፈጥርኡ ዝያዳ በሪሱ ይረክ። ዳርጋ ኣብ መሉእ ትግራይ ክበሃል ብዝኸእል ኩነታት ኣብ ዝተፈላለዩ ዘበናት ማዓርግ ዝነበሩ ኣግራባት ጠፊኦም። ካብ ዓመት ናብ ዓመት ይውሕዙ ዝነበሩ ሩባታትውን ነጊፎም። እቲ መሰረት ሃለዎት ዝኾነ ልሙዕ ሓመድውን ብሰንኪ ሓያል ውሕጅ ተጓሕጊሑ ንሪኡ። ህዝብን መንግስትን ትግራይ ግና ነቲ ኣብ ከይዲ ዘበናት ዝበረሰ ተፈጥሮኣዊ ሃፍቶም ንምምላስ ካብ ምፅናር ንድሕሪት ኣይበሉን። ባዕሮም እውን ተስፋ ዝህብ ውፅኢት የመዝግብ ኣሎ። ኣብ ውሽጢ እቶም ዝሓለፉ ዕስራ ዓመታት ብዝተሳለጡ ዓበይቲ ስራሕቲ ዕቀባ ማይን ሓመድን ብርክት ዝበሉ

ሃፍታት ተፈጥሮ ክምለሱ ክኢሎም እዮም። ኣብዚ ሕዚ እዋን ሽፋን ኣግራብ ትግራይ ኣብ ዝሓሸ ብርኪ ይርከብ። ትሕዝቶ ማይ ከርሶ ምድርን ገፀ ምድርን እውን በቢእዋኑ እናወሰኸ ይኸይድ ከምዘሎ ዝተፈላለዩ መፅናዕታት ይሕብሩ። ሃፍቲ ተፈጥሮ ትግራይ እናተመሓየሽ ብምምዕኡ ድማ ፍርዖት ሕርሻ እናተመሓየሽ ይርከብ። ሓረስቶት ትግራይ'ውን ውሕስነት ምግባም ዘረጋግዕሉ እዋን ነዊሕ ከምዘይኸውን ዘመላኽት ተስፋ እናተረኣየ እዩ።

ኩነታት ኣየር ትግራይ ደጉዓ፣ ሓዉሲ ደጉዓን ቆላን ዘካተተ ኮይኑ መብዛሕትኡ እዋን ማእኸላይ ፀባይ ኣየር ይዕብልሎ። ብሓፈሽኡ እንትረክ ትግራይ ብዘለዋ ምዕቡል ታሪኽ፣ ሰሓብቲ ሃይማኖታውን ባህላውን ሓድግታት፣ ውቅብ ባህሊ፣ ዝስማማዕ ኩነታት ኣየርን መልክዓ-ምድራዊ ኣቀማምጣን ኣዝያ ሰሓቢትን ተበሃጊትን ስለዝኾነት ንብዙሓት ቱሪስትታት ውሽጢ ዓድን ወፃኝን እናሰሓበት ትርከብ።

ኣብቶም ዝቐፅሉ ዓማውቲ እውን ንካልኣት ብርክት ዝበሉ በፃሕቲ ከም እተተኣናግድን ኣብዚ ዘፈር እትረኽቦ ኣታዊ ድማ ንቐጠባዊ ምዕባለኣ ከምተውዕሎን ትዕቢት ይግበር። ካልኣት ኣብዚ ዝወሓደ ተፈጥሮኣውን ሰብ ሰራሕን ሃፍቲ ቱሪዝም ዘለወን ሃገራት ዓለም ዝገብረኦ እውን እዙይ እዩ። ንዘፈር ቱሪዝም ቀንዲ ፍልፍል እቶተን ገይረን እናተጠቐማሉ ከምዝርከባ ርዱእ እዩ። ርሑቕ እንተይከድና ከም ኬንያ፣ ታንዛንያን ግብፅን ዝኣመሰላ ጎረቤታትና ዘፈር ቱሪዝም ቀንዲ ፍልፍል እቶተን ከምዝኾነ ምርዳእ ይከኣል።

እዘን ልዕል እንትብል ዝጠቐስናየን ሃገራት ከም ትግራይ ብሓፈሻ ድማ ከም ኢትዮጵያ ክልቲኡ ዓይነት ሃፍቲ ቱሪዝም ዘለወን ኣይኮናን። ንኣብነት ጎረቤትና ኬንያ ዋላኳ ብተፈጥሮኣዊ ሃፍቲ ቱሪዝም ትፍለጥ እንተኾነት ዘለዋ ታሪኻዊ ሓድጊ ግን ኣዝዩ ውስን እዩ። ብተመሳሳሊ ግብፃ ዘለዋ ሃፍቲ ቱሪዝም ታሪኻዊ ሓድጊ ጥራሕ እንትኾን ተፈጥሮኣዊ ሃፍታ ውስን እዩ። ኣብ ሃገርና ብፍላይ ድማ ኣብ ትግራይ ዘሎ ሃፍቲ ቱሪዝም ግን ንኹሉ ዓይነት ዝሓዘ እዩ።

ነዘም ዘለውና ታሪኻዊ፣ ባህላውን ተፈጥሮኣውን ሃፍትታት ቱሪዝም ብግቡእ ምጥቃም እንተኪእልና ኣብ ናይ ዘፈር ሕርሻ ዘይንእስ እቶት ከምዝርከብ ግሁድ እዩ። ንዘፈር ሕርሻ ዝለዓለ ጠመተ ምሃብ ዝግባእ ኮይኑ ጎናጎኒ ግና ነቲ ክሳብ ሕዚ ዘይተተንከፈ ዕቕር ሃፍቲ ቱሪዝም ትግራይ ምልማዕ ግዘ ዝወሃቦ ዋኒን ክኸውን ኣይግባእን። ነዚ

ንምትግባር ድማ እዚ ዘለናሉ እዋን ኣዝዩ ዝተመቻቸወ እዩ። እዚ ዘፈር ሎሚ እንተዘይኣዕቢናዮ መዓዝ እዩ ክምዕብል ዝኸእል? ንዝብል ሕቶ መልሲ ኣይንረክብን። ስለዝኾነ ድማ ዝምለከቶ ኣካል ንምዕባል እዚ ዘፈር ክፅዕር ይግባእ። ካብዚ ዕላማ ተበጊስና ኢና ንሕና ምሁራን ዩኒቨርሲቲ ኣዲስ ኣበባ ነዛ መፅሓፍ ክነዳሉ ዝኸኣልና።

ኣብዛ መፅሓፍ ነዚ ዘፈር ንምዕባይ ዝሕግዙ መርሆታትን ዝርዝር ሃፍትታት ቱሪዝምን ብንፁር ዝቐረቡ እንትኾን ነዞም ሃፍትታት ብኸመይ ናብ ምህርቲ ክምዝቕየሩ ክምኡውን ምስ ከባቢ ዝጠዓዓምን ንሕብረተሰብ ዝጠቅምን ልምዓት ቱሪዝም ብኸመይ ምትግባር ክምዝክኣልን ዝሕብሩ ዓበይቲ ዛዕባታት ተቐሚጦም ኣለዉ።

እዛ መፅሓፍ ኩሉ ሰብ ብቐሊሉ ክርዳኣ ብዝኸእል ኣገባብ ስለዝተዳለወት ተምሃሮ፣ መማህራን፣ ተመራመርቲ ክምኡውን ኣብ ዘፈር ቱሪዝም ዝተዋፈሩ ሰብሞያን ተግበርትን ክምዝጥቀሙላ እምነትና እዩ። ካብዚ ሓሊፉ እዛ መፅሓፍ ንኸኣልኦት ፀሓፍትን ተመራመርትን ንዝሓሸ ስራሕ ዘላዓዕል ኣንፈት ዝሕብር መረዳኢታ ክምትህብ ተስፋ ንገብር።

ምስጋና

ሃፍቲ ቱሪዝም ትግራይ ማዕቢሉ ንምርኣይን በዘ ኣቢሉ ድማ ህዝብና ተረባሒ ንክኾን ድልዎት ዘለዎም ውልቀ ሰባትን ትካላትን ኩሎም ነዛ መፅሓፍ እዚኣ ፅሒፍና ናብ ተጠቀምቲ ንምብጻሕ ንዝገበሩልና ሓገዝ ምስጋናና ዝለዓለ እዩ። ብፍላይ ሒዝናዮ ንዝተበገስና ዕላማ ደጊፎም ሙይኦም ብምልጋስ፣ ብገንዘብ፣ናውትን ምኽርን ርኡይ ሓገዝ ንዝገበሩልና ንዶ/ር ክፍለ ወ/ኣረጋይ፣ ዶ/ር ሙሉጌታ ኣለነ፣ፕሮፌሰር ዘሪሁን ወልዱ፣ ኣይተ ቸርነት ጥላሁን፣ ዶ/ር ኣሰፋ ፍስሃ፣ ዶ/ር ኣግኣዚ ነጋሽን ፍሉይ ምስጋና ነቕርብ። ነዛ መፅሓፍ ጀሚርና ክሳብ እንዛዝማ ብቐጥታ ይኹን ብተዘዋዋሪ ብሓሳብ ይኹን ብሞራል ንዝተባብዑና ከምኡ፣ውን ምኽርምን ሓገዞምን ንዘይተፈለየና ፈተውትና ካብ ልቢ ክነመስግን ንፈቱ።

ነዛ መፅሓፍ ብምእራምን ሓሳብ ብምክፋልን ርኡይ ተሳትፎ ንዝገበረ ጋዜጠኛ ሬድዮን ቴሌቪዥንን ኢትዮጵያ ገ/ሚካኤል ገ/መድህን ኣዚና እናመስገንና ክብረት ይሃበልና ክንብል ንፈቱ። ከምኡ'ውን እዛ መፅሓፍ ዝሓሸ ትሕዝቶ ንክህልዎ ብሱል መእረምታን ምኽርን ንዝሃቡና ንዶ/ር ፀጋይ በርሀ፣ ኣይተ ካሳ ሚካኤልን ዶ/ር ኑሩ መሓመድን ዝጻበዩ ምስጋና ነቕርብ።

እዛ መፅሓፍ ተሓቲማ ናብ ህዝቢ ንክትበፅሕ ሙሉእ ናይ መስተሚ ወፃኢ ንዝገበሩ ንኤጄንሲ ባህልን ቱሪዝምን ትግራይ፣ Ethiopian Quadrants፣ ወቕቲ ሎጅ፣ እየሩሳሌም ሆቴል ላሊበላ፣መስተንግዶ ሆቴልን ቱሪዝምን መሰልጠኒ ትካል-ኣዲስ ኣበባ ዝልዓለ ምስጋና ነቕርብ።

ትሕዝቶ

መባእታ	iv
ምስጋና	vii
1. መእተዊ	1
2. እንታይነት ሃፍትታት ቱሪዝም ትግራይ	3
2.1. ተፈጥሮአዊ መስሕባት ቱሪዝም	4
2.2. ሓድታት	8
2.2.1. ምፍሳስ ባሕሪ	9
2.2.2. ሓድግታት ማርያም ናዝሪ	10
2.2.3. ሓድግታት አንዛ ማርያም	10
2.2.4. ዓዲ ከውሒ እንዳ አባገሪማ	11
2.2.5. መቅብር ወዲ ንጉስ	12
2.2.6. ሓድግታት ማይ አምብዮ	13
2.2.7. ሓድግታት ዓዲ ገላሞ	14
2.2.8. በዓቲ ዳቦ ዘለለው	14
2.2.9. ሓድግታት ይሐ	15
2.2.10. ሓድግታት ስብዓት	16
2.2.11. ሓድግታት ቤተጊዮርጊስ	17
2.2.12. ሓድግታት አክሱም	18
2.2.13. ሓድግታት ሓወልቲ መላዞ	20
2.2.14. ሓድግታት ማይ አድራሻ	21
2.2.15. ሓድግታት ሰመማ	22
2.3. ታሪካዊ መስሕባት	22
2.3.1. ታሪካዊ ሕንፃታት	23
2.3.2. ክርስትና ቅድሚያ ምእታወ ዝተተኸሉ ሓወልትታት	

.....	25
2.3.3. ትግራይ በኪሪት እምነት ክርስትና ከምዝኾነት ዘርእ ሓድግታት.....	28
2.3.4. ውቅር ኣብያተ ክርስትያናት.....	30
2.3.5. መስጊዳት ትግራይ.....	32
2.3.6. ታሪኻዊ ዓውድታት ኩናት.....	33
2.3.6.1. ኩናት ዓድዋ.....	34
2.3.6.2. ኩናት ማይጨው.....	42
2.3.6.3. ቻልሲ ቐዳማይ ወያነን ህዝባዊ ወያነ ሓርነት ህዝቢ ትግራይን.....	43
2.4. ባህላዊ መስሕባት ቱሪዝም.....	45
3. ቱሪዝም ንምዕባይ ዘድልዩ ብርክታት.....	49
3.1. ማሕበረሰብ ዘሳተፈ ዳህሰሳ ሃፍቲ ቱሪዝም.....	49
3.2. ሃፍቲ ቱሪዝም ናብ ምህርቲ ምቕያር.....	51
3.2.1. ሃፍቲ ቱሪዝም ናብ ምህርቲ ናይ ምቕያር ዕላማ.....	52
3.2.2. ማሕበራዊ፣ ባህላዊ፣ ከባብያውን ቁጠባውን መዕናዕቲ ምግባር.....	53
3.2.3. ልምዓት ቱሪዝም ምትግባር ከምዝክኣል ምፍታሽ (feasibility study).....	56
3.2.4. ሜላታት ዕዳጋ ምምቕቕው. (Setting up of marketing strategy).....	57
3.2.5. ቁፅፅርን ገምጋምን ስራሕቲ ምግባር.....	58
3.3. ንሕብረተሰብ ዘማእኸለን ምስ ከባቢ ዝሳነን ልምዓት ቱሪዝም ትግባር.....	59
3.3.1. ትልምታት ትግባራ.....	59

3.3.1.1.	ህንፃት ዓቕሚ ሕብረተሰብ.....	59
3.3.1.2	ቀረብ ገንዘብ ምምችቻው.....	60
3.3.1.3.	ንዘፈር ቱሪዝም ምስ ዘፈር ሕርሻ ምትእስሳር.....	61
3.3.2.	ምምሕዳር ከባብታት ቱሪዝም (destination manageent).....	63
3.3.2.1.	ዘይምእኹል ሰናይ ምምሕዳር ምዝርጋሕ.....	63
3.3.2.2.	መድረኽ መመሃሀርን መለዋወጢ ተሞክሮን ምፍጣር.....	66
3.3.2.3.	ሕብረተሰብ ዘማሓድሮምን ዝሰርሐሎምን ዘፈራት ምፍጣር.....	68
3.3.2.4.	ምስ ሰብ ብፅሒት ምሕዝነት ስራሕ ምፍጣር	69
3.3.3.	ነቲ ዝረከ ቦታ ምልማዕ (Destination development).....	70
3.3.3.1.	ናይቲ ዝረከ ቦታ ካርታን ዝርዝር ትልሚ ልምዓትን ምውፃእ.....	70
3.3.3.2.	ማሕበራዊ ግልጋሎትን መሓውር መሰረተ ልምዓትን ምዝርጋሕ.....	71
3.3.4.	ነቲ ዝለምዐ ቦታ ብምልላይ ናብ ዕዳጋ ምቕራብ (Tourism Marketing).....	72
4.	መጠቓለሊ.....	73
	ፍልፍል ሓበሬታ.....	75

ስእልታት

ስእሊ.	1. ዝተፈላለዩ መስሕባት ቱሪዝም ትግራይ ዘርኢ ካርታ.....	3
ስእሊ.	2. ኣብ ከባቢ ማይጨው ዝርከቡ ካብ እሳተ ጎመራ ዝተፈጠሩ ጎቦታት.....	5
ስእሊ.	3. ኣብ ከባቢ ዓድዎን ድብድቦን ዝርከቡ ካብ እሳተ ጎመራ ዝተፈጠሩ እምባታት.....	5
ስእሊ.	4. ኣብ ከባቢ ምዕራባዊ ማይፀምሪ ዝርከቡ ካብ እሳተ ጎመራ ዝተፈጠሩ (ፀጋማይ ፎቶ) ኣብ ከባቢ ገራዓልታ ዝርከቡ ካብ ተደራራቢ ከውሒ ዝተፈጠሩ (የማናይ ፎቶ) መስሕባት ቱሪዝም.....	5
ስእሊ.	5. ኣብ ከባቢ ብዘትን (ፀጋማይ ፎቶ) ተከዘን (የማናይ ፎቶ ዝርከቡ መስሕባት ቱሪዝም.....	6
ስእሊ.	6. ግድብ ሩባ ተከዘን ቛላይ ሓሽንገን.....	8
ስእሊ.	7. ኣብ ምፍሳስ ባሕሪ ዝተረኸበ ካብ ጡብ ዝተሰኣለ መስቀል	9
ስእሊ.	8. ኣብ ማርያም ናዝረ ዝተረኸቡ ጥንታዊ ህንፃን ሓወልትታትን.....	10
ስእሊ.	9. ኣብ ኣንዛ ማርያም ዝተረኸበ ዝወደቐ ሓወልቲ.....	11
ስእሊ.	10. ኣብ መቐብር ጋዕዋ እትርከብ ሓወልቲ ንል ኣንስተይቲ	12
ስእሊ.	11. ቅድሚ 300 ዓመተ ዓለም ዝነበረ መቐብር ወዲ ንጉሱ...13	13
ስእሊ.	12. ኣብ ማይ ኣምብዮ ዝርከቡ ካብ ከውሒ ተነዲሎም ዝተሰርሑ ሓድግታት.....	13
ስእሊ.	13. ዓዲ ገላሞ ናይ ሓድጊ ቦታ.....	14
ስእሊ.	14. ኣብ በዓቲ ዳቦ ዘለለው ካብ ከውሒ ተፈልፊሎም ዝተሰኣሉ ስእልታት.....	15

ስእሊ. 15. ኣብ ዘበነ ይሓ ዝነበረ ቤተ መቅደስ እምነት ኣልሙቋሕ..16
 ስእሊ. 16. ኣብ ስብዓት ዝርከብ ሰረት ዓብዩ ህጻን.....17
 ስእሊ. 17. ኣብ ቤተጊዮርጊስ ዝርከብ ሓወልቲ.....18
 ስእሊ. 18. ኣብ ኣክሱም ዝርከቡ ናይ ሓወልቲ ሓድግታት.....20
 ስእሊ. 19. ኣብ ማይ ኣድራሻ ዝርከቡ ሓድግታት.....22
 ስእሊ. 20. ኣብ ዓድዋ ዝርከብ ናይ ይሓ ሙኽራብን ኣብ ድንጉር -
 ኣክሱም ዝርከብ ቤተ መንግስቲ ንግስተ ሳባን.....24
 ስእሊ. 21. ኣብ ኣክሱም ዝርከቡ ቤተመንግስቲ ተኸኣ ማርያምን
 መቓብራት ንጉሰ ነገስት ካሌብን ንጉሰ ነገስት
 ገብረመስቀልን.....25
 ስእሊ. 22. ኣብ ከተማ መቐለ ዝርከቡ ቤተመንግስቲ ሃፀይ ዮሃንስን
 ቤተመንግስቲ ደጃዘማች ኣብርሃ ኣርኣዶን.....25
 ስእሊ. 23. ኣብ ኣክሱም ብጠጠዎምን ወዲቆምን ዝርከቡ
 ሓወልትታት.....27
 ስእሊ. 24. ቤተክርስቲያን ፅዮን ማርያምን መንበሪ ታቦተ ፅዮንን.....29
 ስእሊ. 25. ካብ ላዕለዎይ ፀጋማይ ኩርናዕ ብምጅማር ኣባ ዮሃኒ
 (ተምቤን) ኣብርሃ ወ ኣፅብሃ (ውቕጭ) ሚካኤል ምልሃይ
 ዘንጊ (ሳዕሲዕ ባዕዳ እምባ) ኣቡነ ይምዓታ (ሓውቤን)
 ንኣብነት ዝቐረቡ ውቅር ኣብያተክርስቲያናት ትግራይ.....32
 ስእሊ. 26. ከም ካልኣይ መካ ዝቐፀር መስጊድ ኣሕመድ ነጋሽ.....33
 ስእሊ. 27. ኣብ 1888 ዓ.ም ቀዳማይ ኩናት ዝተኻየደሉ ዓውዲ
 ኩናት ምንድብድብ.....36
 ስእሊ. 28. ኣብ 1888 ዓ.ም ካልኣይ ኩናት ዝተኻየደሉ ዓውዲ
 ኩናት ራዓዮ.....37
 ስእሊ. 29. ኣብ 1888 ዓ.ም ሳልሳይ ኩናት ዝተኻየደሉን ዓወት
 ዝተዛዘመሉን ዓውዲ ኩናት እንዳማርያም ሸዊቶ.....38

ስእሊ. 30. ዓመታዊ ዓወት ዓድዋ ኣብ ዝኸበረሉ እዋን ነቲ ሽዑ ዝነበረ ወታደራዊ ኣሰላልፋን ቅደም ሰዓብ ዓወትን ዘርኢን ነቲ ምስለ ኹናት ብምርኢት ንምቕራብ ዝሕግዝን ፎቶ.....39

ስእሊ. 31. ኣብ ምንድብድብ ነቲ ዝነበረ ኢድ ብኢድ ኹናት መዘከርታ ዝኸውን ኣብነት ሓወልቲን ኣፍቲ ከባቢ ዝርከቡ ናይ ኢትዮጵያውያንን ወረርቲ ጣልያንን ናይ ሓባር መቓብራትን ዘርኢ ፎቶ.....40

ስእሊ. 32. ንቐፃሊ ክስራሕ ዝኸእል ናይ ዓድዋ ናይ ህዝቢ ሙዝየምን ክሕዞም ዝግባእ ኣብ ኩናት ዓድዋ ኣብ ጥቕሚ ዝወዓሉ ናይ ጦርነት መሳርሕታት.....41

ስእሊ. 33. ቐኖን ባህላዊ መሳርሕታት ሙዚቃን (እምብልታ፣ኸበር ክራርን ጭራ ዋጣን).....45

ስእሊ. 34. ኣሸንዳን ኣከባብራ መስቀልን ጥምቀትን ትግራይ46

ስእሊ. 35. ባህላዊ ስፈታት፣ ጥልፍታትን መስቀላትን ትግራይ.....47

ስእሊ. 36. ንኣብነት ዝቐረቡ ዝተፈላለዩ ባህላዊ ምግብታት ትግራይ፣ጥሕሎ፣ሕንባሻ፣እንጀራ፣ሕልበት፣ማዓርን በለስን48

ሰደቓ

ሰደቓ 1. ሃፍቲ ቱሪዝም ከመይ ከምዝድህሰስ ዘርኢ ኣብነት.....50

1. መጻሕፍት

አካል ሰሜን ኢትዮጵያ ዝቸነት ትግራይ ካብ 12° 14' 50.50" ክሳብ 14° 53' 48.03" ሕንፃፅ ሞሮን ካብ 36° 26' 48.74" ክሳብ 39° 59' 0.09" ሕንፃፅ ቻስታን ንዘሎ ከባቢ ትሸፍን። ሓፈሻዊ ስፍራታ 80,000 ትርብዒት ኪ.ሜ እንትኾን ደጉዓ፣ ሓውሲ ደጉዓን ቆላን ዝሰብልሎ ኩነታት ኣየር ኣለዎ። እትረኽቦ ዓመታዊ ማእኸላይ መጠን ማይ ካብ 450-980 ሚ.ሜ እዩ። ጂኦሎጂያዊ ኣቀማምጣኣ ናይ ኩሉ ዓይነት በባሓይ ድልዎት ዘማልእን ንተመራመርቲ ዝምኹውን ኮይኑ ብዓይነቱ ሓንፍ ሽንጥሮ፣ መይዳ፣ እንባታት፣ ዓቕብን ቁልቁልን ዘማለእ ኮይኑ ንረኽቦ።

ትግራይ ብርክት ዝበሉ ታሪኻዊ ፍፃመታት ዘተኣናገደት ብምዃና ወናኒት ዝተፈላለዩ ሓድግታት እያ። ታሪኻዊ ሓድግታታ ትግራይ ካብቶም ኣብ ሃገርና ኣለዉ ዝበሃሉ ኣብ ቅድሚት ዝስርዑ እዮም። ካብ ሞንጎኦም ቤተ መቐደስ ይሓን ሓወልትታት ኣኸሱምን ከምኡ'ውን እቶም ኣብ ብርክት ዝበላ ከተማታት ትግራይ ዝርከቡ ሓውልታት ሰማእታት ይርከቡዎም።

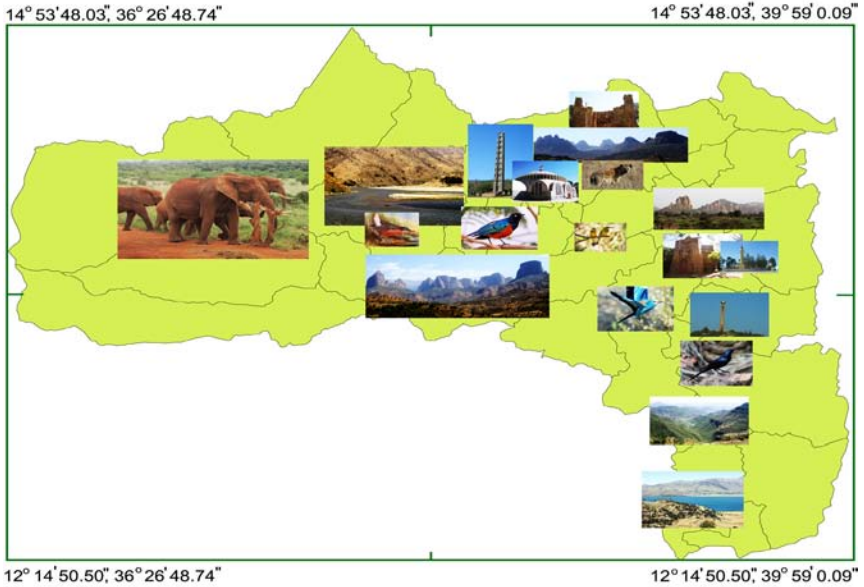
ብመንፅር ምዕባለ ስልጣንን ባህልን እንትንርኢ ትግራይ ኣብ ታሪኽ ኢትዮጵያ ቀዳማይ ብርኪ ሒዛ ንረኽባ። ንፈለማ እዋን ቅድሚ ልደተ ክርስቶስ ካብ 1000 ዓመት ጀሚሩ ስርዓተ ንግስና ዝተጀመረላ መሬት እያ። ካብ ቅድሚ 3000 ዓመት ጀሚሩ ብዘይምቁራፅ እናዓበዩን እናማዕበለን ናይ ዝመፀ ሓድጊ፣ ታሪኽን ባህልን ወናኒት እያ። ካብዙይ ብተወሳኺ ነቲ ኹሎም ኢትዮጵያውያን ዝሕበንሉን ኩርዓት ፀለምቲ ኣፍሪካውያን ዝኾነን ባዕዳዊ ወራሪ ዘሕፈረ ታሪኽ ኩናት ዓድዋ ዝሓቕፈት ክልል እያ። ታሪኽ ኩናት ዓድዋ ባዕዳዊ ወራሪ ጣሊያን ብጀጋኑ ኣቦታትና ተዋሪዱ ዝተመለሰሉን ንናፅነት ኣፍሪካውያን መንገዲ ዝሓበረን ፍፃመ ከምዝኾነ ይፍለጥ።

ትግራይ ብታሪኽ እምነት እውን ኣብ ቅድሚት እያ ትሰራዕ። እቶም ዓበይቲ ሃይማኖታት ኢትዮጵያ ብትግራይ ኣቢሎም ምስኣተው እዮም ኣብ ከይዲ ናብ ካልኦት ከባብታት ክጋፍሑ ዝኸኣሉ። ነዚ'ውን እቶም ኣብ ሙሉእ ትግራይ ተዘሪኦም ዝርከቡ ጥንታውያን ሓድግታት ኣብያተ እምነት ቀወምቲ ምስክር እዮም። ታሪኽ ሃይማኖት ኢትዮጵያ ንዘፅንዑ ሰብ ሙያ ተመራቂት ባይታ ኮይና እናገልገለት ትርከብ። ምስዞም ሃይማኖታዊ ሓድግታትን ኣብያተ እምነትን ተተሓሒዞም

ዝኸበሩ በዓላት እውን ካልኦት መስሕብ ቱሪስትታት ዓለም እናኾኑ እዮም። ተፈጥሮአዊ አቀማምጣኦ፣ ዘለዎ ሃፍቲ እንስሳ ዘገዳምን ዘቤትን፣ ታሪኽ ህዝባን ስልጣነኣን፣ ታሪኻዊ፣ ባህላውን ፖለቲካውን ሓድግታታ ከምኡ'ውን ነባራዊ ባህላ ኣዝዮም ዝስሕቡ እዮም። እዞም መስሕባት እዚኦም ንምርምር፣ ንትምህርትን ምዝንጋዕን ፍሉይ ረብሓ ኣለዎም። ከምቲ ካልኦት ሃገራት ዓለም ዝገብረኦ ኣብ ክልል ትግራይ ዘለዉ ሃፍትታት ቱሪዝም ብግቡእ ተፀኒዖም ናብ ትውልዲ ክምሓለፉ ከምዘለዎም ግድን ይኸውን። ከምኡ'ውን ናብ ምህርቲ ቱሪዝም እንተተቐይሮም ንሕብረተሰብና መማረቢ ናብራ ኣብ ምፍጣር ዓብዪ እጃም ከምዘለዎም ብዙሓት ተመራመርቲ ዩኒቨርስቲ ኣዲስ ኣበባን መቐለን ንዓሰርተሓደ ዓመታት ዝገበርዎ መፅናዕቲ የረድኡ። እዞም ብዓይነቶምን ብዝሓቶምን ተወዳደርቲ ዘይብሎም ሃፍትታት ቱሪዝም ትግራይ ንሕብረተሰብ ብዘማእኸለ ኣገባብ እንተለሚዖም ክልተ ዓይነት ረብሓ ከምዘህልዎም እዮም መፅናዕትታት የረድኡ። እቲ ቀዳማይ ረብሓ ንሕብረተሰብ ካብ ድኽነት ብምንጋፍ ዝሓሸ ናብራ ክመርሕ ምኽኣል እንትኾን እቲ ካልኣይ ድማ ሕብረተሰብ ነቶም ሃፍትታትን ሓድግታትን እናሓብሐበ ንመፃኢ ወለዶ የማሓላልፎም ዝብል እዩ። ነዙይ ንምዕዎት ኣብቶም መስሕባት ቱሪዝም ዝርከቡዎም ከባብታት ዑምቀትን ስፍሓትን ዘለዎ መፅናዕቲ ምግባር፣ ነቶም ሃፍትታት ናብ ምህርቲ ምቕያርን ንሕብረተሰብ ዘማእኸለን ምስ ከባቢ ዝላነን ልምዓት ቱሪዝም ምትግባርን ኣድላዩ ይኸውን።

እዙይ ምስተገብረ እታ ናይ ታሪኽን ሓድግን ዋልታ ዝኾነት ትግራይ ብርክት ዝበሉ ሃፍትታት ቱሪዝም ሓቕሓፋ ምንባር ጥራሕ ዘይኮነስ ንሕብረተሰብ ዘማእኸለ ልምዓት ቱሪዝም ብምትግባር ፈላሚት ብምኻን ካብዚ ሃፍቲ እዙይ ተረባሒት ከምትኸውን ግሁድ እዩ።

2. እንታይነት ሃፍትታት ቱሪዝም ትግራይ

ስእሊ. 1. ዝተፈላለዩ መስሕባት ቱሪዝም ትግራይ ዘርኢ ካርታ

ትግራይ ናይ ብርክት ዝበሉ ዝተፀንዑን ገና ብዝርዝር ዘይተፀንዑን

ሃፍትታት ቱሪዝም ወናኒት እያ። እዞም መስሕባት ንተፈጥሮኣውን ሰብ-ዝሰርሖምን ሃፍትታት ዝሓዙ እንትኾን ታሪኻዊ ሓድግታት፣ ሃፍትታት ተፈጥሮ፣ ዝተፈላለዩ ዓይነት ባህልን ርኢኻዮ ዘይምኖ መልክኣ ምድራዊ ኣቀማምጣን ይርከቡዎም። ኮይኑ ግና ክልልና ዋላኳ ብብዙሕ ሃፍቲ ቱሪዝም ዝተዓደለት እንተኾነት ክሳብ ሕዚ ትርጉም ዘለዎ ቁጠባዊ ረብሓ ኣይረኽበትን። ነዚ ሃፍቲ እዙይ ናብ ጭቡጥ ረብሓ ንምቕያር ብዙሕ ባዕሪ ከምዘድሊ'ውን ክሕሰዕ ይግባእ። ኣብ ትግራይ ዝርከቡ ተፈጥራዊ፣ ታሪኻውን ባህላውን ሃፍትታት ቱሪዝም እንታይ ከምዝኾኑ ከምዝስዕብ ብዝርዝር ቀሪቦም ኣለዉ።

2.1 ተፈጥሮአዊ መስሕባት ቱሪዝም

ትግራይ ዘለዋ መልክአ ምድራዊ አቀማምጣ፣ አግራባት፣ ሩባታታን ካልኦት ናይ ማይ አካላትን፣ እንስሳ ዘቤትን ዘገዳምን ከምኡ'ውን ኩነታት ኣየራ ኣብ ትሕቲ ተፈጥሮአዊ መስሕባት ዝካተቱ እንትኾን ቡብዓመቱ ንብርክት ዝበሉ ኣጋይሽ ውሽጢ ዓድን ወባእን ናይ ምስሓብ ዓቕሚ ኣለዎም። መልክአ ምድራዊ አቀማምጣኣ ካብ ሓጓፍ ሽንጥሮ ተከዘ (ካብ ፀፍሒ ባሕሪ ልዕሊ 550 ሜትሮ) ክሳብ እምባ ክሳድ ጉዶ (ካብ ፀፍሒ ባሕሪ ልዕሊ 3935 ሜትሮ) ዝበፀሕ እንትኾን ብዙሓት ሰሓብቲ ዓይኒ ዝኾኑ ሰንሰለታዊ እምባታት፣ ጎላጉል፣ ፀድፍታት፣ ጋምስትን ሽንጥሮታትን የካትት።

ካብ ሞንጎ ተፈጥሮአዊ መስሕባት ቱሪዝም ትግራይ እቶም ኣብ ከባብታት ዓድዋ፣ ማይጨው፣ ኣኽሱም፣ ሰለኽለኻ፣ ሽረ፣ ዶግዓ ተምቤንን ምዕራባዊ ማይፀምርን ዝርከቡ ብእሳተ ገሞራ ዝተፈጠሩ ሰንሰለታዊ ጎቦታት ኣብ ቅድሚት ይስርዑ። ብተመሳሳሊ ኣብ መብዛሕትኦም ከባብታት መቐለ፣ ውቕሮ፣ ዓዲግራት፣ ሓውዜንን ገረዓልታን ካብ ተደራራቢ ከውሒ ዝተፈጠሩ ርኪኻዮም ዘይምነዉ ግድምታትን እምባታትን ይርከቡ። ኣብ ከባብታት ቆላ ተምቤንን ሓጓፍ ሽንጥሮ ተከዘን ድማ ሜታሞርፊክ ካብ ዝተባህለ ከውሒ ዝተፈጠሩ ሰሓብቲ ግድምታት ንረክቡ።

ስእሊ. 2፡ ኣብ ከባቢ ማይጨው ዝርከቡ ካብ እሳተ ጎመራ ዝተፈጠሩ ጎቦታት

ስእሊ. 3፡ ኣብ ከባቢ ዓድዋን ድብድቦን ዝርከቡ ካብ እሳተ ጎመራ ዝተፈጠሩ እምባታት

ስእሊ. 4፡ ኣብ ከባቢ ምዕራባዊ ማይፀምሪ ዝርከቡ ካብ እሳተ ጎመራ ዝተፈጠሩ (ፀጋማይ ፎቶ) ኣብ ከባቢ ገራዓልታ ዝርከቡ ካብ ተደራራቢ ከውሒ ዝተፈጠሩ (ዮማናይ ፎቶ) መስሕባት ቱሪዝም (ፎቶ ካብ ትግራይ ቱሪዝም ኤጀንሲ ዝተወሃበ)

ስእሊ 5: ኣብ ከባቢ ብዘትን (ፀጋማይ ፎቶ) ተክዘን (የማናይ ፎቶ) ዝርከቡ መስሕባት ቱሪዝም

ኣብዘም ዝተፈላለዩ መልክኣ ምድራዊ ኣቀማምጣታት ሙልእ ዓመት እንጋራም ሕብርታት'ውን ካልኦት ዓርሶም ዝኸኣሉ መስሕባት እዮም። እዚ ድማ ካብ ችናት ምድሪ ወፃኢ ዘለዎ ካልኦት ሃገራት ዘይተዓደለኦ ፍሉይ ፀጋ ኮይኑ ንረኽቡ። መልክኣ ምድሪ ትግራይ ኣብ እዋናት ቀውዒ፣ ሓጋይን ክረምትን ንኣጋይሽ ውሽጢ ዓድን ወፃኢን ኣዝዮም ብዘደምሙ ሕብርታት ዕንበባታት፣ እፅዋትን ሳዕርን ይሸፈኑ። ኣብ ሕድሕድ እዋን ዝሰቕሉ ዕንበባታት፣ እፅዋትን ሳዕርታትን ዘለዎም ሕብሪ ዝተፈላለዩ ብምዃኑ መሬት ትግራይ ወቂቡ ይረከ።

ንኣብነት ካብ ወርሒ ሰነ ክሳብ ነሓስ ኣብዘለዎ እዋን ክረምቲ ሓምለዎይ ሕብሪ ዝኸደኑ ጎቦታትን ጎላጉልን ትግራይ ኣብ ወርሒ መስከረም ድማ ብዕምበባ ገልገለ መስቀል ወቂቦም ናብ ብጫ ህብሪ ይቕየሩ። ብተመሳሳሊ ኣብ እዋን ቀውዒ ናብ ጭላዎይ ሕብሪ ይቕየሩሞ ሓጋይ እንትመፅእ ድማ ኣእማን ዝለበሱ ኣኻውሕ ኮይኖም ንጋራም።

በዚ መልክዕ መሬት ትግራይ ኣብ ውሽጢ ሓደ ዓመት ኣብ ኣርባዕተ ዝተፈላለዩ እዋናት ኣርባዕተ ዓይነት ዝተፈላለዩ ተፈጥሮኣዊ ሕብርታት ብምልጋስ መፅረፊ ዓይኒ ቱሪስትታት እናኾነት ትርከብ። ብመሰረት እዚ እዞም ኣብ ዝተፈላለዩ እዋናት ዝረኣዩ ተፈጥሮኣዊ ሕብርታት መሬት ትግራይ ናብ ሃፍቲ ቱሪዝም ብምቕያር ብዝግባእ ክላለዩን ፍልፍል እቶት ክኾኑን ይግባእ።

ካብዚ ብተወሳኺ ትግራይ ዘለዎ ማእኸላይ ኩነታት ኣየርግውን ባዕሉ ዝኸኸለ መስሕብ እዩ። እዙይ ዝዓይነቱ ኩነታት ኣየር ነቶም ኣብ ዝተፈላለዩ ሃገራት ዓለም ብሕሱም ቁርን ዋዕን ዝሰቓዩ ዜጋታት ህይወቶም ዘለምልም ፍሉይ ውህብቶ ስለዝኾነ ብዝግባእ ክንጥቀሙ ኣለና። ንኣብነት ካብ ሃገራት ዓረብ ዝመጹ ቱሪስታት መብዛሕትኡ እዎን ኩነታት ኣየር ኢትዮጵያ ብቢሊዮን ዶላር ክሸጥ ዝግበኦ እዩ እንትብሉ ይስማዕ። ምስቲ ንሳቶም ዝነብርሉ ከባቢ ዘሎ ሃሩር እንትወዳደር ኩነታት ኣየር ሃገርና ኣዝዩ ዝስማማዕ ስለዝኾነ እዚ ኣባሃህላ ዝበዝሐ ኣይመስልን።

ትግራይ ብሃፍቲ ማይ እውን ዝተዓደለት ክልል እያ። ንተከዘን መረብን ሓዊሱ ብርክት ዝበሉ ዓቢይትን ኣናእሽትን ሩባታት ኣለውዎ። መብዛሕትኡም ሙሉእ ዓመት ዝውሕዙ ኮይኖም ገሊኦም ድማ እዎን ክራማት ተፀቢዮም ዝፍልፍሉን ዝውሕዙን እዮም። ኣብቲ ክልል ዝርከቡ ቃላይ ሓሸንገን ግድብ ተከዘን እውን ንብርክት ዝበላ ኣዕዋፍን ሃፍቲ ዓሳን መንበርን መራብሕን ኮይኑ የገልግል። ካብዚ ወፃኢ ኣብ ትግራይ መናሃርያ ኣዕዋፍ ዝኾኑ ከባብታት ኣለው። ብፍላይ መብቀለን ውሽጢ ዓዲ ዝኾናን ካብ ካልእ ዓለም በብዓመቱ እናተሰደዳ ዝመፃን ኣዕዋፍ ይርከብኦ። ብተወሳኺ ትግራይ ብዓይነቶምን ብብዝሓቶምን ዝፍለጡ እንስሳት ዘቤትን ዘገዳምን ኣለውዎ። እዞም ሃፍትታት እዚኦም ነቲ ክልል ክሪኡ ንዝመጹ ቱሪስታት ተመረፅቲ መዕረፊ ዓይኒ ኮይኖም ዘገልግሉ እዮም።

ስእሊ 6፡ ግድብ ሩባ ተከዘን (ፀጋማይ ፎቶ) ቋላይ ሓሽንገን (የማናይ ፎቶ)

ዋላኳ ምስ ካልኦት ከባብታት ኢትዮጵያ እንትወዳደር ሃፍቲ ተፈጥሮ ትግራይ ብዝተፈላለዩ ተፈጥሮኣውን ሰብ-ዝሰርሑን ምክንያታት ዝበረሱ እንተኾነ ሕዚ'ውን ዝለዓለ ክንክንን ሓለዋን እናተገበረሎም ዝርከቡ ኣግራባት ኣለውዮ። ካብ ሞንጎ እዚኦም እቶም ኣብ ከባቢ ዴስኣ (ዞባ ምብራቕ)፣ ሕጉምቡርዳ (ዞባ ደቡብ)፣ ከምኡውን ኣብ ቋፍታ ሸራሮ (ፓርክ) ዝርከቡ ተጠቀስቲ እዮም። እቲ ኣብ ዴስኣ ዝርከብ ዱር ብፅሕዲ ዝፍለጥ ኮይኑ እቶም ካልኦት'ውን ዝተፈላለዩ ሃገር ቦቓል ኣእዋም ከምዝርከቡዎም ይፍለጥ። ካብዞም ተፈጥሮኣዊ ኣግራባት ብተወሳኺ ትግራይ ነቲ ቅድም እንትብል ዝነበራ ሃፍቲ ተፈጥሮ ንምሕዋይ ድሕሪ ውድቀት ደርጊ ዝተፈላለዩ ስራሕቲ እናሳለጠት ትርከብ። እዙይ ብፍላይ ብፅቀባ ማይን ሓመድን ዝሳለጥ እንትኾን ዛጊድ ብዝተሰርሑ ስራሕቲ ተስፋ ዝህብ ለውጢ እናተራኸየ እዩ።

2.2 ሓድግታት

ትግራይ ቅድሚ ሰለስተ ሽሕ ዓመት ቀዳሞት ኢትዮጵያውያን ስልጣን ዝጀመሩላ ወናኒት ብዙሓት ሓድግታት እያ። ነዚ ስልጣን እዙይ መረዳኦታ ዝኾኑ ኣብ ልዕሊ መሬትን ትሕቲ መሬትን ትግራይ ብርክት ዝበሉ ሓድግታት ዳርጋ ኣብ ኩለን ዞባታትን ወረዳታትን ይርከቡ። ነዞም ሓድግታት እዚኦም ህዝብና ብዝግባእ ክፈልጦም፣ ክጥቀሙምን ሓብሒቡ ንመፃኢ ወለዶ ከተሓላልፎምን ኣገዳሲ ስለዝኾነ ዝርዝርም ከምዝስዕብ ቀሪቡ ኣሎ።

ኣብ ሞንጎ እዚ ግና ብሓፈሽኡ ብዛዕባ ሓድግታት ትግራይ ክንርድኦ ዝግበኣና ሓደ ዓቢይ ሓቂ ኣሎ። ሓድግታት ትግራይ ሰፊሕን ዓሚቕን መፅናዕቲ ዘድልዮም እዮም። ምክንያቱ ድማ ካብቲ መሬት ትግራይ ሓቑፋቶም ዘላ ሓድግታት እቶም ዛጊድ ተፀኒዖም ንህዝቢ ዕላዊ ዝተገበሩ ኣዝዮም ውሑዳት ከምዝኾኑ ክንርዳእ ይግበኣና። በዚ መዳይ ገና ዓቢይ መፅናዕትን ምርምርን ዘድልዮም ብርክት ዝበሉ ታሪኻዊ ሓድግታት ኣለዉና። እዞም ኣብዛ መፅሓፍ ቀሪቦም ዘለዉ ሓድግታት ዛጊድ ብመፅናዕቲ ዝተረኽቡ ኮይኖም ዳርጋ በፃብዕቲ ዝቐፀሩ እዮም።

2.2.1. ምፍሳስ ባሕሪ

ምፍሳስ ባሕሪ ኣብ ደቡባዊ ዞባ ትግራይ ወረዳ ኦፍላ ኣብ ጥቓ ቃላይ ሓሸንገ ዝርከብ ጥንታዊ ሓድጊ ዝርከበሉ ቦታ እዩ። ኣብዚ ቦታ ብዝተገበረ ኪዕቲ ዝተፈላለዩ መቓብራት፣ ስባራት ዓታሩን ጡባትን ከምኡ'ውን ንጥንታዊ ህንፃ ዘርእዩ ሓድግታት ተረኺቦም ኣለዉ። ብ1990 ዓ.ም ኣብቲ ከባቢ ሓዱሽ ቤተክርስቲያን ንምህናዕ ብዝተገበረ ኪዕቲ ኣብ ልዕሊ'ቶም ሓድግታት ዝተወሰነ ጉድኣት በዪሒ ስለዝነበረ ብ1993 ዓ.ም ብዝተገበረ ብመፅናዕቲ ዝተደገፈ ኪዕቲ እቶም ሓድግታት ብዝግባእ ክወፁ ተገይሩ እዩ። ኣብ ዘበነ ስልጣን ኣክሱም ኣብ ሻድሻይ ክፍለ ዘመን ንዝተሰርሐ ቤተክርስቲያን ዘርእዩ ከምዝኾኑ እውን እቲ ዝተገበረ መፅናዕቲ የመላኽት።

ስእሊ. 7. ኣብ ምፍሳስ ባሕሪ ዝተረኽበ ኣብ ጡብ ዝተሰኣለ መስቀል

2.2.2. ሓድግታት ማርያም ናዝረ

መካነ ሓድገ ማርያም ናዝረ ኣብ ዞባ ደቡብ ምብራቅ ትግራይ ወረዳ ሕንጣሎ ዋጅራት ካብ ከተማ ማይ ነብሪ ንኣንፈት ምብራቕ 10 ኪ.ሜ ርሒቑ ይርከብ። ኣብዚ ቦታ ዝርከቡ ጥንታዊ ዑና፣ ሰረት ህንፃን መንደቕን ካብ ዓበይቲ ኣእማን ብዘይመጣበቑ (ስሚንቶ) ዝተነደቑ እዮም። እዚ ዝዓይነቱ ጥበብ መንደቕ ካብ ስልጣነ ይሓጀሚሩ ክሳብ ስልጣነ ኣክሱም ዝነበረ ከምዝኾነ ዝተፈላለዩ መፅናዕታት የርእዩ። ካብቲ ህንፃ ብተወሳኺ ክቢ ቕርጺ ዘለዎም ዓሰርተ ዝወደቑን ደዉ ዝበሉን ዝተፀርቡ ሓወልታት ወይድማ ዓምዲ ዝመስሉ ሓድግታት ይርከቡ። ጥበብ ኣነዳድቓ እቲ ህንፃ ፍልይ ዝበለ ምዃኑ ኣዝዩ ዘዘናግዕን ዘመራምርን እዩ። ብሓፈሻ እቲ ጥንታዊ ህንፃን ኣብ ጥቕሱ ዘለዉ ሓወልታትን ግቡእ ክንክን ዘድልዮምን ብዙሓት ቱሪስታት ዝስሕቡን ሃፍቲታት እዮም።

ስእሊ. 8. ኣብ ማርያም ናዝረ ዝተረኸቡ ጥንታዊ ህንፃን ሓወልታትን

2.2.3. ሓድግታት ኣንዛ ማርያም

ኣንዛ ማርያም ኣብ ዞባ ምብራቕ ትግራይ ወረዳ ሓዉዜን እትርከብ ቦታ እንትትኮን ካብ ከተማ ሓዉዜን ንኣንፈት ሰሜን 5 ኪ.ሜ ተጓዲዝና ንረክባ። ኣብዚ ቦታ ካብ ሞንጎ ዝርከቡ ሓድግታት ቤተክርስቲያን ኣንዛ ማርያምን ጥንታዊ ሓወልትን ይጥቀሱ። ኣብቲ ቤተክርስቲያን ዝርከቡ ቦታ ናይ ኣክሱም ስልጣነ ዘማላኽት ዓብዩ

ዑና ዝረአ እንትኾን ናይ ኣክሱም ስልጣን መረዳኦታታት ዝኾኑ ዓበይቲ ትኹላት ኣእማናትን እምኒ ኩርናዕን እዉን ይርከቡዎም። ካብቲ ቤተክርስቲያን ናብ ኣንፈት ሰሜን ምዕራብ 500 ሜትሮ ርሒቑ ኣብ ዝርከብ ሃዋሁ ዝብሃል ቦታ ድማ ንዘበን ስልጣን ኣክሱም ዘርእዩ ኣርባዕተ ዝወደቑ ሓወልትታት ይርከቡ። እቲ ዝግበዩ ሓወልቲ 5.65 ሜትሮ ቐመት ዘለዎ ኾይኑ ናብ ኣንፈት ደቡብ ምብራቕ ዝወደቑን ኣብ ጫፉ ናይ ፀሓይን ወርሕን ምልክት ዝተቐርፀሉን እዩ። ኣብ እግሩ ድማ ኣናባቢ ዘይብሉ ብፊደላት ግእዝ ዝተፅሓፈ ፅሑፍን ቐፅርን ኣለዎ። እቲ ፅሑፍ ኣብ ሳልሳይ ክፍለ ዘበን ዝተፅሓፈ ኮይኑ ብእዋኑ ዝተፈላለዩ መራሕቲ ኣብቲ ከባቢ ከምዝነበሩ ዝሕብር እዩ። እዞም ብዓይነቶምን ብበዝሒምን መወዳድርቲ ዘይብሎም ሓድግታት ዝተዋደደ መፅናዕትን ምልላይን እንተተገይሩሎም በብዓመቱ ንብርክት ዝበሉ ቱሪስትታት ውሽጢ ዓድን ወፃኝን ናይ ምስሓብ ዓቕሞም ዝለዓለ እዩ።

ስእሊ 9. ኣብ ኣንዛ ማርያም ዝተረኸበ ዝወደቑ ሓወልቲ

2.2.4. ዓዲ ከውሒ እንዳ ኣባገሪማ

እዚ ኣብ ዞባ ምብራቕ ትግራይ ካብ ከተማ ውቕሮ ንኣንፈት ሰሜን ምዕራብ 7 ኪ.ሜ ርሒቑ ዝርከብ ጥንታዊ ሓድጊ ዝርከበሉ ቦታ እዩ። መረዳኦታታት ስልጣን ይሓ ዝኾኑ ብፊደል ሳባውያን ዝተፅሓፉ

ዕሉፋትን ቅርዕታት ወርሕን ፀሓይን ዘለዎም ዕራባት ኣእማን ይርከቡዎ። ብዘይካ እዚ ኣብቲ ከባቢ ኣብ ዝርከብ ቤተክርስቲያን ኣብ ውሽጡን ጥቕኡን ንኣምልኾ ይጠቕሙ ዝነበሩ ኣእማን ኣለዉ። ብተወሳኺ ኣብ ጥቕ እቲ መካነ ሓድጊ ኣብ ቀረባ እዋን ብኳዕቲ ኣርኪዮሎጂ ዝተረኽበ መቓብር ጋዕዋን ናይ ቀደም ዑናን ይርከቡ።

ስእሊ. 10. ኣብ መቓብር ጋዕዋ እትርከብ ሓወልቲ ቓል ኣንስተይቲ

2.2.5. መቓብር ወዲ ንጉስ

ኣብ ምብራቓዊ ዞባ ወረዳ ኣፅበ-ደራ ኣብ ጣብያ ሓዊለ ዝርከብ መቓብር ወዲ ንጉስ ኣብ ዝበሃል ቦታ ካብ ኣእማን ተኾሚሮም ዝተሰርሑ ክልተ ዓበይቲ ሓድግታት ይርከቡ። ብህዝቢ እቲ ከባቢ መቓብር ወዲ ንጉስ እናተበሃሉ ይፀወዑ። እቲ ቀዳማይ ሓድጊ 5.6 ሜትሮ እንትነውሕ እቲ ካልኣይ ድማ ቕመቱ 13.6 ሜትሮ፣ ዙርያኡ 28.8 ሜትሮ እዩ። እዙይ ካብቶም ኣብ መሉእ ኢትዮጵያ ዝርከቡ ተመሳሰልቲ ሓድግታት ዝግበዩን ኣብ ፅቡቕ ኩነታት ዝርከቡን እዩ። ቅድሚ 300 ዓመተ ዓለም ኣብ ዞባ ምብራቕ ብፍላይ ኣብ ከባቢ ዓዲ ገላሞ ናይ ዝነበሩ ቐዳሞት ኢትዮጵያውያን ገዛእቲ መደብ ዝተቐበሩሉ ቦታ ክኸውን ከምዝኸእል ይግመት።

ስእሊ. 11. ቅድሚያ 300 ዓመተ ዓለም ዝነበረ መቐብር ወዲ ንጉሥ

2.2.6. ሓድግታት ማይ ኣምብዮ

ማይ ኣምብዮ ኣብ ዞባ ምብራቕ ከባቢ ዕዳጋ ረቡዕ ጣብያ ጋዘን ፍሉይ ሽሙ ሓዊላ ኣብ ዝበሃል ቦታ ይርከብ። ፍልይ ዝበሉ ሓድግታት ቕርፃ ቕርፃ ዝሓቆፈ እዩ። ካብ ሞንጎ እቶም ኣብ መላእ ኢትዮጵያ ዘለዉ ካብ ከዉሒ ተነዲሎም ዝተሰርሑ ሓድግታት መብዛሕትኦም ኣብ ትግራይ ዝርከቡ እንትኾን ዝተወሰኑ ኣብ ዓበይቲ ኣእማን ተነዲሎም ዝተሰኣሉ ቕርፃ ቕርፃ ዝርከቡዎም ኣብ ማይ ኣምብዮ ኣለዉ። ማይ ኣምብዮ መገጣጠሚ ክልተ ዓበይቲ ፍባታት እንትኾን ኣብቲ ቦታ ኣብ ሓደ ዓብዩ ፀሊም እምኒ ኣስታት 112 ስእልታት ተሳኢሎም ንርኢ። ገሊኦም ናይ ሰብ፣ ክፍትን ጥዮላ-በጊዕን ኮይኖም እቶም ናይ ክፍቲ ምንጉዳ ዘይብሎምን ነዋሕቲ ቀርንታት ዘለዎምን ኮይኖም ቅድሚያ 2000 ዓመት ዝተሳኢሉ ከምዝኾኑ መረዳኢታታት ይሕብሩ።

ስእሊ. 12. ኣብ ማይ ኣምብዮ ዝርከቡ ካብ ከዉሒ ተነዲሎም ዝተሰኣሉ ሓድግታት

2.2.7. ሓድግታት ዓዲ ገላሞ

ዓዲ ገላሞ ኣብ ምብራቓዊ ዞባ ትግራይ ካብ ከተማ ዕዳጋ ሓሙስ ንኣንፈት ምብራቕ 40 ኪ.ሜ ርሒቑ እዩ ዝርከብ። እዚ ቦታ ኣብ እግሪ ጎቦ ኣስራዉ ዝርከብ እንትኾን ካብ ፀፍሒ ባሕሪ ንላዕሊ 2934 ሜትሮ ብራኽ ኣለዎ። እቲ ኣብ ዓዲ ገላሞ ዝርከብ ጥንታዊ ሓድጊ መጠኑ 20 ሜትሮ ብ200 ሜትሮ ኾይኑ ዓለርተ ክቢ ቕርፂ ዘለዎም መንደቓት ዝሓዘ እዩ። ብተመሳሳሊ ኣብዚ ቦታ ኣብ ከባቢ 300 ዓመተ ዓለም ዝተቐርፀ ዕሑፍ ሳባውያን፣ ቅርፅታት ንል ኣንስተይቲ ከምኡውን ወርሕን ፀሓይን ዘርእዩ ቅርፅታት ኣለውዎ። ዓዲ ገላሞ ንፈለማ እዋን ከምዚ ዝዓይነቱ ቅርፂ ዝተረኸበሉ ቦታ እዩ። ኣብ ከባቢ 200 ዓ.ም ዝተፅሓፈ ዕሑፍ ግእዝውን ዝተረኸበ እንትኾን ገደራ ናይ ዝበሃል ንጉስ ኣኸሱም ዕሑፍ ክኸውን ከምዝኸእል ይግመት።

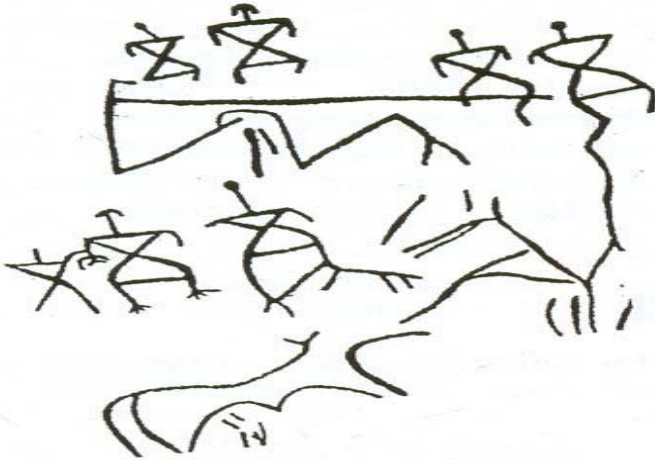

ስእሊ. 13. ዓዲ ገላሞ ናይ ሓድጊ ቦታ

2.2.8. በዓቲ ዳቦ ዘለለው

በዓቲ ዳቦ ዘለለው ኣብ ዞባ ማእኸል ወረዳ ቆላ ተምቤን ከባቢ ከተማ ዓብዩ ዓዲ ዝርከብ 4.6 ሜትሮ ስፍሓት ዘለዎ ሓድጊ እዩ። ኣብቲ በዓቲ ካብ ከውሒ ተፈልፊሎም ዝተሰኣሉን ብቐለም ዝደመቑን ብዙሓት ስእልታት ቀዳሞት ወለዲ ይርከቡ። እዞም ስእልታት ኣብ ኣፍደገ እቲ በዓቲ ዝርከቡ ኮይኖም ገሊኦም ዘይፍለጡ ገሊኦም ድማ ናይ ከፍትን ሰብን ከምዝኾኑ ምርዳእ ይከኣል። እቶም ስእልታት

ከፍቲ ዓበይቲ ቀርንታት ዘለዎም ኮይኖም ሙንጉዳ ግን የብሎምን። እቶም ስእልታት ቅድሚ 2000 ዓመታት ዝተሰኣሉ ኮይኖም ብእዋኑ ንዝነበረ ስነ-ጥበብ ዘርእዩ እዮም።

ስእሊ. 14. ኣብ በዓቲ ዳቦ ዘለለው ካብ ከውሒ ተፈልፊሎም ዝተሰኣሉ ስእታት

2.2.9. ሓድግታት ይሓ

ይሓ ኣብ ታሪኽ ኢትዮጵያ ልዑል ስፍራ ዝሓዘት ኣብ ዞባ ማእኸል ወረዳ ገጠር ዓድዋ እትርከብ ታሪኻዊት ቦታ እያ። ንፈለማ እዋን ኣብ ኣስታት 1000 ዓመተ ዓለም ስልጣን ደቂ ሰባት ዝተጀመረላ እንትትኸን ፈላሚት ዋና ከተማ ኢትዮጵያ እያ። ከተማ ይሓ ኣብቲ እዋን ዝተሃነፁ ግራት በዓል ግብሪ ዝብሃል ቤተመንግስቲ፣ ብዘግርም ጥበብ ዝተሰርሐ ቤተመቐደስን ኣብ ትሕቲ መሬት ካብ ከወሒ ዝተሰርሐ ዓሰርተ ሸወዓተ መቐብራትን ይርከቡዋ። ንይሓ ዋና ከተምኡ ገይሩ የመሓድር ዝነበረ ቐዳማይ መንግስቲ ኢትዮጵያ ጠረፍ ስልጣኔ ኡ ብምዕራብ ምናልባት ክሳብ ከባቢ ሸረ ማይ ኣድራሻ፣ ብሰሜን ክሳብ ሰራየን ኣከለጉዛይን፣ ብምብራቕ ክሳብ ቀላቕል ዓፋርን

ዓዲ ገላሞን፣ ብደቡብ ድማ ክሳብ ወቅሮ እንዳባገሪማ፣ ዓዲ ኸወሐን መቓብር ጋዕዋን ከምዝበዕሕ መረዳእታታት ይሕብሩ።

ስልጣን ይሓ መስሪቱ ሕርሻ ከምዝነበረ ብኳዕቲ ኣርኪዮሎጂ ዝተረኸቡ መረዳእታታት የማላኻቱ። እዞም ኣርኪዮሎጂካዊ መረዳእታታት መንግስቲ ይሓ (ዳዕማት) ምስ ግብፅን የመንን ቁጠባውን ንግዳውን ርክብ መስሪቱ ምንጻፍ'ውን የርእዩ። ኣብቲ ከባቢ ብዝተገበረ ኳዕቲ ነዚ ሓበርቲ ዝኾኑ ብርክት ዝበሉ ዓታሩን ገልፅታትን ተረኺቦም እዮም። ስልጣን ይሓ ንፈለማ እዋን ቴክኖሎጂ ሓዲንመዲን ዝተጀመረሉ ከምዝኾነ እውን ኣብኡ ዝተረኸቡ ጥንታዊ ዕሑፋት ሳቢያን ይሕብሩ።

ስእሊ. 15. ኣብ ዘበን ይሓ ዝነበረ ቤተ መቓደስ እምነት ኣልሙቋሕ

2.2.10. ሓድግታት ስብዓት

ስብዓት ኣብ ዞባ ማእኸል ካብ ከተማ ዓድዋ ንኣንፈት ሰሜን 14 ኪ.ሜ ርሒቐ ዝርከብ መንበሪ ታሪኻዊ ሓድግታት እንትኾን ብ2000 ዓ.ም ብጉጅለ ተመራመርቲ ልምዓት ቱሪዝም ዝተረኸበ እዩ። እቲ ጉጅለ ተመራመርቲ ኣብ ትግራይ ንማሕበረሰብ ዘማእኸለ ልምዓት ቱሪዝም ዝትግበረሉ መንገዲ እንተፅንዕ ዝረኸቦ እንትኾን ኣብ ሰሜን ኢትዮጵያ ካብ ዘበን ይሓ ናብ ዘበን ኣኸሱም ዘሳገረ ከምዝኾነ

ይግመት። ከም ፍልፍል ሓበሬታ ድማ ኣብ ክልቲኦም ዘበናት ንዝነበረ ስልጣን ዘርእዩ ሓድግታት ሓቀፉ ይርከብ።

ካብ ሞንጎ እቶም ኣብ ማእኸል ሓድግታት ስብዓት ዝተረኸቡ ጥንታዊ ሓድግታት ዝተፈላለዩ ሕብርን ቅርፅን ዘለዎም ስባራት ዓታሩ፣ ጡባት፣ ሓወልትታት፣ ዑናታትን መሰረት ዓብዩ ህንፃ ዝነበሩ መደደይቦ እምኒታት (steps or podium) ይርከቡዎም። ብዘይካዚ ኣብ ሻውዓይ ክፍለ ዘበንን ቅድሚኡን ዝተሰርሑ ናይ ኣክሱም ሳናቲም፣ ናይ ኢድ መስቀልን ሰለስተ ካብ እምኒ ተፀሪቦም ዝተሰርሑ ማሕተማትን ዝተረኸቡሉ ቦታ እዩ። ኣብ ትሕቲ መሬት'ውን ብርክት ዝበሉ ሓድግታት ክርከቡ ስለዝክእሉ እቲ ከባቢ ግቡእ ሓለዎን ቀፃላይ መፅናዕትን ክግበረሉ ይግባእ።

ስእሊ. 16. ኣብ ስብዓት ዝርከብ ሰረት ዓብዩ ህንፃ

2.2.11. ሓድግታት ቤተጊዮርጊስ

መካነ ሓድጊ ቤተጊዮርጊስ ካብ ከተማ ኣክሱም ንኣንፈት ሰሜን ምዕራብ ዳርጋ 2 ኪ.ሜ ርሒቑ ኣብ ወረዳ ላዕላይ ማይጨው ጣብያ ሓፀቦ ዝርከብ ታሪኻዊ ቦታ እዩ። እቲ መካነ ሓድጊ ኣብ ዝባን ጎቦ ቤተጊዮርጊስ ዝርከብ ኮይኑ ንቐድሚ ምጥያሽ ከተማ ኣክሱም ዝነበረ ከተማ ከምዝኾነ ይእመን። ኣብ ቤተጊዮርጊስ ዝርከቡ ክልተ ቦታታት ሓድጊ እንትህልዉ ንሳቶም ድማ ዑና እንዳባይ ዘውገን ዑና ነገስትን ተባሂሎም ይፍለጡ።

ኣብ ዑና እንዳባይ ዘውገ ልዕሊ ሽዱሽተ ሚኢቲ ዝወደቁን ደዉ

ዝበሉን ሓወልትታት ዝርከቡዎ እንትኸን ቅድሚ ስልጣን ኣክሱም ኣብ ኣስታት 450 ዓመተ ዓለም ዝተሰርሑ እዮም። ምስቶም ኣብ ከተማ ኣክሱም ዝርከቡ ሓወልትታት እንትነፃፀሩ እዚኣቶም ነዋሕትን ብዝግባእ ዝተፀረቡን ኣይኮኑን። ኣብ እግሪ እቶም ሓወልትታት ብዝተገበረ ኳዕቲ ኣብ ትሕቲ መሬት ካብ ከወሒ ተፈልፊሎም ዝተሰርሑ መቐብራት ተረኺቦም ኣለዉ። እቲ ቦታ ቅድሚ ምጥያሽ ከተማ ኣክሱም ንኣማኢት ዓመታት መቐብር ከምዝነበረ ዝሕብሩ መረዳእታታት ኣብኡ ተረኺቦም ኣለዉ።

ዑና ነገስት ካብ ዑና እንዳቦይ ዘውገ ንኣንፈት ምዕራብ ዝርከብ ኮይኑ ናይ ቀደም ሆሮዮታት ኣለዉዎ። ኣብኡ ብዝተገበረ ኳዕቲ ከም ጣፍ ዝኣምሰሉ ዝራእትን ኣዕዕምቲ ከፍትን ጥየላ-በጊዕን ተረኺቦም ኣለዉ። ኣብ መበል ሓምሻይን ሻድሻይን ክፍለ ዘበን ኣብቲ ከባቢ ይነብሩ ዝነበሩ ሰባት ብማሕረስ ይመሓደሩ ከምዝነበሩ እቲ መረዳእታ የርኢ።

ስእሊ. 17. ኣብ ቤተጊዮርጊስ ዝርከብ ሓወልቲ

2.2.12. ሓድግታት ኣክሱም

ኣብ ዞባ ማእኸል ወረዳ ላዕላይ ማይጨው ኣብ ጣብያ ሓፀቦ እትርከብ ከተማ ኣክሱም ሕምብርቲ ታሪኽ ኢትዮጵያ እያ። ናይ ኢትዮጵያ ፖለቲካዊ፣ ሃይማኖታዊ፣ ማሕበራውን ቁጠባውን ታሪኽ ዝጅምር ኣብ

አክሱምን ከባቢኣን እዩ። አክሱም ካብ ይሓ ቐዳላ ንኣስታት 800 ዓመታት ዋና ከተማ ኢትዮጵያ ኮይና ዘገልገለት እንትትኾን ኣብ ከይዲ ዘፍረዮቶም ብርክት ዝበሉ ፖለቲካዊ፣ ባህላውን ሃይማኖታውን ሓድግታት ሓቀፋ ትርክብ። ኣብታ ከተማን ከባቢኣን የመና ዘገርሙ ፍልይ ዝበሉ ሓድግታት ይርከቡ። ካብ ሞንጎኦም እቲ ልዕሊ 33 ሜትሮ ቐመትን ልዕሊ 520 ቶን ክብደትን ዘለዎ ካብ ከውሒ ተፀሪቡ ዝተሰርሐ ሓወልቲ ሓደ እዩ። ካልኦት ካብኡ ዝንእሱ ሽሞንተ ሚኢቲ ሓፀርትን ነዋሕትን ሓወልትታት'ውን ኣለዉ።

ከተማ አክሱም ኣብ ራብዓይ፣ ሓምሻይን ሻድሻይን ክፍለ ዘበናት ዝተሰርሐ ልዕሊ ሸወዓተ ኣብያተ መንግስትታት ኣለዉዎ። ካብ ሞንጎ እቶም ኣብ ሻድሻይ ክፍለ ዘበን ዝተሰርሐ ኣብያተ መንግስትታት እንዳ ተኸኣ ማርያም፣ እንዳ ሚካኤል፣ እንዳ ስምኦንን ድንጉርን ዝኣምሰሉ ምጥቃስ ይከኣል። ኣብ ትሕቲ መሬት ካብ ከውሒ ተፈልፊሎምን ተነዲቐምን ዝተሰርሐ ብዙሓት መቐብራት እውን ኣለዉ። ንኣብነት ከምኒ መቐብር ባዜን፣ ረምሃይ፣ ሃፀይ ካሌብን ገብረመስቀልን ዝኣመሰሉ ይርከቡዎም። ብዘይካ'ዚ ካብ ሓደ ከውሒ ተፀሪቦም ዝተሰርሐ 25 ዙፋናት እምኒ፣ ብፊደላት ግእዝ፣ ሳቢያን ግሪኽን ዝተፅሓፉ ፅሑፋት፣ ካብ ሳልሳይ ክሳብ ሻውዓይ ክፍለ ዘበን ካብ ወርቂ፣ ብሩርን ነሓስን ዝተሰርሐ ሳናቲም፣ ሓዲነ-መዲን፣ ዓታሩ፣ ጠራሙስን ጡባትን ኣብ አክሱም ብኳዕቲ ኣርኪዮሎጂ ተረኪቦም እዮም። ሓድግታት አክሱም ብዓይነቶምን ብዝሓቶምን ፍሉይት ስለዝኾኑ ብ 1980 ዓ.ም ሓድግታት ዓለም ተባሂሎም ተመዝጊቦም ኣለዉ።

ስእሊ. 18. ኣብ ኣኽሱም ዝርከቡ ናይ ሓወልቲ ሓድግታት

2.2.13. ሓድግታት ሓወልቲ መላዞ

ካብ ከተማ ኣኽሱም ንኣንፈት ደቡብ ምብራቕ ኣብ 8 ኪ.ሜ ርሕቕት ኣብ መንገዱ ማሕበረ ዶይጌ ሓወልትን መላዞን ዝበሃላ ጥንታዊ ሓድግታት ዝሓቕፋ ክልተ ቦታታት ይርከባ። እታ ቐዳመይቲ ናይ ታሪኽ ስፍራ ሓወልቲ እናተበሃለት እንትትፍለጥ ኣብ ዝባን ጎቦ ትርከብ። ኣብዚ ቦታ 11 ብ 11 ሜትሮን 10.5 ብ 10.5 ሜትሮን

ስፍሐት ዘለወን ክልተ ብዓባይቲ ሓወልቲታት ዝተኸበባ ኣብያተ መቐደሳት ብኳዕቲ ኣርኪዮሎጂ ተረኺቦን ኣለዎ።

ብዘይካዚ ኣብቲ ቦታ ካብ ሓደ ከውሒ ተፈልፊሎ ዝተሰርሐ እግሩ ሸኾና ክፍቲ ዝመስል 1.4 ሜትሮ ዝነውሕ ጥንታዊ ዙፋን ተረኺቡ ኣሎ። እቲ ዙፋን ስእልታት ዋልያ፣ ጫሓም ሰብኣይን ምስሊ ሰባይትን ዘለዎ እዩ። ካብ ሓደ እምኒ ተፈልፊላ ዝተሰርሐት ምስሊ ንል ኣንስተይቲ እዉን ትረክ። እዛ ቐርባ እዚኣ ምስታ ኣብ ዓዲ ገላም እትርከብ ምስሊ ንል ኣንስተይቲ ትመሳሰል እያ። ኣብዘን ከባብታት ዝተረኸቡ ሓድግታት ኣብዝሕዚ እዋን ኣብ ሃገራዊ ሙዚየም ኣዲስ ኣበባ ይርከቡ። ካብ ሓወልቲ መላዞ ንኣንፈት ደቡብ ኣብ ጥቓ ሩባ ማይ ዓጋዘን ቐሻት ጎቦ ቸላ እውን 9 ብ 7 ሜትሮ ዝኾነት ቤተመቐደስ ብኳዕቲ ተረኺባ ኣላ። እታ ቤተ መቐደስ ብእዋኑ ናይ ዝነበረ እምነት ዝሕብር ምስሊ ወርሕን ፀሓይን ብፊደል ሳባውያን ዝተፀሓፈ ፅሑፍን ሒዛ ኣላ። ብሓፈሻ እንትረክ ሓወልቲ፣ መላዞን ጎቦ ቸላን ቅድሚ 300 ዓመተ ዓለም ኣብ ሰሜናዊ ሃገርና ንዝነበረ እምነት፣ ስነ ጥበብን መነባብር ደቂ ሰባትን ዘርእያ ዓባይቲ ጥንታዊ ሓድግታት ዝሓቕፋ ከባብታት እየን።

2.2.14. ሓድግታት ማይ ኣድራሻ

ማይ ኣድራሻ ኣብ ዞባ ሰሜን ምዕራብ ትግራይ ወረዳ ታሕታይ ቆራሮ ካብ ከተማ እንዳስላስ ናብ ኣንፈት ምብራቕ ሓሙሽተ ኪ.ሜ ርሒቐ ዝርከብ ጥንታዊ ከተማ ዝነበረ ቦታ እዩ። እቲ ኣብ ቀልቀል ሩባ ማይ ኣድራሻ ዝርከብ ጥንታውን ታሪኻውን ከተማ 10 ሄክታር ስፍሐት እንትህልዎ ኣብ ዞባ ሰሜን ምዕራብ እቲ ዝዓበየ ጥንታዊ ከተማ እዩ ነይሩ። ኣብ ዘበነ ስልጣን ይሓን ኣክሱምን ከምዝነበረ ዝሕብሩ ብዙሓት ስብርባር ገልፅታትን ሳናቲምን ከምኡ'ውን ዝተፈላለዩ መንደቓት ምስ እምኒ ኹርንዖም ኣብኡ ተረኺቦም ኣለው።

ስእሊ. 19. ኣብ ማይ ኣድራሻ ዝርከቡ ሓድግታት

2.2.15. ሓድግታት ሰመማ

ሰመማ ኣብ ዞባ ሰሜን ምዕራብ ወረዳ ታሕታይ ቆራሮ ካብ ከተማ እንዳስላስ ንኣንፍት ሰሜን ምብራቕ 18 ኪ.ሜ ርሒቑ ዝርከብ ጥንታዊ ሓድግታት ዘለዎ ቦታ እዩ። ንስልጣን ዘበነ ኣክሱም ዘርእዩ ብዙሓት ሓድግታት ኣለዉዎ። ኣብ ውሽጢ ወይብላ ማርያም ዝበሃል ቤተክርስቲያን ንስልጣን ዘበነ ኣክሱም ዘርእዩ ብዙሓት ዕራባት ኣእማን፣ ገልዕታት፣ ሳናቲም ከምኡ'ውን ካብ ከዉሒ ተፈልፊሉ ዝተሰርሐ ፀፍፍዮ ዓብይ ህንፃ ይርከብ። እቲ ህንፃ ኣብ ውሽጢ መሬት እዩ ዘሎ። ኣብ ልዕሊ እቲ ቦታ ሓዳሽ ቤተክርስቲያን ስለዝተሰርሐሉ ዋላኳ ዝበዘሉ ሓድግታት እንተጠፍኡ ኣብ ውሽጢ መሬት ግና ነቲ ዝተቐበረ ህንፃ ሓዊሱ ካልኦት ብርክት ዝበሉ ሓድግታት'ውን ከምዝርከቡ መረዳእታታት ይሕብሩ።

2.3. ታሪኻዊ መስሕባት

ትግራይ ኣብ ታሪኽ ኢትዮጵያ ንፈለግ ግዘ መንግስትነት ዝተጀመረላ ክልል እያ። ቅድሚ ብዙሓት ዓማውቲ ሃይማኖታት ክርስትናን እስልምናን ዝኣተውላን ፈላጊትን ክልል ከምዝኾነት እውን ይፍለጥ። ንብርክት ዝበሉ ዘበናት መራሒት ስልጣን ምንባራ ዝሕብሩ ብፅሑፍ ዝተደገፉ ታሪኻዊ ሰነዳ ቸን ቅድሚ ምጅማር ፅሑፍ ንዝነበረ ስልጣን ዘርእዩ ሓድግታትን እውን ኣለውዎ። መብዛሕትኦም ሓድግታት ብኳዕቲ ኣርኪዮሎጂ ዝተረኽቡ

ኮይኖም ብዛዕባ ሕሊፍ ስልጣን ትግራይ ዓብዱ መረዳ እታ ዝህቡ እዮም። ኣብ ትሕቲ እዚ ንኡስ ርእሲ እንሪኦም መስሕባት ቱሪዝም ንእምነትን ጅግንነትን ዘርእዩ ኮይኖም እቶም ቀንዲ ሃፍትታት እንብሎም ጥራሕ እዮም።

2.3.1. ታሪኻዊ ሕንፃታት

ዳርጋ ኣብ መላእ ትግራይ ዘበናት ዘቐፀሩ፣ ዝነኣዱን መዘና ዘይብሎምን ብዙሓት ዓለማውን (secular) ሃይማኖታውን (ecclesiastical) ሕንፃታት ይርከቡ። ብዓይነቶም፣ ብበዝሒም፣ ብዕድመኦም ከምኡውን ብፅባቕን ስነ ጥበብን ኣዚዮም ዘሕብኑን ብዝኾነ መዐቀኒ መወዳደርቲ ዘይብሎምን እዮም። ዋላኳ ኣብዛ መፅሓፍ እዚኣ ንኹሎም ምቕራሕ እንተዘይተኸኣለ ንገሊኦም ከምዝስዕብ ኣቕራብናዮም ኣለና።

ካብ ሞንጎ እቶም ኣዝዮም ዝነኣዱ ታሪኻዊ ሕንፃታት ትግራይ ኣብ ቅድሚት እትሰራዕ እታ ኣብ ዓድዋ ትርከብ ሙኽራብ ይሓ (Yeha Temple) እያ። ኣብ ይሓ ነዊሕ ዕድመ ዘቐፀሩ ሃይማኖታዊ ሕንፃታትን (Temples) ሓደ ቤተ መንግስትን ዝርከቡ ኮይኖም ብፍላይ እታ ቤተመቐደስ (ሙኽራብ) ብዕድመን ብስነ ጥበብ ሕንፃን ካብ ሙሉእ ኣህጉረ ኣፍሪካ መዘና ኣይተረኸቡላን። ሙኽራብ ይሓ ኣብ ዘበና ህድሞን ደብርን ዝነበራ እንትኸውን እቲ መንደቕ ቅድሚ 2500 ዓመታት ብዘይ ስሚንቶን ጭቃን ብውሕሊላት ኣእዳው ቀዳሞት ወለዲ ብዝተፀረቡ ኣእማን ጥራሕ ዝተሰርሐ እዩ። እዛ መስተንክራዊት ሕንፃ ብዘይ መከላኸሊ ወይድማ ዕቀባን ሓለዋን ንማይ፣ ንፋስ፣ ፀሓይን ራዕዲ መሬትን ተቓሊዓ ትርከብ። ስለዚ ነዛ ሕንፃ ሓዊሱ ኣብቲ ከባቢ ዝርከቡ ማእለያ ዘይብሎም ካልኦት ሓድግታት ኩሎም ማእኸል ዕንፃትን ምርምርን ኮይኖም ስለዘግልግሉ ግቡእ ጠመተ ክረኸቡን ክንክን ክግበረሎምን ይግባእ።

እቶም ብዕድመ ቀጋሎም ዝርከቡ ታሪኻዊ ሕንፃታት ኣብያተ መንግስትታትን ኣብያተ ክርስቲያንን ኣኸሱም እዮም። ኣብ ኣኸሱም ዘለዉ ታሪኻዊ ሕንፃታት ብዙሓት እንትኾኑ ብፍላይ እቶም ቀዳምነት ዘለዎም ኣብ ድንጉር ዝርከቡ ብተኸኣ ማርያምን ብንግስተ ሳባን ዝተሰየሙ ኣብያተ መንግስቲ እዮም። ካብኡ ቀጋሎም ድማ መቓብራት ንጉሰ ነገስት ካሌብን ናይ ወዶም ንጉሰ ነገስት ገብረመስቀልን ይርከቡ። ካብዚ ቀጋልና እንረኽቦም ታሪኻዊ ሕንፃታት ድማ እቶም ኣብ መቐለ ዘለዉ ኣብያተ መንግስቲ ሃፀይ ዮሃንስን ደጃዝማች ኣብርሃ ኣርኣያን እዮም። ብፍላይ ቤተመንግስቲ ሃፀይ ዮሃንስ ቅድሚ 140 ዓመታት ብ1864 ዓ.ም ካብ እምኒ፣ ዕንፀይትን ጭቃን ዝተሰርሐ ኮይኑ ኣብዝሕዚ እዋን ኣብታ ከተማ ካብ ዝርከቡ መስሕባት ቱሪዝም እቲ ቀንዲ እዩ። እቲ ካልኣይ ሕንፃ ድማ ኣብዝሕዚ እዋን ብሆቴልነት እናገልገለ ይርከብ።

ስእሊ. 20. ኣብ ዓድዋ ዝርከብ ናይ ዶሓ ሙኽራብን ኣብ ድንጉር - ኣኸሱም ዝርከብ ቤተ መንግስቲ ንግስተ ሳባን

ስእሊ. 21. ኣብ ኣኽሱም ዝርከቡ ቤተመንግስቲ ተኸእ ማርያምን መቓብራት ንጉሰ ነገስት ካሌብን ንጉሰ ነገስት ገብረመስቀልን

ስእሊ. 22. ኣብ ከተማ መቐለ ዝርከቡ ቤተመንግስቲ ሃዕይ ዮሃንስን ቤተመንግስቲ ደጃዝማች ኣብርሃ ኣርአያን

2.3.2. ክርስትና ቅድሚ ምእታወ ዝተተኸሉ ሓወልትታት

ካብ ሞንጎ እቶም ትግራይ ብፉሉይ ትፍለጠሎም ሃፍትታት ቱሪዝም እቶም ብዙሓት ኣብ ከባብታት ትግራይ ብፍላይ ድማ ኣብ ኣኽሱም ዝርከቡ ብዘገርም ረቂቕ ጥበብ ካብ ውልቀ ኣእማን ዝተሃነፁ ዝዩፍትን ሸሊማትን ሓወልትታት ኣብ ቅድሚት ይስርዑ። ሓወልትታት ኣኽሱም ሃይማኖት ክርስትና ቅድሚ ናብ ኣኽሱም ምእታወ ተፀሪቦም ዝቐሙ እንትኾኑ ቀንዲ ዕላምኦም ድማ መዕለምታን መጋዩቲን መቓብር ነገስታትን ስድረኦምን ከምዝኾነ እቶም ኣብ ትሕቲኦም ዘለዉ ብፅርዮት ብዝተፀረቡ ኣእማን

ዝተነደቁ መቻብር ነገስታት ሓበርቲ ምስክር እዮም። እዞም ታሪኻዊ ሓወልትታት እንትስርሑ ብዙሕ ጉልበት፣ ንዋይን ግዘን ከምዝሓተቱ ምርዳ እ ይክኣል። ኣብቲ እዋን ብሰብ ሞያ ምስተፀረቡ ብጉልበት ደቂሰባት ተጓግዲዞም ዝተተኸሉ እዮም።

እዞም ሓወልትታት ፍርቆም ቅርጺ ደብርታት እንትህልዎም እቶም ዝተረፉ ድማ ቅርጺ ዘይወፀሎም ልሙፃት ኮይኖም ዝተሰርሑ እዮም። ካብቶም ቅርጺ ዝወፀሎም ሓወልትታት ሓደ ቅርጺ መንበረ ታቦት ዝሓዘ ኾይኑ ወዲቹ ይርከብ። እቲ ዝገበየ ሓወልቲ ኻን ወዲቹ ዝርከብ እንትኸውን ክብደቱ 520 ቶን ንውሓቱ ድማ 33 ሜትሮ እዩ።

ካልእ ምስቶም ህንፃታትን ሓወልትታትን ኣኸሱም እንሪኦ ሓድጊ ድማ ቀዳሞት ወለዲ ንስልጣኔኦም ዝገለፅሉን ታሪኸም ዝገደፍሉን ኣብ ኣእማን ዝተቐረፀ ፅሑፋት እዮም። እቶም ፊደላት ቀዳሞት ወለዲ ታሪኸም ይፅሕፉ ከምዝነበሩ የርእዩ። ኣብ ዝሕዚ እዋን እዞም ሓድግታት ነዚ ወለደ'ዚ ብዝተፈላለየ መልክዑ እናጠቐሙ እንትኾን ብፍላይ ንመፅናዕትን ምርምርን ከምኡ'ውን ንመስሕብ ቱሪስትታት ዘለዎም ረብሓ ዝለዓለ እዩ። ንሓድግታት ኣኸሱም ንምርኣይ ካብ ውሽጢ ዓዲ ይኹን ካብ ወፃኢ ብዙሓት ቱሪስትታት እናመፀ እዮም። ነዞም ሃፍትታት እዚኦም ኣኪብካን ዓቂብካን ብምሕላው ንመፃኢ ወለዶ ምስግጋርን ብዝበለፀ ንቱሪዝም ልምዓት ብምውግልን ፍልፍል እቶት ክኾኑ ኣለዎም።

ኣኸሱም ካብ ቐድመ ክርስትና ጀሚራ ዋና ከተማ ኢትዮጵያ ኮይና እተገልግል ስለዝነበረት ንተኸታተሊ ዘበናት ነገስታት ዘውዲ ሰቕሎም ይነግሱላን ስርዓተ ንግስንኦም እንትፍፅሙ መንበረ ንግስና ኣስሪሖም ብኣዋጅ የፍልጡላን ዝነበረት ስፍራ እዩ። ኣብቲ እዋን ስርዓተ ንግስና ዝፍፀም ኣብ ኣኸሱም ጥራሕ እንትኾን እዚ ግልጋሎት ክሳብ ሃፀይ ዮሃንስ 4^ይ ዝነገሱሉ እዋን ይሰርሕ ነይሩ። ኣብቲ ስርዓት ኣፈፃፀማ ንግስና ኣማሓዳ ሪትግራይን ንቡረ ኢድ ኣኸሱምን ነቲ ሓዱሽ ዝሸየም ንጉስ ሻቡላ ቀሲቶም ከም መእተዊ ኣፍደገ ምስሰርሕሉ ብኡኡ ክኣቱ ይግበር ነይሩ። ቅድሚ ምእታዉ ግና ኣዋልድ ኣኸሱም ነቲ ንጉስ እናደረፋ ንስኻ መንኢኻ እናበላ ምእታው ይኸልእኦ እሞ ንሱ ድማ ኣነ ወዲ ፅዮን ኢየ ኢሉ ደቀቐቲ ወርቅታት ይብትነለን።

ሽዑ እተን አዋልድ አማን ብአማን ንሱኻ ወዲ ፅዮን ኢኻ ኢለን መንገዲ ምስኪፊታሉ አትዩ ስርዓተ ንግስንኡ ይፍፅም። ነዙይ ሓበሬታን መረዳእታን ዝህባ ኣብ ፅዮን ማርያም ኣኸሱም ዓሰርተ ሓሙሽተ ኣብ መናፈሻ ኢዛና ድማ ዓሰርተ ዝተፀረባ ዙፋናት እእማን ኣለዎ። ነቲ ታሪኻዊ ስርዓተ ንግስና ብዝግባእ መዝጊብኻን ኣምሲልካ ብምስራሕን (coronation reenactment) ብብዓመቲ ኣብ ዝተወሰኑ ግዘታት ንሕዝብን ቱሪስትታትን እናርኣኻ ነቲ ሕሉፍ ታሪኽ ምዝካርን ፍልፍል እቶት ምግባርን ኣድላይ እዩ።

ስእሊ. 23. ኣብ ኣኸሱም ብጠጠዎምን ወዲቕምን ዝርከቡ ሓወልትታት

2.3.3. ትግራይ በካሪት እምነት ክርስትና ከምዝኾነት ዘርእዩ ሓድግታት

ታሪኽ ከምዘረድአና ክርስትና ንፈለግ ግዘ ብዘበነ ኣኸሱም ናብ ኣኸሱም ዝኣተዎ ኣብ ኣስታት 340 ዓ.ም ብዘበን ንጉስ ኢዛና እንትኾን ንፈለግ እዋን ብዘበነ ነገስታት ኣብርሃ ወኣፅብሃ ናይ ኣኸሱም ፅዮን ቤተ ክርስትያን ተሃኒፁ። በዙይ ምኽንያት ከተማ ኣኸሱም ማእኸል ሃይማኖት ኢትዮጵያ ከምዝኾነት'ውን ጋህዲ እዩ። ብፍላይ ብሰዓብቲ እምነት ኦርቶዶክስ ክርስትና ቅድስትን ዳግማዊት እየሩሳሌምን እናተበሃለት እትፅዋዕ ስፍራ እያ። እቲ ቤተክርስትያን ዋላኳ ኣብ ዝተፈላለዩ እዋናት እንተፈረሰ ኣብ መበል 17 ክፍለ ዘበን ብሃፀይ ፋሲል ተሓዲሱ ክሳብ ሎሚ ዓብይ መስሕብ ቱሪስት ከምኡ'ውን መዕቕቢ ማህደረ ታቦተ ፅዮንን (Ark of The True Covenant) መፀለይን ኮይኑ እናገልገለ ይርከብ። ከተማ ኣኸሱም ብሰዓብቲ ሃይማኖት ኦርቶዶክስ ክርስትና ከም እየሩሳሌም ቅድስቲ ቦታ ከምዝኾነት ይእመን። ምኽንያቱ ድማ እቲ ንእየሩሳሌም ቅድስቲ ከብላ ዝፀነሐ ፅላተ ሙሴ ኣብዚ ሐዘ እዋን ኣብ ኣኸሱም ስለዝርከብ እዩ ይብሉ ተመራመርቲ ሃይማኖት። በዚ ዝተልዓለ ቡብዓመቱ ብርክት ዝበሉ ምእመናን ንፅዮን ኣኸሱም ንምስላም ናብታ ከተማ እንትጓዓዙ ይረኡ። ከም ፅዮን ማርያምን ኣርባእቱ እንስሳን ዝኣመሰሉ ኣብ ሓምሻይን ሻድሻይን ክፍለ ዘበን ዝተሰርሑ ኣብ ታሪኽ ኢትዮጵያ ቀዳሞት ዝኾኑ ኣብያተ ክርስትያናት እውን ይርከብዎ ከተማ ኣኸሱም። በዚ ምኽንያት ኣብቲ ከባቢ ዘለዉ ሃይማኖታዊ ሓድግታትን ኣክባብራ በዓላትን ቡብዓመቱ ካብ መላእ ኢትዮጵያ ኢሉውን ካብ መላእ ዓለም ብርክት ዝበሉ ኣጋይሽ እናስሓቡ ይርከቡ። ካብዙይ ዝርከብ እቶት'ውን ቀለል ከምዘይኮነ እሙን እዩ።

ስእሊ 24. ቤተክርስቲያን ፅዮን ማርያምን መንበሪ ታቦተ ፅዮንን

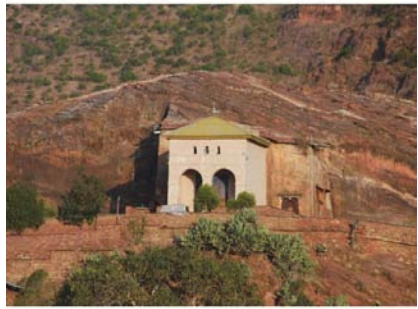
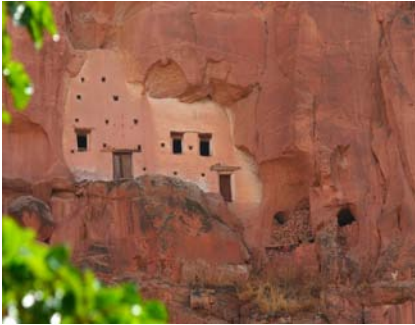
ክርስቲና ናብ ኣኸሱም ምስኣተወ ኣብ መወዳእታ ሓምሻይ ክፍለ ዘበን ተስኣቲ ቅዱሳን (The Nine Saints) ካብቲ ኣብ ሮማንን ሶርያን ከባቢ ዝነበረ ናይ ባይዛንታይን ግዝኣት ተሰዲዶም ናብ ኣኸሱም ምምፀኦም ታሪኽ ይሕብር። ካብ ሞንጎኦም ኣቡነ ጳጳስጌዎንን ኣቡነ ሊቃናዕንን ኣብ ከባቢ ኣኸሱም እንትሰፍሩ ኣቡነ ኣረጋዊ ኣብ ደብረዳሞ/ብዘት፣ ኣቡነ ገሪማን ኣቡነ ጉባን ኣብ ዓድዋ፣ ኣቡነ ኣፍጼ ኣብ የሓ ዓድዋ፣ ኣቡነ ኣሌፍ ኣብ ኣሕስኣ፣ ኣቡነ ይምዓታ ኣብ ገርዓልታ፣ ኣቡነ ገሕማ ኣብ ዕዳጋ ዓርቢ ሰፊሮም ነናይ ባዕሎም ገዳማትን ኣብያተ ክርስቲያንን ሃነፁ። ብድሕሪኡ ብተስኣቲ ቅዱሳን (Nine Saints) ብርክት ዝበሉ ኣብያተ ክርስቲያንን ገዳማትን ብበዝሒ ከምዝተሃነፁ ይፍለጥ። ብምቕፃል ናይዚኦም መርኣያ ስዒቦም ኣብ ብዙሓት ከባብታት ትግራይ በኣሸሓት ዝቐፀሩ ገዳማትን ኣብያተ ክርስቲያናንን ተሰሪሖም እዮም። ካብ ሞንጎኦም ንምጥቃስ ዝኣክል ገዳም ኣባገሪማ (ዓድዋ)፣ ገዳም ደብረዳሞ (ብዘት)፣ ገዳም ደብረኣባይ (ሸረ)፣ ገዳም ጉንዳጉንዶ (ዓጋመ)፣ ገዳም እንዳባሃደራ (ተምቤን)፣ ገዳ ሙራማ ኪዳ ምህረትን ጀመዶ ማርያምን (ራያ ዓዘቦ) ተጠቀስቲ እዮም። እዞም ገዳ ማኹ ሃይማኖታዊ ግልጋሎት ካብ ምሃብ ብተወሳኺ ማእኸላት ቴክኖሎጂን ስልጣነን፣ ማእኸል ትምህርቲ ኣብነት (ቤተክህነት)፣ መሕተሚ መፃሕፍቲ፣ መፍረዪን መርኣዪን ሃይማኖታዊ ስእልታትን ኮይኖም እናገልገሉ ይርከቡ።

ኣብዚ ዘበን እዚ ካብዝተፈጠሩ ቀንዲ ምዕባሊታት ሓደ ኣኸሱም ተወላዲ ብዝኾኑ ችዳ-ስ ያሬድ ኣብ ኣኸሱም ዝጀመርዎ ትምህርትን ሳይንሳዊ ትሕዝቶ ዘለዎ ሃይማኖታዊ ዜማ/ያሬዳዊ ዜማ ከምኡ'ውን ቅኔ፣ ድን ወዘተ ይጥቀሱ። እዞም ብችዳ-ስ ያሬድ ዝተፈጠሩ ምህታት ካብ ዓለም ቀዳ ጥቂት መግለጺ ስልጣን ጌርካ ክውሰዱ ይኸእሉ እዮም። ብተወሳኺ ችዳ-ስ ያሬድ ከም ከበሮ፣ ፀናዕልን መቐሚያን ዝኣመሰሉ ሃይማኖታዊ ናይ ሙዚቃ መሳርሕታት ንፈለማ እዋን ዝፈጠሩን ዘላለዩን ጥበበኛ እዮም። እዚ ምህዞ እዙይ ንዓለም ዘደነቐ ስለዝኾነ ብዝገባእ መዝጊብካ ብምልላይን ብትካል ሳይንስ፣ ትምህርትን ባህልን ሕቡራት ሃገራት (UNESCO) ኣመዝጊብካን ዓቢይ ተወሳኺ መስሕብ ቱሪዝም ክግበር ኣለዎ።

2.3.4. ውቅር ኣብያተ ክርስትያናት

እቶም ንህዝቢ ዓለም ዘደነቐ ካልኦት መስሕባት ቱሪዝም ድማ ንፈለማ እዋን ካብ ከውሒ ዝተፀረቡ ውቅር ኣብያተ ክርስትያናት ትግራይ እዮም። ብሓፈሻ ኣብ ትግራይ ልዕሊ 120ን ውቅር ኣብያተ ክርስትያናት እንትህልዉ ኣብ ከባቢ ገረዓልታ ጥራሕ ልዕሊ 44ን ይርከቡ። እዞም ርኢኻዮም ዘይምነዉ ፍሉይ ጥበብ ስነ ህንፃ ዝራኣዮሎም ውቅር ኣብያተ ክርስትያናት ካብ ኣስታት ሻድሻይ ክፍለ ዘበን ጀሚሮም ከምዝተሰርሑ ታሪኽ ይሕብር። ካብዞም ውቅር ኣብያተ ክርስትያናት ክልተ ቁምነገራት ምርዳእ ይክእል። ቐዳ ማይ ሓዱሽ ቱክኖሎጂ ስነ ህንፃ ኣብ ትግራይ ተፈጠሩ ዘዕግብ ዕብየት ዘርኣዮ እንትኾን ካልኣይ ድማ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ክርስትና ኢትዮጵያ ኣብ ከባቢ ኣኸሱም ድሕሪ ምግፍሑ ብዘበነ መንግስቲ ኣኸሱም ናብ ካልኦት ከባብታት ትግራይ ብበዝሒ ከምተባዕሐ ብጋህዲ የርእዮና።

ኣብዙይ ካልእ ክለዓል ዘለዎ ቛምነገር ካዓ እንባታትን ከውሕታትን ትግራይ ካብ ተፈጥሮአዊ መስሕብነቶም ሓሊፎም ንመስርሒ ውቅር ኣብያተክርስቲያን ብምግልጋል ዓቀብቲ ሃይማኖታዊ ታሪኽ ኮይኖም ምፅኒሖም እዩ። እዞም ውቅር ኣብያተ ክርስቲያናት ብቐሊሊ ስለዘይረኣዩ ንብዙሕ ዘበናት ብርክት ዝበሉ ሃይማኖታዊ ንዋያትን ሓድግታትን ዓቂቦም ፀኒሖም እዮም። ኣብ ዝተፈላለዩ ዘበናት ናብ ኢትዮጵያ ዝኣተው ባዕዳዊ ወረርሽኝን ውሽጣዊ ሓይልታትን ንእምነት ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ክርስትና ከጥፍኡ እንትፍትኑ ብርክት ዝበሉ ሃይማኖታዊ ንዋያት ክተርፉ ዝኸኣሉ ኣብ ውሽጢ እዞም ብዙሕ መጥቓዕቲ ተፃዊሮም ዝፀንሑ ውቅር ኣብያተ ክርስቲያናት እዮም። ካብዞም ውቅር ኣብያተ ክርስቲያናት ንኣብነት ንምጥቓስ ሚካኤል እምባ (ኣፅቢ- ወንበርታ)፣ ኣብርሃ ወኣፅብሃ (ክልተኣውላዕሎ)፣ ማርያም ውቕሮ (ነበለት)፣ እንዳኣባ ዮሃኒ (ተምቤን)፣ ሓውዜን ተክለሃይማኖት (ሓውዜን)፣ ድጉም ስላሴ (ሓውዜን)፣ ዮሐንስ ጋዜን (ኣፅቢ)፣ በራቕት (ውቕሮ) ከምኡ'ውን ደብረ ዕዮን (ኣፅቢ) ይርከቡዎም።

ስእሊ. 25. ካብ ላዕለዋይ ፀጋማይ ኩርናዕ ብምጅማር ኣባ ዮሃን (ተምቤን) ኣብርሃ ወ ኣፅብሃ (ውቕሮ) ሚካኤል ምልሃይ ዘንጊ (ሳዕሲዕ ፃዕዳ እምባ) ኣቡነ ይምዓታ (ሓውዜን) ንኣብነት ዝቐረቡ ውቅር ኣብያተክርስቲያናት ትግራይ

2.3.5. መስጊዳት ትግራይ

እምነት እስልምና ብትግራይ ኣቢሉ ናብ ኢትዮጵያ ከምዝኣተወ ታሪኽ ይሕብር። ነቶም ቀዳ ቐፂ ሰዓብቲ እምነት እስልምና (ልኡኻት ነብዪ መሓመድ) ኣብቲ እዋን ዝነበረ ንጉስ ኣኸሱም ብፅቡቕ ካብ ዘጋይሾም ጀሚሩ እዚ ሃይማኖት ኣብ ኢትዮጵያ እናተጋፍሖ ከምዝመፀ ይፍለጥ። ነዚ ታሪኻዊ ፍፃመ ስዒቡ ብርክት ዝበሉ ኣብያተ እምነት እስልምና ተሰሪሖም እዮም። ኣብ

ትግራይ ብስነ ህንፃ ፍሊይ ጥበብ ዝረአየሎምን ሃይማኖታዊ ግልጋሎት እናሃቡ ዝፀንሑን ሕዚውን ይህቡ ዘለዉን ብዙሓት መስጊዳት አለዉ። ካብ ሞንጎኦም መስጊድ ጀሚሶ (ዓድዋ)፣ አሕመድ ነጋሽ (ክልተ አውላዕሎ)፣ መስጊድ ሕጅራ (መኸኒ)፣ አንዋር መስጊድ(መቐለ) ተጠቀስቲ እዮም። ብፍላይ መስጊድ አሕመድ ነጋሽ ከም ካልኣይ መካ ዝቐፀር እንትኾን ብብእዋኑ ሃይማኖታዊ ዑደት (pilgrimage) ዝፍፀመሉ ዓብዪ ታሪኻዊ ቦታ እዩ።

ስእሊ 26. ከም ካልኣይ መካ ዝቐፀር መስጊድ አሕመድ ነጋሽ

2.3.6. ታሪኻዊ ዓውድታት ኩናት

ህዝቢ ትግራይ ካብ ጥንቲ ጀሚሩ መንግስቲ መስሪቲ ንብዙሕ ዘበናት ብናፅነቲ ኮሪዑ ዝፀንሑ ንቐሕን ህርኩትን ህዝቢ እዩ። መሬት ትግራይ ናብ ባሕሪ ዝቐረበ ስለዝኾነ ካብ ጥንቲ ጀሚሩ ንፈተውትን ፀላእትን ደቂ ወፃኢ መእተዊ፣ መሕለፍን መውፅእን ኮይኑ የገልግል ከምዝነበረ ታሪኽ የረድእ። ብፍላይ ብብዘበኑ ንኢትዮጵያ ይተናኾሉ ዝነበሩ ባዕዳውያን ወረርቲ መእተዊኦምን መውፅኢኦምን ትግራይ ከምዝነበረ ግልፂ እዩ። ስለዝኾነ ድማ

ነፃነቱ ከይሕደግን ከይስእንን በብእዋኑ ንዝመፅእዎ ባዕዳውያን ወረርቲ እንተይተንበርከኽ ፀኒዑ ብምምካት ህይወቱን ንብረቱን ብምውፋይ ክብሩን መሰሉን ዘኸበረ ጅግና ህዝቢ እዩ። በዚ ምክንያት ሃገር ከጥቅዑ ይመፁ ንዝነበሩ ወረርቲ ንምምካት ጀጋኑ ኣያታት ተጋሩ ንህይወቶም እንተይሰስዑ ግንባሮም ንዓረር ብምስጣሕ ንናፅነትን ክብርን ሃገሮም መስዋእቲ ከፊሎም እዮም። እዛ ሎሚ ብናፅነት እንነብረላ ዘለና ሃገርና ኢትዮጵያ ብናታቶም ደምን ዓፅምን ዝተነደቐት ከምዝኾነት ልቢ ክንብል ኣለና።

ሓሓፊ እቶም ወረርቲ ዓቕሞም ኣበርቲያም ኣብ ዝመፅሉ እዋን ፈተውቲ ዓዶም ንዝኾኑ ካልኦት ኢትዮጵያውያን ኣሕዋቶም ኣብ ጎኖም ኣሰለፎም መስተንክራዊ ዓወታት ኣመዝጊቦም እዮም። በዚ ድማ ዘለኣለም ተኸቢሮምን ተሓፊሮምን ክነብሩ ከምዝኸኣሉ ግልፂ እዩ። ነዚ ሓቂ ዘረጋግፁ ኣብነታት ምጥቃስ ኣድላዩ ስለዝኾነ እዞም ዝሰዕቡ ዓለምለኽ ታሪኻዊ ሓቅታት ንኣብነት ቐረቦም ኣለዉ።

2.3.6.1. ኩናት ዓድዋ

ካብ ሞንጎ እቶም ዘለኣለም ዘይርሳዕ ጅግነት ዝተፈፀመሎም ኹናት ዓውድታት እቲ ኩሉ ግዘ ንጉስ ዓወት ተባሂሉ ዝፅዕዕ ፍፃመ ዝተመዝገበሉ፣ ጀጋኑ ኢትዮጵያውያን ንባዕዳውያን ወረርቲ ጣሊያን ኣዋሪዶም ዝመለሰሉን ንሙሉእ ሕዝቢ ዓለም ዘደመመን ብ1888 ዓ.ም ዝተገበረ ኹናት ዓድዋ ተጠቃሲ እዩ። እቲ ዓወት ኣብ ታሪኽ ፀለምቲ ህዝብታት ፈላግይ እንትኾን ንኹሎም ኣፍሪካውያንን ኣብ ካልእ ዓለም ዝነበሩ ፀለምትን ኩርዓትን ሓበንን ፈጠሩሎም እዩ። እዞም ህዝብታት ካብ ባዕዳ ወጽን ወረርቲ ኣውሮፓ ናፃ ንምውፃእ እንትቃለሱ ዓወት ዓድዋ ዝበለፀ ናህሪ ከምዝፈጠረሎም ይሕበር። እዚ ኩርዓት ፀለምቲ ኣፍሪካውያንን ሓበን ኢትዮጵያውያንን ዝኾነ ዓወት ዓድዋ ብኣንፃሩ እንትረኣ ንባዕዳውያን ወረርቲ ዘሕፈረን ዘዋረደን ታሪኻዊ ፍፃመ እዩ።

እቶም ታሪኻዊ ዓወት ዝተመዝገበሎም ዓለምለኽ ዓውድታት ኹናት ዝነበሩ ጎቦታት ዓድዋ ንዘለኣለም ሰሚዕኻዮ ዘይምኖ ታሪኽ

ሓዘሎም ይነበሩ አለው። ታሪካዊ መስሕብ ቱሪዝም ኮይኖም እውን እናገልገሉ ይርከቡ። ብፍላይ ነቶም ቀንዲ ዓውዲ ኸናት ዝነበሩ ከምኒ ምንድብድብ፣ ራዓዮን ማርያም ሸዊቶን ዝኣመሰሉ ቦታታት ብስርዓት ብምኽላል ከምኡውን ነቶም አሸሓት ጀጋኑ ኢትዮጵያውያን ዝዓረፍሉ መካነ መቓብር ብምዕቃብን ብምልላይን ብሓፈሻ ነቲ ከባቢ መስሕብ ቱሪዝም ዓለም ምግባር ኣድላዪ ይኸውን። ብተወሳኺ ዓወት ዓድዋ ኣብ ዝኸበረሉ እዋን ነቲ ሸዑ ዝነበረ ወታደራዊ ኣሰላልፋን ቅደም ሰዓብ ዓወትን ዘርኢ ምስሉ ኸናት ዓድዋ ምድላውን (Battle of Adwa reenactment annual festival) ብምርኣት ምቕራብን ነቲ ታሪኽ ካብ ምዝኸኻር ሓሊፉ ብብዓመቱ ብርክት ዝበለ እቶት ምርካብ ዘኸእል እዩ።

ዓውዲ ወግእ ምንድብድብ

ስእሊ 27. ኣብ 1888 ዓ.ም ቀዳማይ ኩናት ዝተኻየደሉ ዓውዲ ኩናት ምንድብድብ

ሰኔ 28. ኣብ 1888 ዓ.ም ካልኣይ ኩናት ዝተካየደሉ ዓወዲ ኩናት ራዓዮ

ዓወዲ ወግእ ማርያም ሸዊቶ

ስእሊ. 29. ኦብ 1888 ዓ.ም ሳልሳይ ኩናት ዝተካየደሉን ዓወት ዝተዛዘመሉን ዓወዲ ኩናት እንዳማርያም ሸዊቶ

ስእሊ 30. ዓመታዊ ዓወት ዓድዋ ኣብ ዝኸበረሉ እዋን ነቲ ሽዑ ዝነበረ ወታደራዊ ኣሰላፊፍን ቅደም ሰዓብ ዓወትን ዘርኢን ነቲ ምስሊ ኹናት ብምርኣት ንምቕራብ ዝሕግዝን ፎቶ

ብፍላይ ኣፍቲ ኢድ ብኢድ ጦርነት ዝተኻየደሉ ናይ ጦርነት ቦታ (ምንድ-ብድ-ብ) ነቲ ኹናት መዕለምታን መዘከርታን ዝኸውን ነቶም ተዋጋኢቲ፣ መሳርሕታት ኹናትን ውዕኢቲን ዘርእይ ዓብዪ ሓወልቲ ሰሪሕኻ ንህዝቢ ዓለም ምልላይ ኣድላይ እዩ። ነቲ ዝህነፅ ሓወልቲ ምስቶም ኣብኡ ዝርከቡ ልዕሊ ዓሰርተ ሓደ መቓብራት ኣሽሓት ጀጋኑ ኢትዮጵያውያንን ወረርሽኝን ኣተሓሕዝኻ ብምልላይ ብሓፈሻ ነቲ ከባቢ መስሕብ ቱሪዝም ዓለም ብምግባር ፍልፍል እቶት ክኸውን ይኸእል እዩ።

ስእሊ 31. አብ ምንድብድብ ነቲ ዝነበረ ኢድ ብኢድ ኸናት መዘከርታ ዝኸውን ኣብነት ሓወልቲን ኣፍቲ ከባቢ ዝርከቡ ናይ ኢትዮጵያውያንን ወረርቲ ጣልያንን ናይ ሓባር መቓብራትን ዘርኢ ፎቶ

ኣብቲ ኸናት ጀጋኑ ኢትዮጵያውያን ይጥቀሙሎም ዝነበሩ ባህላዊን ዘበናዊን መሳርሕታትን ዕጥቅታትን ከምኡ'ውን ወረርቲ ወታደራት ጣልያን ይጥቀሙሎም ዝነበሩ ዘበናዊ ዕጥቅታትን ካልኦት መተካእታ ዘይብሎም ታሪኻዊ ናውቲታትን ምስ ህዝቢ

ብምምኽኻር ኣተኣኻኪብካ ኣብ ከተማ ዓድዋ ሙዝየም ብምህናፅ ንኢትዮጵያውያንን ህዝቢ ዓለምን ምርኣይ ድማ እቲ ካልእ ክሕሰቡ ዝግባእ ዋኒን እዩ።

ስእሊ 32. ንቐዓሊ ክስራሕ ዝኸእል ናይ ዓድዋ ናይ ህዝቢ ሙዝየምን ክሕዞም ዝግባእ ኣብ ኩናት ዓድዋ ኣብ ጥቕሚ ዝወገሉ ናይ ጦርነት መሳርሕታትን

2.3.6.2. ኩናት ማይጨው

ጣሊያን ኣብ ዓድዋ ከቢድ ስዕረት ምስገጠማ ሕነ ክትፈዲ ንኣርብዓ ዓመት ዝኣክል ተዳልያ ብ1928 ዓ.ም ካብ ኣስመራን ሞቓድሾን ተበጊሳ ኣብ ልዕሊ ኢትዮጵያ ዳግማይ ወራር ፈፀመት። ቅድሚኡ ግና ፋሽስቲ ጣሊያን ንሩባ መረብ እናተሳገረ ወራር ይፍፅምን መጥቓዕቲ ይፍንውን ነይሩ። ብፍላይ ከተማ ዓድዋ ብነፈርቲ ከቢድ ደብዳብ በዒሑዋ እዩ። ኣብቲ እዋን ሓርበኛታት ተጋሩ መሬቶም ከይሕደጉን ነፃነቶም ከይግፈፉን መጀመርታ ኣብ ሓመዶ ቀዲሎም ድማ ኣብ እግሪ እምባ ስብዓት ሓያል ናይ ምክልኻል ተጋድሎ ገይሮም እዮም። ኮይኑ ግና በዚ ከይተዓወቱ ብምትራፎም ንተምቤን ገዖም ኣንሳሒቦም ከም ብሓዱሽ ተወዲቦም ምስቶም ካብ ማእኸል ኢትዮጵያ ዝመፁ ወታሃደራት ተሓጊዞም ውግእ ቐፀሉ።

በዚ መልክዕ ኣብ እንዳባጉናን እምባ ኣርዓዶምን ከቢድ ውግእ እኳ እንተተገብረ ኣብቶም ዝተጠቐሱ ኩሎም ዓውድታት ኹናት ኢትዮጵያውያን ክዕወቱ ኣይከኣሉን። ሽዑ ሃፀይ ሃይለስላሴ ኣብ ደሴ ኮይኖም ትእዛዝ የመሓላልፉ ነይሮም። ሃፀይ ሃይለስላሴ ነቲ ኣብ ተምቤን ዝተስዓረ ሓይሊ ሒዞም ኣብ ማይጨው ክዋግኡ ብምውሳኖም እቶም ካልኦት ካብ ኩናት ተንቤንን ከባቢኣን ዝተረፉ ናብኡ ንክሓልፉ ምስኣዘዙ ንሶም'ውን ንማይጨው ገሰገሱ። ኣብቲ ኣብ ማይጨው ፍሉይ ሸማ ቺንኮ ማይ ተባሂላ ኣብ እትፅዋዕ ታሪካዊት ቦታ ዝተገብረ ዝኸፍኦ ውግእ ወታደራት ጣሊያን ኣብ ልዕሊ ኢትዮጵያውያን ብነፈርቲ መርዚ እናርከፍከፉ ከቢድ መጉዳ እቲ ምስ ኣብፅሑሎም ፋሽስቲ ጣሊያን ተዓወተ። በዚ መልክዕ እቲ ናይ ሰሜን ግንባር ዝግበር ዝነበረ ምክልኻል ብስዕረት ኣብ መሬት ትግራይ ተዛዘመ። ድሕሪዙ ወታደራት ኢትዮጵያ ምስተበታተኑ ሓርበኛታት ተጋሩ ኣብ ትግራይ ካልኦት ኢትዮጵያውያን ድማ በብከባቢኦም ንሓሙሽተ ዓመትን ፈረቓን ዝኣክል መሪር ተጋድሎ ብምግባር ነፃነቶም ኣምሊሶም እዮም።

ኩናት ማይጨው ብዓወት ዝገከር እኳ እንተዘይኮነ ጀጋኑ ኢትዮጵያውያን ንዝመረረ ህልቀት እንተይተምበርኩሹ ንናፅነት ሃገርም መስዋእቲ ዝኸፈልሉ ፍፃመ እዩ። ብሕልፊ እቲ ኣብ ማይጨው ዝተገብረ ኩናት ንህዝቢ ዓለም ዘደንገፀን ብግዚኡ ንዝነበረ ሊግ ኦፍ ኔሽንስ (League of Nations) ዘሕፈረን እዩ ነይሩ። እቲ ኩናት ንመንነት ፋሽስቲ ጣልያን ዘቃልፀን ነቲ ኣብ ልዕሊ ኢትዮጵያውያን ብኣየር መርዚ ብምንስናስ ዝፈፀሞ ግፍዕን ዘብፅሖ መቐዘፍት ዘርኣዩ ኮይኑ ሓሊፉ እዩ።

ኣብዝሕዚ እዋን ነቲ ዝተፈፀመ ግፍዒ ዘማላኸትን እቶም ጀጋኑ ኢትዮጵያውያን ዝኸፈልዎ መስዋእትነት ዘዘኻኸርን ሓወልቲ ሰሪሕኻ እቲ ሕሉፍ ግፍዒ ንኸይድገም ንኢትዮጵያውያንን ንህዝቢ ዓለምን ብዘምህር ከምኡ'ውን መስሕብ ቱሪዝም ብዝኸን መልክዕ ምድላው ኣድላዩ እዩ። ብዘይካዚ ዓለምለኻዊ ኹናት ዝተኻየደሎም ከም እምባ ኣላጀ፣ እንዳ እየሱስ፣ ዓለቋ (ዓዲግራት)፣ ተምቤን፣ ማይጨውን ሸረን ዝኣመሰሉ ከባብታት እውን ከምቲ ኣብ ዓድዋ ክግበር ዝተተለመ ነናይ ሕድሕዶም ታሪኽ ዘዘንትው ዓመታዊ ምርኣት ምስሉ-ኩናት (battle reenactment) ብምድላው ሕሉፍ ታሪኽ ምዝካርን እቶት ምርካብን ይከኣል እዩ።

2.3.6.3. ቆልሲ ቐዳማይ ወያነን ህዝባዊ ወያነ ሓርነት ህዝቢ ትግራይን

ህዝቢ ትግራይ ምስ ባዕዳውያን ወረርሽኤ ጥራሕ እንተይኮነስ ኣብ ውሽጢ ሃገር ይበፅሖ ንዝነበረ ማሕበራዊ ወፅዓን ፊውዳላዊ መግዛእትን ብምቅዋም ብተደጋጋሚ መሪር ቃልሲ ብምክያድ ተዓዊቱ ኢዩ። ንኣብነት ብ1936 ዓ.ም ቐዳማይ ወያነ ካብቲ ቦቲ እዋን ይበፅሖ ዝነበረ ደርባዊ ወፅዓን ቁጠባዊ ብዝበዛን ሓራ ንምውፃእ መዘና ዘይብሉ መስዋእትነትን ገድልን ፈፂሙ እዩ። ህዝቢ ትግራይ ዋላኳ ብቆልሲን ገድልን ቐዳ ጭ ወያነ እንተዘይተዓወተ ድሕሪ ሰላሳ ዓመት ብጀጋኑ ደቁ ናይቲ ገድሊ ዳግማይ ትንሳኤ ኣበሲሩ እዩ። በዚ'ውን ንዓሰርተ ሸውዓተ ዓመታት መሪርን ከቢድን መስዋእትነት ዘኸፈለ ገድሊ ኣካይዱ ብመስተንክራዊ ዓወት ዛዚምዎ እዩ።

እቲ ብረታዊ ቻልሲ ዋላኳ ወዲሰብ ክፃወሮ ዘይኸእል ከቢድን መሪርን መስዋእትነት እንተሓተተ ህዝቢ ትግራይ ምስቶም አናብስ ደቁ ንኹሉ ተፃዊሩ ከምልማዱ ዘስደምም ዓወት ክፃትር ክኢሉ እዩ። በዚ ዓወት ንነብሱ ጥራሕ እንተይኮነስ ንመላእ ውፁፅ ኢትዮጵያዊ ካብ ወፅዓ ሓራ ንኸወፅእ ዘይትካእ እጃም ኣወፍዩ እዩ። እዙይ ድማ ታሪኽ ንዘልኣለም እናዘከር ዝነብር ክቡር ፍፃመ እዩ። ዝርዝር ፖለቲካዊ ትሕዝቶ ናይዚ ነዊሕን መሪርን ተጋድሎ ህዝቢ ትግራይ ንምዝካር እቶም ክሳብ ሕዚ ዝተፅሓፉ፣ ዝፀሓፉ ዘለውን ንሓዋሩ እውን ዝፀሓፉን ታሪኻዊ ሰነዳት ምርኣይ ኣድላይ እዩ። ናይዛ መፅሓፍ ግደ ቐዳማይ ኣብቲ ከይዲ ቃልሲ ዝነበሩ ዓበይትን ውሕሉላትን ፍፃመታትን ዝተመዝገቡ ዓወታትን ብዝርዝር ምፅሓፍ ኣድላይ ከምዝኾነ ምሕባር፣ ካልኣይ ኣብቲ እዋን ቃልሲ ኣበይ እንታይ ተገይሩ ንዝብል ብግልፂ ዘርኢ ካርታ (ንኣብነት እቲ ቃልሲ ዝተጀመረሉ ቦታ፣ ኣማራርሓ ዝዋሃበሎም ዝነበሩ በዓትታት፣ ውሩያት ዓውደ-ውግእ ወዘተ ዘርኢ) ምድላዉ፣ ሳልሳይ ብፅንዓት ዝተደገፈ ኣድላይ ኣብ ዝኾኑ ቦታታት ናይ ተጋድሎ ሓወልትታት ምቋም፣ ራብዓይ ድማ እቲ ዝተፀሓፈ ዝርዝር ገድላዊ ታሪኽን ዝተዳለወ ካርታን ብምትሕሓዝ ንልምዓት ቱሪዝም ምውዓል ከምዘለዎ ንምሕባር እዩ። ከምዚ እንተተገይሩ ብሓደ ወገን እቲ ታሪኽ ኩሉሻፅ እናተዘከረ ህያው ኮይኑ ይነብር። ብኻልእ ገፅ ኸዓ ፍልፍል እቶት ኮይኑ ናብራ ህዝቢ የመሓይሽን ቁጠባዊ ምዕባለ እቲ ክልል እውን የረጋግፅ ማለት እዩ።

2.4. ባህላዊ መስሕባት ቱሪዝም

ህዝቢ ትግራይ ብተፈላለዩ ማሕበራዊ መነባብሮታት ዝግለፁ ብዙሓት ባህልታት ኣለዉዎ። ንኣብነት ኣክባብራ በዓላት፣ ስነ ጥበባት፣ ባህላዊ ምግብታትን ዝእመሳሰሉን ምጥቃስ ይክኣል። ካብዙይ ብምስዓብ እዞም ዝተፈላዩ ባህልታት ንቱሪዝም ልምዓት ዘለዎም ረብሓ ክንርኢ ኢና። ካፍቶም ዝፍለጡ ሳሓብቲ ባህልታት ትግራይ ሓደ ኣብ ትግራይ ጥራሕ ዝፍለጡ ባህላዊ ኣክዳድናታት፣ መጋደፅታት፣ ደርፍታት፣ ፀዋታታት፣ ትልሂትን ሳዕስዒትን ዝእመሰሉ እዮም። ህዝቢ ትግራይ በዚኣም ዝግለፅ ዝለዓለ ናእዳ ዘትረፈ ምዕቡል ባህልታት ኣለዉዎ። ብፍላይ ነበርቲ ካልኣት ከባብን ኣጋይሽ ወፃኝ ዝስሕቡ ከም ንይላ፣ ትልሂት፣ ኩዳ፣ ጋርማ፣ እስቲህና፣ አውርሲ ከምኡ'ውን ዝተፈላለዩ ደርፍታት ይርከቡ። ባህላዊ ቁኖ ደቂኣንስትዮን ከም እምብልታ፣ ጥሩምባ፣ ከበሮ፣ ጭራዋጣ፣ ክራርን መለኸትን ዝመሳሰሉ ባህላዊ መሳርሕታት ሙዚቃን እውን ካልኣት መስሕባት ቱሪዝም እዮም።

ስእሊ. 33. ቁኖን ባህላዊ መሳርሕታት ሙዚቃን (እምብልታ፣ ኸበሮ፣ ክራርን ጭራ ዋጣን) ትግራይ (ፎቶ ብ ትግራይ ባህልን ቱሪዝምን)

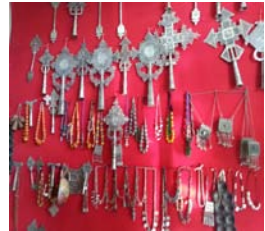
እቶም ካልኦት ባህላዊ ሃፍትታት ትግራይ ድማ ኣከባብራ በዓላት እዮም። ከምኒ ሕዳር ዕዮን፣ ሆሳእናን ኣስተእርዮ ማርያምን (ኣብ ኣክሱም)፤ ጥምቀት (ኣብ ዓድዋ)፤ መስቀል (ኣብ ዓጋመን ኢሮብን)፤ ኣሸንዳ (ተምቤን፣ መቐለ፣ ራያን ኣክሱምን)፤ ሆያሆየ፣ እርገት፣ ቅልስ መናእሰይ፣ ሻኩ፣ ፀዋታ፣ ነበረ ያ ነበረ፣ ሕንቅልሕንቅሊተይ፣ ይሃብክንይሃብክን ዝኣመሰሉ ባህላውን ሃይማኖታውን ፀዋታታትን በዓላትን በብእዋኑ በጋይሽ ክረኣዮ ብምግባር ንመስሕብ ቱሪዝም ምውዓል ሓደ ካፍቶም ክስርሑ ዘሎዎም ዋኒናት እዩ።

ስእሊ. 34. ኣሸንዳን ኣከባብራ መስቀልን ጥምቀትን ትግራይ

ባህላዊ እደ ጥበባት ትግራይ'ውን እቶም ካልኦት ሃፍትታት መስሕብ ቱሪዝም እዮም። ባህላዊ እደ ጥበባት ውዕኢት ጥንታዊ ቴክኖሎጂን ስልጣንን ከምኡ'ውን ዘበናት ተሳገርትን ዕውታትን ባህልታት እንትኾኑ ብቐሊሉ ናብ ዕዳጋ ክውዕሉ ዝክእሉ እዮም። ካብቶም ብዙሓት ባህላዊ እደ ጥበባት ጥበብ ኣሰራርሓ ወርቂ፣ ብሩር፣ ነሓስ፣ መዳብ፣ መሳቕል፣ ፀናዕልን ከበሮን ኣብያተ ክርስትያን ከምኡ'ውን ምእላም ዓለባን ጥልፍን ይርከቡዎም። ብዘይካ'ዚ መሳርሕታት ኹናት፣ ኮርቻታት በቕልን ፈረስን፣ ናውቲ ሕርሻ፣ ስራሕቲ ቕርብት፣ ስራሕቲ ዕንጨይቲ፣ ስፈታትን ስራሕቲ ዓታሩን ከምኡ'ውን ናውቲ ሸክላን ምጥቃስ ይክኣል። ነዞም ፍርያት እደ ጥበባት ብዝተፈላለዩ ቅርፅታትን ዓይነታትን ብምድላው ፍልፍል እቶት ምግባር ይክኣል እዩ። ነቶም ዝተፈላለዩ መስሕባት ቱሪዝም ክሪኡ ዝመፀ ኣጋይሽ ኣብቶም ዝዓርፉሎም ከባብታት ነዞም ፍርያት እደ ጥበባት ብበዝሕን ብፅሕን ምቕራብ እንተተኻኢሉ ንመዘከርታ

እናዓደጉ ስለዝወስዱዎም ብቐሊሉ ዓቢይ ፍልፍል እቶት ከምዝኾኑ ምርዳእ ቀሊል እዩ። ካብዚ ሓሊፉ ነቲ ዝስርሕሉ ቦታ (workshop) ብምርኣይ ተወሳኺ ናይ መስሕብ ቦታ ምግባር ይክኣል።

ስእሊ. 35. ባህላዊ ስፈታት፣ ጥልፍታትን መስቀላትን ትግራይ

ካልእ ሳሓቢ ባህሊ ትግራይ ካዓ ብብዝሓቶምን ብዓይነቶምን ከምኡውን ብትሕዝትኦም ሰብ ዝፈትዎምን ንጥዕና ዝስማምዑን (healthy food) ባህላዊ ምግብታት ትግራይ እዮም። እዞም ምግብታት ምስቲ ፍሉይ ዝኾነ ዉሕልናን ኣቀባብላ ጋሻን ተወሲኹ ኣዝዮም ዝበሃጉ፣ ፍሉይ መቐረት ዘለዎም ንኣጋይሽ ውሽጢ ዓድን ወፃኢን ዝስሕቡ ኮይኖም ንረኽቦም።

ብፍላይ ከምኒ ሕልበት፣ ጥሕሎ፣ ጥሕኒ፣ ሕምባሻን ሕብሽትን ዝኣመሰሉ ምግብታት ኣብ ትግራይ ጥራሕ ዝርከቡ ስለዝኾኑ ተወሳኽቲ መስሕብ ቱሪዝም ኮይኖም ከገልግሉ ይኽእሉ እዮም። ነዞም ኣብ ትግራይ ጥራሕ ዝርከቡ ባህላዊ ምግብታት ምስቶም ብስዕራትን ምን ዝብልዑን ኣብ ትግራይን ኣብ ካልኦት ናይ ኢትዮጵያ ክፍሊውን ዝርከቡን ምግብታት ብምግባር ንኣጋይሽ ብዝምቹ መልክዕ እናዳለውካ ዓብዩ ናይ ምግቢ ቱሪዝም (Gastronomy Tourism) ምፍጣር ይክኣል። ካልእ ድማ እቶም ኣብ ዝተፈላለዩ ከባብታት ትግራይ ዝርከቡ ኣትክልትን ፍረምረን ከምኡውን መዓር ዝኣመሰሉ ንምግብነት ዝውዕሉ ሃፍትታት ምስቶም ባህላዊ ምግብታት እንተቐረጹም ረብሐኦም ዝግዘዘ ይኸውን።

ስእሊ. 36. ንኣብነት ዝቐረቡ ዝተፈላለዩ ባህላዊ ምግብታት ትግራይ፣ ሕንባሻ፣ ጥሕሎ፣ እንጆራ፣ ሕልበት፣ ሕብሽትን ማዓርን

ብሓፈሻ እዞም ኣብ ሳዕላይ ዝተጠቐሱ ባህላዊ ሃፍትታት ብዝገባእ ክዕቀቡን ናብ መፃኢ ወለዶ ክተሓላለፉን ዝግበኡም ኮይኖም ካብኡ ሓሊፉ ድማ ነዚ ምዕቡል ባህሊ ክሪኡ ብሂጎም ንዝመጡ ቱሪስታት

ወፃኝን ውሽጢ ዓድን ብዝምቹ መልክዕ ብምቕራብ ቁጠባዊ ረብሐ ክንረኽብሎም ንክእል ምኻና ምርዳእ የድሊ። ነዘም ባህላዊ ሃፍትታት ናብ ልምዓት ንምቕያር ግና ፈለማ ዝርዝርም ብስፍሓትን ብዕምቆትን ምፍላጥ፣ ባህላዊ ትሕዝትኡም ከይተዛነፈ ንቱሪስት ብዝምቹ መልክዕ ናብ ምህርቲ ምቕያር፣ ከምኡ'ውን ንህዝቢ እቶት ብዝፈጥር ኣገባብ ኣብ ጥቕሚ ምውዓል የድሊ።

3. ቱሪዝም ንምዕባይ ዘድልዩ ብርክታት

ኣብዚ ምዕራፍ እዚ እቶም ቅድም እንትብል ዝረኣናዮም ኣብ ዝተፈላለዩ ከባብታት ትግራይ ዝርከቡ ተፈጥሮኣዊ፣ ታሪኻዊ፣ ባህላውን ሃይማኖታውን መስሕባት ብኸመይ ተፀኒዖም ንተጠቀምቲ ብዝምቹ ኣገባብ ናብ ምህርቲ ምቕያር ከምዝከኣል ብዝርዝር ክንሪኢ ኢና።

3.1. ማሕበረሰብ ዘሳተፈ ዳህሰሳ ሃፍቲ ቱሪዝም

ኣብዚ ብርኪ እዙይ ፈለማ ንምንታይ እዮም ቱሪስትታት ናይ ውሽጢ ዓዲ ይኹን ወፃኢ ብሰማይ ብኣወሮፕላን ነፊሮም ከምኡ'ውን ባሕርን ውቅያኖስን ሰጊሮም ዝመፁ ዘለዉ ዝብል ሕቶ ክነልዕል ይግበኣና። እዚ ሕቶ ዋሳኒ ብዙሕ መልሲ እንተሃለዎ ቱሪስትታት በብዓዱ ዝዘፍሉ ቀንዲ ምክንያት ፍሉይ ዝኾነ ባህልን መነባብሮን፣ ታሪኻዊ፣ ባህላውን ተፈጥሮኣውን መስሕባት፣ ጥንታዊ ሓድግታት፣ ዝተፈላለዩ እንስሳት፣ እዕዎትን ኣዕዎፍን ከምኡ'ውን መልክኣ ምድራዊ ኣቀማምጣ ብምርኣይ ነዛ ዓለም ዘለዎም ግንዛብን ፍልጠትን ንምዕባይ እዩ። ነዘም ዝተፈላለዩ መስሕባት ብምርኣይ ውሽጣዊ ድልዮቶም የርውዩ፣ ኣእምሮኡም ይህድሱን ይዘናግዑን።

ቱሪስትታት ናብ ዝኾነ ቦታ ዝመፁ ዝርከህ ሃፍቲ እንተሃለዩ ጥራሕ ከምዝኾነ ልቢ ክንብል ይግበኣና። ሃፍቲ ቱሪዝም ኣብዘይብሉ ከባቢ ቱሪስትታት ክንርኢ ኣይንክእልን። ኣብ ሓደ ከባቢ ዝረከ በዝሕን ፍሰትን ቱሪስትታት'ውን በቶም ዘለዉ ሃፍትታት ቱሪዝም ዝውሰን እዩ ዝኸውን። ንኣብነት ከምቲ ቅድም እንትብል ዝረኣናዮ ትግራይ ምስተን ካልኣት ከባብታት ኢትዮጵያ እንትትወዳደር ማእለያ ብዘይብሉምን ርኢኻዮም ዘይምነዉ ሃፍትታት ቱሪዝም ዝተዓደለት

ስለዝኾነት በብዓመቱ ብርክት ዝበሉ ቱሪስትታት ክትቕበል ትረክ። ትግራይ ምስቲ ዘለዎ ተፈጥሮአዊ መስሕብ፣ ጥንታዊ ሓድግታት፣ ምዕቡል ታሪኽን ነባር ባህልን ካብ ሙሉእ ዓለም በብዓመቱ ብርክት ዝበሉ ኣጋይሽ ናይ ምስሓብ ዕድል ከምዘለዎ ብምርዳእ ንልምዓት እዚ ዘፈር ዝኸኣልናዮ ኩሉ ክንሰርሕ ይግበእና። እቶም ዘለውና ሃፍትታት ቱሪዝም ብኣጋይሽ ውሽጢ ዓድን ወፃኝን እናተረከዩ ብግቡእ ንልምዓት ክወዕሉ እንተደሊና ፈለግ ናይቶም መስሕባት ዝርከቡሎም ክባብታት ሕንፃፅ ሞሮን ሕንፃፅ ቻስታን ብ ጂ.ፒ.ኤስ (GPS) ብምምዝጋብ እንታይ ዓይነት ሃፍቲ ኣበይ ይርከብ ዝበል ሕቶ ዝምልስ ካርታ ምድላው ዮድሊ። ብምቕፃል ድማ ነቶም ሃፍትታት ተፈጥሮ፣ ጥንታዊ ሓድግታት፣ ታሪኽን ባህላዊ ፀጋታትን ዘለዎም ፍሉይ መስሕብነት ብሓገዝ ስብ ሞያ ብዝርዝር ምግላፅን ምድላውን ዮድሊ። ኣብዚ ብርኪ እዙይ ክርሳፅ ዘይግበኦ ሓደ ነገር ኣሎ። ዋሳኪ እቲ ዳህሰሳ ሃፍትታት ቱሪዝም ብሰብ ሞያ ይገበር እንበር ብዛዕባ እቲ ዝስራሕ ስራሕ ብዝተኸኣለ መጠን ነቲ ሕብረተሰብ ምግላፅን ኣብ ከይዲ እናሳተፍካ ክመሃር ምግባርን ኣዝዩ ኣገዳሲ እዩ።

ተ.ቐ	ሕንፃፅ ቻስታ	ሕንፃፅ ሞሮ	መስሕብ ዝርከቡሎ ቦታ	ዘለዎ ዓይነት መስሕብ
1	39.54025	12.78293	ማይጨው	ተፈጥሮአዊ፣ ታሪኻውን ባህላውን ሓድግታትን
2	39.47086	13.48453	መቐለ	ተፈጥሮአዊ፣ ታሪኻውን ባህላውን ሓድግታትን
3	39.60400	13.80044	ውቕሮ	ተፈጥሮአዊ፣ ታሪኻዊ፣ ባህላውን ሓድግታትን
4	39.45971	14.27770	ዓዲግራት	ተፈጥሮአዊ፣ ታሪኻውን ባህላውን ሓድግታትን
5	39.25905	14.32311	ደብረዳሞ	ተፈጥሮአዊ፣ ታሪኻውን ባህላውን
6	39.01533	14.28558	ይሓ	ተፈጥሮአዊ፣ ታሪኻዊ፣ ባህላውን ሓድግታትን
7	38.89974	14.16657	ዓድዎ	ተፈጥሮአዊ፣ ታሪኻዊ፣ ባህላውን ሓድግታትን
8	38.71871	14.13031	ኣኽሱም	ተፈጥሮአዊ፣ ታሪኻዊ፣ ባህላውን ሓድግታትን
9	38.28030	14.09946	ሸረ እንዳስላስ	ተፈጥሮአዊ፣ ታሪኻዊ፣ ባህላውን ሓድግታትን
10	38.21305	13.75495	ተከዘ	ተፈጥሮአዊ
11	38.07337	13.46146	ከባቢማይ ፀምሪ	ተፈጥሮአዊ፣ ታሪኻውን ባህላውን

ሰደቓ 1. ሃፍቲ ቱሪዝም ክመይ ከምዝድህሰስ ዘርእ ኣብነት

3.2. ሃፍቲ ቱሪዝም ናብ ምህርቲ ምቕያር

ከምቲ ዝፍለጥ ፍርያት ሕርሻ ብለቕታ ወይ ድማ ብኹንታል ናብ ተጠቃማይ ይቐርብ፣ ምህርቲ ፋብሪካ ድማ ብዝተፈላለዩ መዐሽግታት ተገይሩ ናብ ዕዳጋ ይቐርቡ። ብተመሳሳሊ ምህርቲ ቱሪዝም ናብ ተጠቀምቲ ዝቐርቡሉ ዓርሱ ዝኸኣለ ብልሓት ኣለዎ። እቲ ሜላ ኣቀራርባ ምህርቲ ቱሪዝም ካዓ ከከም ባህሪ እቲ ወናኒ ሃፍቲ ቱሪዝም ዝተፈላለዩ እዩ። ብመሰረቱ ሃፍትታት ቱሪዝም ብመንግስቲ፣ ብሰብ ሃፍትን ብማሕበረሰብን ክውነኑ ይኸእሉ እዮም። ስለዚ እቶም ብመንግስቲ፣ ብሰብ ሃፍትን ብማሕበረሰብን ዝውነኑ መስሕባት ናብ ተጠቀምቲ ዝቐርቡሉ ሜላ ዝተፈላለዩ እዩ። ብዘይካዚ ሓድሽ ምህርቲ ቱሪዝም ናብ ተጠቃሚ ኣብ ምቕራብን ቅድም እንትብል ግልጋሎት ይህብ ንዝነበረ ምህርቲ ቱሪዝም ከም ብሓድሽ ናብ ዕዳጋ ምቕራብን እውን ይፈላለ እዩ። ኣብዛ መዕሕፍ እዚኣ ጠመተ ዝተገበረሉ ቀንዲ ዋኒን እቶም መንግስቲ፣ ሰብሃፍትን ማሕበረሰብን ዝውንኑዎም ሃፍትታት ቱሪዝም ንማሕበረሰብ ብዘማእኸለ ኣገባብ ብኸመይ ምልማዕ ከምዝከኣል ምርኣይ እንትኸውን ብተወሳኺ እቶም ክሳብ ሕዚ ብግቡእ ኣብ ጥቕሚ ዘይወግሉ ሃፍትታት ቱሪዝምውን ብኸመይ ከም ብሓድሽ ናብ ምህርቲ ምቕራብ ከምዝከኣል ምርኣይ እዩ። ካብዙይ ቐጻሊ ሃፍቲ ቱሪዝም ናብ ምህርቲ ንምቕያር ዘድልዩ ዝርዝር ስራሕቲ ቀሪቦም ኣለው።

3.2.1. ሃፍቲ ቱሪዝም ናብ ምህርቲ ናይ ምቕያር ዕላማ

ኣብ ዝኾነ ቦታ ዝርከብ ሃፍቲ ቱሪዝም ናብ ምህርቲ ክንቕይሮ እንትንሓስብ ፈለማ እቲ ቀንዲ ዕላማ ክንፀር ኣለዎ። ንምንታይ ኢና ነዚ ሃፍቲ ናብ ምህርቲ ክንቕይሮ ንሓስብ ዘለና ዝብል ሕቶ ግቡእ መልሲ ክረክብ ይግባእ። ኣብዛ መፅሓፍ ተነጻሩ ዘሎ ሃፍቲ ቱሪዝም ናብ ምህርቲ ናይ ምቕያር ቀንዲ ዕላማ እቲ ዘለና ዕቕር ሃፍቲ ንሕብረተሰብ ብዝጠቅምን ንኸባቢ ብዘይጎድእን መልክዕ ናብ ልምዓት ንምውፃል ዝብል እዩ። ዝኾነት ሃገር ወይድማ ክልል ዘለዎ ሃፍቲ ቱሪዝም ናብ ልምዓት ክትልውጦ እንትትሓስብ ብቐዳምነት ክስራሕ ዘለዎ ነገር ነቶም ሃፍትታት ብዝርዝርን ብዑምቀትን ምዕናዕን ምልላይን እዩ።

ካብቲ ዝተገበረ ዝርዝር መዕናዕትን መረዳእታን ብምብጋስ ድማ እታ ሃገር ወይድማ ክልል ብሓቂ ልምዓት ቱሪዝም ክተሰጉምዶ ትክእል? ዝብል ሕቶ ነልዕል። ምክንያቱ መስሕብ ቱሪዝም ስለዘለዎ ጥራሕ ልምዓት ቱሪዝም ክትትግብር ስለዘይትክእል እዩ። ብዓይነቶምን በዝሓምን ዝተፈላለዩ ብቱሪስትታት ዝጥለቡ ሃፍትታት ምህላዎም ምስተረጋገፀ ድማ እንታይ ዓይነት ቱሪዝም ምትግባር ይከኣል? ዝብል ሕቶ ይቕዕል። እዙይ ከዓ ቡቶም ዘለዉና ሃፍትታት ቱሪዝም እዩ ዝውሰን። ንኣብነት ትግራይ ንባህላዊ ቱሪዝም ድያ እትምቹ ወይስ ንተፈጥሮኣዊ ቱሪዝም? ወይድማ ንኹሉ ዓይነት? ንዝብል ሕቶ መልሲ ክንረክብ ኣለና። ካብዙይ ብምቕፃል ናይ ሕብረተሰብና ማሕበራዊ፣ ባህላውን ቐጠባውን ኩነታት እንታይ ይመስል? ዝብል ሕቶ ኣፅኒዕኻ ምምላስ የድለ። ካብኡ ብምቕፃል እንታይ ዓይነት መሓውር መሰረተ ልምዓትን ግልጋሎትን የድልዩና? ህዝብና ኽ ብኸመይ መልክዕ ንስራሕ ክነዳልዎ ንክእል? ዝብሉ ሕቶታት ብዝርዝር ክሕሰቡን መልሲ ክረክቡን ኣለዎም።

3.2.2. ማሕበራዊ፣ ባህላዊ፣ ከባብያውን ቁጠባውን መፅናዕቲ ምግባር

ዘፈር ቱሪዝም ኣብ ምርግጋዕ ቁጠባዊ ልምዓትን ኩለመዳያዊ ዕብዮትን ሃገር ወሳኒ ግደ ኣለዎ። ብኣንጻሩ ድማ እዚ ዘፈር ብዝግባእ እንተዘይለሚዑን ብጥንቃቄ እንተዘይተታሒቱን ናይ ባዕሉ ኣሉታዊ ዕልዋ ከምዕእ ከምዝክእል ግልፂ እዩ። ንኣብነት ብግቡእ ዘይምራሕ ዘፈር ቱሪዝም ንባህሊ ሓደ ሃገር ከበላሹ፣ ከባቢ ክብክል፣ መነባብርን ቁጠባዊ ዓቕምን ህዝብታት ከዛንፍ ይክእል። ኣብ መብዛሕትኡ እዋን ኣሉታዊ ዕልዋ ቱሪዝም ገኒኑ ዝረከ ድማ ገና ኣብ ዘይዓብያ ሃገራት እዩ (ናይ ሕብረተሰብ ሙሉእ ተሳትፎ ስለዝጎድሎን ካብ ሃፍቲ ቱሪዝም ምድህሳስ ክሳብ ትግበራ ዝብል መፅናዕቲ ስለዝጎድሎን)። ስለዝኾነ ነዚ ዘፈር ብግቡእ ምልማዕን ምጥቃምን ኣድላዩ ይኸውን። ትግራይ ብዙሓት ፀጋታት ቱሪዝም ከምዘለውዎ ተረጋጊፁ ኣሎ። ብኻልእ ወገን ከዓ እዚ ልምዓት ቱሪዝም ከከም ኣተሓሕዝኡ ጠቓምን ጎዳኡን ክኸውን ከምዝክእል ርኢና ኣለና። ኣብ ሞንጎ እዚ ግና ልምዓት ቱሪዝም መዓዝ እዩ ጠቓሚ ዝኸውን? መዓዝ ከ ይጎድእ? ዝብሉ ነጥብታት ብምርኣይ እቲ ዘፈር ብኣውንታዊ መልክዕ ኣብ ልምዓት ዕቡቕ ኣበርክቶ ዝገብረሉ ሃዋህወ ምፍጣር ኣድላዩ ይኸውን። ብፍላይ ኣሉታዊ ሳዕቤን ልምዓት ቱሪዝም ምስ ዕብዮት ማሕበረሰብ ዝዛመድ እንተኾይኑ ቅድሚ ነቲ ዘፈር ምልማዕና ነቲ ሕብረተሰብ ምስልጣንን ዓቕሙ ምዕባይን ግድን እዩ። በዚ ወን ማሕበራዊ፣ ባህላዊ፣ ከባብያውን ቁጠባውን ህንፃት ክንገብር ይግባእ። ንኣብነት ብመዳይ ባህሊ እንተርኢና ልምዓት ቱሪዝም ንባህልና ዘበላሹ ኮይኑ እንትርከብ ፈለማ ናይቲ ከባቢ ህዝቢ ባህሊ ብዝግባእ ኣፅኒዕኻ ጥንኩርን ድኹምን ጎኑ ምፍላይ ኣድላዩ ይኸውን። እቲ ናይ መስሕብ ቦታ ንቱሪስትታት ቅድሚ ምክፋቱ ናይቲ ህዝቢ ባህሊ ብቐሊሉ ንብልሽው ኣረኣኢያ ዘይቃላዕ ከምኡውን ኣብዝኾነ እዋን ክሽርሽር ዘይክእል ምኻኑ ምርግጋዕ የድሊ። እዙይ ማለት ናብቲ መስሕብ ዘለዎ ቦታ ኣጋይሽ እንትመፁ እቲ ሕብረተሰብ ባህሉ እንተይገደፈ ጠቓሚ ዝኾነ ሓድሽ ባህሊ ክማሃርን ናቱ ዕቡቕ ባህሊ ድማ ነቶም ቱሪስትታት ከምህር ከምዝክእል ምርግጋዕ ኣገዳሲ ይኸውን። እቲ ሕብረተሰብ ብባህሉ ዝሓፍርን ንባህሉ ዘናእስን እንተኾይኑ ግና ኣዝዩ ጎዳኢ ስለዝኸውን ብዛዕባ ጥቕምን እንታይነትን ነባር ባህሉ ግንዛብ

ምህብን ምህናፅን አድላዩ እዩ። ብኻልእ አገላልፃ ቱሪስትታት ናብቲ መስሕብ ዘለዎ ከባቢ ዝመፅሉ ዋና ምክንያት ናይቲ ህዝቢ ባህልን መነባብርን ከምኡውን ሓድጊን ጅግንነትን ክሪኡን ካብኡ ክመሃሩን ስለዝኾነ እቲ ነባር ባህሊ ተዓቂቡ ንክቕፅል ምግባር ንቱሪስትታት ምምፃእ ወሳኒ ግደ ከምዝገወት ምፍላጥ የድሊ። እቲ ሕብረተሰብ ብባህሉን ሓድጉን፣ ጅግንነቱን ኣነባብርኡን እናኾርዐን እናተሓበንን ነዚ መግለፂ መንነቱ ዝኾነ ባህሉ ሓብሒቡ ንመፃኢ ወለዶ እናውረሰ ብተወሳኺ ኻዓ ንቱሪስትታት ብግቡእ እናርአየን እናምህረን ፍልፍል እቶት ክገብሮ ክክእል ኣለዎ።

ኣብዚ ኩላትና ክነስተውዕሎ ዝግበኣና ሓደ ሓቂ ኣሎ። ቱሪስትታት ናብ ዝኾነ ዓዲ እንትኸዱ ምስቶም ዝቕበሉዎም ህዝብታት ሓደሽቲ ባህልን ልምድን ምልውዋጦም ኣይተርፍን። እቶም ቱሪስትታት ሓድሽ ባህልን ቴክኖሎጅን ሒዞም ከምዝመፀውን ግሁድ እዩ። ንሳቶም እዉን ካብቲ ዝዓረፉሉ ከባቢ ዝተፈላለዩ ባህልን ልምድን ይመሃሩ እዮም። ናብ ዓድና እንትመፀውን ብተመሳሳሊ ዘምህሩዎን ዝመሃሩዎን ነገር ኣሎ። ኮይኑ ግና ንሳቶም ካባና እንትመሃሩ ነቲ ዘለዎም ፍልጠት ብዘጎልብት መልክዕ እምበር ብዘዳክም ኣይኮነን። ንሕናውን ካብኣቶም እንመሃሮ ሓድሽ ነገር እንትህሉ ነቲ ዘለና ውቅብ ባህሊ ብዘጎልብት መንገዲ እምበር ንዕኡ ብዘባላሹ ኣገባብ ክኸውን የብሉን። ናብቲ ዝነበረና ወሲኽና ዘሐሸ ፍልጠት ምፍጣር እምበር ነቲ ዝነበረና ክነብርስ ኣይግበኣናን። ናይ ካልኦት (ብፍላይ ናይ ዝዓቢያ) ሃገራት ዕውት ተሞክሮ ልምዓት ቱሪዝምውን እዙይ እዩ ዘርእየና።

ብኻልእ ወገን ልምዓት ቱሪዝም ንዘምፀኦም ማሕበራውን ቕጠባውን ረብሓታት ምርኣይውን ጠቓሚ እዩ። ቱሪዝም ዋላኳ ሓሓሲፉ ኣሉታዊ ፅልዎታት ዘስዕብ እንተኾነ ኣብ ክልልና ሙሉእ ምድላዉ ገይርና እንተተግቢርናዮ ግን ዝሓሸ እቶት ብምፍጣር መነባብሮ ህዝቢ ክልውጥ ከምዝክእል ግሁድ እዩ። ኣብ መንጎ ማሕበረሰብ ዘሎ ርክብን ሓቢርካ ናይ ምስራሕ ባህልን እውን የዕቢ። ስለዝኾነ ነዞም ምስ ልምዓት ቱሪዝም ተተሓሒዞም ዝመፀ ረብሓታት ዝያዳ ምጉልባት ግድን ይብል። ካብዚ ዘፈር ዝርከብ እቶት ማሕበራዊ ግልጋሎትን መሓውር መሰረተ ልምዓትን ንምዝርጋሕ ከምኡውን እቲ ሕብረተሰብ ዝሓሹ ጣብያታት ጥዕናን ኣብያተ ትምህርትን ንምህናፅ ክጥቀሙሉ

ዘኸአል ዕድል አሎ። ብዘይካዚ ካብቲ ዘፈር ብዘረኸቦ እቶት ሕብረተሰብ ዝሓሹ ናውቲ ሕርሻ ክገዝእን ዘበናዊ ቴክኖሎጂ ክጥቀምን ከምዘኸአል ርዱእ እዩ። ልምዓት ቱሪዝም ከምዚ ዝዓይነቱ ለውጢ ዘየምዕእ እንተኾይኑ ግና ኣብ ዝኾነ ከባቢ ቱሪዝም ምግፋሕ ትርጉም ኣይህልዎን።

ብመዳይ ሓለዎ ከባቢ እንትረእዎን ልምዓት ቱሪዝም ዘስዕቦም ኣሉታዊ ፅልዎታት ኣለዉ። ንኣብነት ኣብ ሓደ ቦታ ቱሪዝም እንትነልምዕ ሓድሽን ዘይተተንከፈን ቦታ ምርጋዕ፣ ሃበይበይ ምባል፣ ምርባሽን ናብቲ ከባቢ ጉሓፍ ምድርባይን ከጋጥም ይኸአል እዩ። እዚ ማለት ኣብ ዕሬት፣ ፀጥታን ምብራስ ሃፍቲ ተፈጥሮን ገለ ኣሉታዊ ፅልዎ ክህልዎ ከምዘኸአል የመልክት። ንልምዓት ቱሪዝም ዝሕገዙ መሓውር መሰረተ ልምዓት እንትዝርግሑ እውን ምቕራፅ ኣእዋም፣ ብኸለት ሩባታትን ምዝናፍ መልከኣ ምድራዊ ኣቀማምጣን ከጋጥም ይኸአል እዩ። ስለዚ ሃፍቲ ቱሪዝም ንዘለዎ ከባቢ ክነልምዕ እንተለና ነዞም ኣሉታዊ ፅልዎታት እነወግደሉ ወይድማ እንንክየሉ መንገዲ ክንፈጥር ይግባእ። ንኣብነት ስራሕቲ ቱሪዝም ቅድሚ ምጅማርና ኣብቲ ከባቢ ዝኾነ ዓይነት ጎሓፍ ክይድርብ ዘበናዊ መዋህለሊ ጎሓፍ ምድላው ኣገዳሲ እዩ። ኣብ ምዝርጋሕ መሓውር መሰረተ ልምዓት ዝተቐረፁ ኣእዋም እንተሃልዮም ሓደሽቲ ተኸልታት ምትካል፣ ናይ ሕርሻ ቦታ ወይ ጓኒኣ ዝቐረፁሉ ወይ ክፍቲ ዝውዕላሉ ቦታ ንልምዓት ቱሪዝም ክውዕል እንተሎ ድማ መተካእታ መሬት ምሃብ ዝኣመሰሉ ስራሕቲ ክስርሑ ኣለዎም። ምስዚ ተኣሳሲሩ ክለዓል ዝግበኦ ካልእ ጉዳይ ኣብቲ ከባቢ ብወጻኢቲታት ክህወኹ ዘይደልዩ ኣባላት ሕብረተሰብ እንተሃልዮም መሰሎም ክኸበር ኣለዎ። ነዚ ንምትግባር ቱሪስትታት ነቲ ቦታ ክሪኡ እንተለዉ ብዝተኸኣለ መጠን ዋዕ ዋዕ ከይብሉን ከይርብሹን ብትሕትና ምሕታት የድሊ። ነዞም ዝተጠቐሱ መንገድታት ተጠቐምና ነቲ ከባብን ነበርትን ካብ ዝኾነ ኣሉታዊ ሳዕቤን ክንከላኸለሎም እንተዘይክኢልና ልምዓት ቱሪዝም ክነተግብር ኣይንኸአልን።

3.2.3. ልምዳት ቱሪዝም ምትግባር ከምዝከኣል ምፍታሽ (feasibility study)

ኣብ ልምዳት ቱሪዝም ሓደ ክንርደኦ ዝግበእና ነገር ኣሎ። እዚውን ዝኾነ ሃፍቲ ቱሪዝም ዘለዎ ቦታ ናይ ግድን ልምዳት ቱሪዝም ክሳለጠሉ ይኸእል እዩ ማለት ኣይኮነን። ልምዳት ቱሪዝም ቅድሚ ምትግባርና ኣብቲ ቦታ ዘለዉ ነባራዊ ኩነታት ብዝግባእ ክፅንዑ ኣለዎም። ኣብቲ ስፍራ ዘለዉ ኣወንታውን ኣሉታውን ጎንታት እንታይ እዮም ዝብል ሕቶ ምልዓል ግቡእ እዩ። ንልምዳት ቱሪዝም ዝምኹው ኩነታት ምህላዉ ምርግጋፅን ኣብቲ ከባቢ ዘሻቕሉ ፀገማት እንተሊዮም ፈሊኻ ምርኣይን ኣዝዩ ኣገዳሲ ይኸውን።

ብዘይካዚ ካልኦት ክረኣዩ ዝግበኦም ነጥብታት እውን ኣለዉ። ንኣብነት ልምዳት ቱሪዝም ንምትግባር እንትሕሰብ ማሕበረሰብ እቲ ከባቢ ተወዲቡ ግልጋሎት ንምህብ ድልዊ ድዩ? ዝብል ሕቶ ክምለስ ኣለዎ። እቶም ኣፍቲ ቱሪዝም ዝለምዓሉ ከባቢ ነበርቲ ዝኾኑ ማሕበረሰብ ኣብዚ ዘፈር ክሳተፉ ዘኸእሎም ድልዮት፣ ዓቕምን ክእለትን ኣለዎም ዶ? ባህሎምን መንነቶም ሓልዮም ክቕፅሉ ዶ ይኸእሉ? ከባቢኦም ብዝግባእ ምሕላውን ምሕብላብን ይኸእሉ ዶ? ዝብሉ ሕቶታት ኣቕዲምካ ብዝርዝር ክፅንዑ ኣለዎም።

ግልጋሎት ቱሪዝም ንምጅማር መሓውራት መሰረተ ልምዳትን ማሕበራዊ ግልጋሎትን ምህላዎም ምርግጋፅ የድሊ። መንገድታት፣ ሓይሊ መብራህቲ፣ ስልኪ፣ ፅሩይ ማይን መዕረፊ ኣጋይሽን ክዳለዉ ኣለዎም። ኣብቲ ዝረኣ ስፍራ (the destination to be visited) ግልጋሎት ቱሪዝም ንምጅማር ፖሊሲታት መንግስቲ ምኹው ኩነታት ዶ ፈጠሮም ኣለዉ? ዝብል ሕቶ ምልዓልውን ኣገዳሲ ይኸውን።

ካልኦት ኣብ ግምት ክኣትዉ ዘለዎም ነገራት እውን ኣለዉ። ንኣብነት ኣብዝኾነ ሓደ ገዳም ግልጋሎት ቱሪዝም ንምህብ ፈለማ እቶም ኣብኡ ዝነበሩ ፈለስቲ ኣሚኖም ክፈቕዱ ይግባእ። ንሳቶም እንድሕር ደኣ ዘይፈቕዱ ኣብኡ ቱሪዝም ምግፋሕ ኣይከኣልን። ብተመሳሳሊ ፍሉይ ሓለዎን ክትትልን ዘድልዮም ከባብታት ወይድማ ሃፍትታት ንኣብነት ኣብ ምጥፋእ ዝርከቡ እንስሳት ወይ ካዓ እዕዋት እንድሕር ኮይኖም ንግልጋሎት ቱሪዝም ክውዕሉ ኣይኸእሉን። ምክንያቱ ዝገደደ ክጠፍኡ ወይድማ ክበላሸዉ ስለዝኸእሉ እዩ። ፀገም ድሕንነት/ፀጥታ ኣብዘለዎም

ከባብታት እውን ልምዳት ቱሪዝም ምጥያሽ ካይከኣልን። ብሓፈሻ እንትረክቅድሚ ልምዳት ቱሪዝም ምትግባርና ነዘም ኣብላዕላይ ዝተጠቐሱ ነጥብታት ብዝርዝር ምርኣይ ኣድላዩ እዩ።

3.2.4. ሜላታት ዕዳጋ ምምቕቕው (Setting up of marketing strategy)

ዕውት ዝኾነ ልምዳት ቱሪዝም ንምስጋም ነቲ ዘለና ሃፍቲ ቱሪዝም ንኣጋይሽ ውሽጢ ዓድን ወፃኢን ብዘብህግን ብዘሀርፍን መንገዲ ክነላልዮ ክንክእል ኣለና። ንኣብነት እንታይ ዓይነት ሃፍትታት ቱሪዝም እዮም ዘለውና? ተፈጥሮኣዊ መስሕባት ድዮም (ንኣብነት ከም ኣዕዋፍ፣ እዕዋት፣ ሰሓቢ መልከኣ ምድሪ፣ ፈሰስቲ ሩባታት፣ እንስሳት ዘገጃም)? ጥንታዊ ሓድግታት ድዮም? ዝንቡቡን ዝስምዑን ዛንታታት ድዮም? ወይስ ኩሉ ዓይነት መስሕብ ኣለና ዝብሉ ሕቶታት ክምለሱ ኣለዎም። ዝርዝር ናይቶም ዘለውና ሃፍትታት ቱሪዝም ምስፈለጥና ነዚኦም ክራኩ ዝደልዩ ዓማዊልና እንመን እዮም? ዝበዝሑ ረክብቲ ካበየናይ ሃገር ክመፁና ይክእሉ? ነቶም ዓማዊልና ብኸመይ ኢና ዘለና ምህርቲ ቱሪዝም እነላልዮም? ወይድማ እንታይ ዓይነት ሜላታት መላለዩ ክንጥቀም ኣለና? ዝብሉ ነጥብታት ሓቢርና ምርኣይ የድሊ። ነቶም ዘለውና ምህርትታት ቱሪዝም ክነላሊ እንተለና ድማ ዕውታት ዝኾኑ ኣማራቂ መንገድታት መላለዩ ምፍላይ ግድን እዩ። በየናይ መንገዲ/መራኸቢ ሓፋሽ እንተተጠቐምና ኢና ብቕልጡፍ ክነላልዮም እንክእል? ኢልና ምሕሳብ ኣድላዩ እዩ። ካብቶም ኣማራቂ መንገድታት መላለዩ መርቡብ (ዌብሳይት) ምድላው፣ ብኤምባሲታት ኣቢልካ ምልላይ፣ ካብ ቢሮ ቱሪዝምን ካልኦት ኣብያተ ዕሕፈትን ወኪላት ብምልኣኽ ኣብ ዝተፈላለዩ መድረኻት ውሽጢ ዓድን ወፃኢን ብምስታፍ ነቶም ሃፍትታት ምልላይ፣ ዝተፈላለዩ ጣብያታት ፊደዮን ቴሌቭዥንን ምጥቃም፣ ብ ውዕኢታት ሕትመት (ጋዜጣን መፅሄትን) ምልላይ፣ በረርቲ ዕሑፋት ምጥቃምን ይርከቡዎም። እዞም መንገድታት ብቐሊሉ ነቲ ዘለና ሃፍቲ ቱሪዝም ብምልላይ ዕዳጋ ንምትእልላሽ ክሕግዙና ይክእሉ እዮም። ምስዙይ ተኣሳሲሩ ክለዓል ዘለዎ ሓደ ነገር ድማ ነዘም መንገድታት መላለዩ እንትንጥቀም ክንደየናይ ዝኣክል ወፃኢ ንዋይ የድልየና ዝብል እዩ። ነዙይ ባዕሉ ዝኸኣለ በጀት እዩ ዘድልዮ። ብሓፈሻ ቅድሚ ልምዳት ቱሪዝም

ምትግባርና ነቶም ዘለዉና ምህርትታት ቱሪዝም ብዝግባእ ብምልላይ ዕዳጋ ምትእልላሽ ወሳኒ ይኸውን።

3.2.5. ቁፅፅርን ገምጋምን ስራሕቲ ምግባር

ኣብዝኸነ ክልል ይኹን ከባቢ ልምዓት ቱሪዝም ንምስጋም እንትንሓስብ ወይድማ ተግባራዊ ምንቅስቃስ እንትንገብር ንስራሕትና ምግምጋምን ምቁፅፅርን ኣድላዩ እዩ። ቡብዝተወሰኑ ኣዋርሕ ንኣፈፃፀማን ኣካይዳን ስራሕቲ ልምዓት ቱሪዝም ምቁፅፅርን ምግምጋምን ኣገዳሲ ይኸውን። ነዙይ ምግባር ዝከኣል ድማ ነቶም ዝሓንፀፅናዮም ትልምታት ብዝግባእ ዝፍትሹን ንኹሎም ዘፈራት ስራሕቲ ኣብ ግምት ዘእተዉን ሜላታት ቁፅፅርን ገምጋምን ብምዝርጋሕ እዩ። ከምዚ ዝዓይነቱ ኣሰራርሓ እቶም እነሳልጦም ተግባራት ትኸክል ምዃናም ንምርግጋፅን ኣብ ከይዲ ስራሕትና ንዝፍጠሩ ጌጋታት ንምእራምን ዕድል ይህበና።

3.3. ንሕብረተሰብ ዘማእኸለን ምስ ከባቢ ዝሳነን ልምዓት ቱሪዝም ምትግባር

3.3.1. ትልምታት ትግበራ

ነቲ ዘለና ሃፍቲ ቱሪዝም ብምድህሳስ ብቑዕን ዝኣክልን ሃፍቲ ከምዘለና ምስ ኣረጋገፅና ከምኡ'ውን ነዚ ሃፍቲ ናብ ምህርቲ ምስለወጥናዮ እቲ ስዒቡ ዝመፅእ ዕማም ስራሕ ትግበራ እዩ። እዚ ኣብ ልምዓት ቱሪዝም ክንክዶ ዝግበኣና ሳልሳይ ብርኪ ይኸውን ማለት እዩ። እዚ ብርኪ መሓውር መሰረተ ልምዓት ምዝርጋሕ፣ ንሕብረተሰብ ሙሉእ ህንፀትን ስልጠናን ምሃብ፣ ከምኡ'ውን ነቲ ህዝቢ ከከም ድልዮቱ ንስራሕ ክውደብ ምሕጋዝን ዝብሉ ምንቅስቓሳት ዘካትት እንትኾን ብዝርዝር ከምዝስዕብ ቀሪቡ ኣሎ።

3.3.1.1. ህንፀት ዓቕሚ ሕብረተሰብ

ብሓፈሻ እንትረኣ ዘፈር ቱሪዝም ትግራይ ክንድቲ ዝድለ ኣይዓበዩን፣ ክህቦ ዝግበኦ ረብሓ'ውን እናሃቦ ኣይኮነን። ገና ብዙሕ ክስረሐሉ ዝግባእ ዘፈር እዩ። እዚ ንምትግባር ድማ ህንፀት ዓቕሚ ሕብረተሰብ ምስላጥ ይግባእ። ኣብ መደብ ህንፀት ዓቕሚ ሕብረተሰብ ክካተቱ ዘለዎም ዓበይቲ ነጥብታት ኣለዉ። ንኣብነት ቱሪስትን ቱሪዝምን እንታይ ማለት እዩ? ቱሪስት ንምንታይ እዩ ባሕሪ ኣቋሪፁ ዶብ ሰጊሩ ዓድማቱ ክርኢ ዝመፅእ? ኣብ ዝኾነ ቦታ ልምዓት ቱሪዝም ክነጋፍሕ እንተለና ማሕበረሰብ ብኸመይ እዩ ክሳተፍ ዝኸእል? ኣብ እንታይ ዓይነት ስራሕቲ እዩ ተወዲቡ ክሰርሕ ዝኸእል? ዝብሉ ዝርዝር ነጥብታት ክረኣዩ ኣለዎም።

እቲ ሕብረተሰብ ስራሕ ብዘፈጥር መልክዕ ዓቕሙ ምስተሃንፀ ብኸመይ ዕርዮቱ ዝሓለወ ባህላዊ ምግብን ዝተማልኡ መዕረፊ-ኣጋይሽ ዝኾኑ ባሕላዊ ዝውትን ክሰርሕ ከምዝኽእል፣ ትሕዝትኡምን ቅርፃምን እንተይለወጡ ብኸመይ ባህላዊ ምርኪታት ንቱሪስት ክርኪ ከምዝኽእል፣ ንቱሪስትታት ናብቶም ዝረከዩ ክብብታት ብኸመይ ክመርሕ ከምዝኽእል ምምሃር ኣገዳሲ እዩ። ብዘይካዚ ማሕበረሰብ እቲ ክባቢ ብውልቅን ብውዳብን ዝተፈላለዩ ግልጋሎታት ቱሪዝም ክህብ ይኽእል እዩ። ንኣብነት ቱሪስትታት ኣብ ዝሓድርሉ ክባቢ መትከሊ ድንኳን ዝኸውን ቦታ ምክራይ፣ ዕርዮቶም ዝሓለወ ዝተፈላለዩ ፍርያት ሕርሻ ምቕራብ፣ ምግቢ ሻሂ ቡና ምቕራብ፣ ባህላዊ መንግስታዊ ምክራይ ዝኣመሰሉ ስራሕቲ ክሰርሕ ስለዝኽእል ነዚኡም ከመይ ክዕወተሎም ከምዝኽእል እቲ ማሕበረሰብ ስልጠና ክወሃቦ ግቡእ ይኸውን።

3.3.1.2. ቀረብ ገንዘብ ምምችቻው

ኣብ ዝኾነ ቦታ ሕብረተሰብ ተኮር ልምዓት ቱሪዝም ንምትግባር እንትሕሰብ እቲ ቀንዲ ፀገም ኮይኑ ዝረከሞ ዋሕዲ መጣየሻ ገንዘብ እዩ። ነዞም ልዕል ኢልና ዝጠቐስናዮም ሕብረተሰብ ዝሳተፈሎም ስራሕቲ ንምትግባር ቀረብ ገንዘብ ምምችቻው ኣገደ ኣገዳሲ ይኸውን። ብልቓሕን ሓገዝን ዝርከብ ገንዘብ እንተዘይሃልዩ ነዞም ስራሕቲ ምጅማር ኣይክኣልን። እቲ ሕብረተሰብ'ውን ካብቲ ኣብ ክባቢኡ ዝርከብ ሃፍቲ ቱሪዝም ተረባሒ ኣይኸውንን። ምኽንያቱ ድማ እቲ ሕብረተሰብ ክሰርሖም ዝኽእል ኩሎም ስራሕቲ መበገሲ ገንዘብ ስለዝሓቱ እዩ። ነዚ ፀገም ንምፍታሕ ዝተፈላለዩ መማረፅታት ምርኣይ ጠቓሚ እዩ። ንኣብነት እቲ ኣብዚ እዋን ጠመተ ረኪቡ ዘሎ ምግፋሕ ደቐቕትን ኣናእሽተይን ኢንዱስትሪታት ሓደ ሜላ እዩ። እዙይ ማለት ኣብ ማሕበረሰብ ተኮር ቱሪዝም ልምዓት ተወዲቦም ክዋፈሩ ንዝደልዩ ወገናት ክስርሖም ዝኽእል ገንዘብ ብምልቃሕ ምሕጋዝ የካትት። ነቲ ክሰርሕ ዝተወደበ ህዝቢ እኹል ገንዘብ ብልቓሕ ወሲዱ ኣብ ዝተወሰነ እዋን ክመልሶ ምግባር ነቲ ዝተሓሰበ ምስፍሕፋሕ ቱሪዝም ዓብይ ምስላጥ ይፈጥር። እቲ ካልኣይ መማረቂ ድማ ኣብቲ ክባቢ ዝንቀሳቕሱ ትካላት ገበርቲ ሰናይን ሰብሃፍትን ነቲ ሕብረተሰብ ንኸሕግዙ ምትብባዕ እዩ። ሓገዝ እዞም ኣካላት ነቲ ማሕበረሰብ ኣብ ፈጠራ ስራሕ ዘድሃበ ስልጠና ካብ ምሃብ ጀሚሩ ሓገዝ ገንዘብን

ሞያን ክሳብ ምውፋይ ክኸይድ ይኸኛል። እቲ ሳልሳይን ዝሓሸን መማረቢ ድማ ኣብ መንጎ መንግስቲ፣ ሕብረተሰብን ሰብ ሃፍትን ንዝተወሰነ እዋን ዝፀንሕ ምሕዝነት ምፍጣር ኮይኑ ዕላምኡ ኣብ ዘፈር ቱሪዝም ንዝፍጠሩ ማሕበረሰብ ተኮር ስራሕቲ ብገንዘብ ምሕጋዝ እዩ። ስለስቲኦም ኣካላት ሓቢሮም ንምስራሕ ምስተፈራረሙ እቶም ሰብ ሃፍቲ ዘድሊ ገንዘብ ብምምዳብ ነቲ ህዝቢ ስራሕ ንክጅምር ክሕግዙ ይግበር እሞ ኣብዚ ናይ ወዕሊ እዋን እቲ ባዓል ሃፍቲ ካብቲ ዝኣቱ እቶት በዝሒ ዝወስድ ኮይኑ እቲ ማሕበረሰብን መንግስትን ዝነኣሰ ናይ እቶት ብፅሒት ይህልዎም ማለት እዩ። እቲ ማሕበረሰብ ቦቲ ዝረኽቦ ኣታዊ ዓርሱ ምስክኣለ እቲ ወዕሊ ይቋረፅ'ሞ እቲ ክስቢ/እቶት ከምብሓድኻ ኣብ ሞንጎ መንግስትን ሕብረተሰብን ይከፋፈል። እቶም ሰብሃፍቲ ድማ ዓርሶም ክኢሎም ምንቅስቓስን ብሰብ ሃፍትነቶም ዝሰርሕዎ ስራሕ ይኸፍሱ ማለት እዩ። ኣብዚ ናይ ወዕል ግዜ እቲ ናይ ቱሪዝም መስሕብ ቦታ ቦቲ ባዓል ሃፍቲ ንባዕሉ ዕዳጋ ንምእንቲ ክረክብ እኹል ገይሩ የፋልጦ ኣሎ ማለት እዩ። ብሓፈሻ እንተረከ ንሕብረተሰብ ዘማእኸለ ልምዓት ቱሪዝም ኣብ ምጥያሽ መበገሲ ዝኾን ገንዘብ ብልቓሕ ይኹን ብሓገዝ ምርካብ ኣገዳሲ እዩ።

3.3.1.3. ንዘፈር ቱሪዝም ምስ ዘፈር ሕርሻ ምትእስሳር

ብደረጃ ሃገር ይኹን ክልል መብዛሕትኡ ህዝብና ብሕርሻ ከምዝመሓደር ዝፍለጥ እዩ። ብተመሳሳሊ እቶም ዘለዉና መስሕባት ቱሪዝም መብዛሕትኦም ኣብ ገጠራት ትግራይ እዩም ዝርከቡ። ስለዚ ዝዞም ክልተ ዘፈራት ልምዓት ብዝግባእ ምትእስሳር ዝሓሸ መነባብሮ ኣብ ምምግእን ናይ ስራሕ መማረቢ ኣብ ምፍጣርን ዓብይ ውፅኢት ኣለዎ። ልምዓት ቱሪዝም ምስ ልምዓት ሕርሻ እንተተኣሳሲሩ ዕውት ዝኾነ ስራሕ ንምስላጥ የኸኣለና። ኣብ ዘፈር ልምዓት ቱሪዝም እንገብሮ ምንቅስቓስ ፍረ ንክፍሪ እንተደሊና ምስ ልምዓት ሕርሻ ክነተኣሳስሮ ኣለና ማለት እዩ።

ልምዓት ቱሪዝም ምስ ልምዓት ሕርሻ ክተኣሳሰር ኣለዎ እንትበሃል ኣብ ዝኾነ ቦታ ንዝጋፋሕ ቱሪዝም ኣድለይቲ ዝኾኑ እታወታት ካብ ዘፈር ሕርሻ ክመፁ ኣለዎም ማለት እዩ። ብኣንጻር ድማ እቲ ኣፍቲ ከባቢ ዝጋፋሕ ቱሪዝም ነቲ ሕርሻ ዝሓሸ ዕብዮትን ዝበለፀ ምህርቲ ንኸፍርን ዕድል ክፈጥር ኣለዎ። ንኣብነት ንቱሪስትታት ግልጋሎት ዝህቡ ሆቴላትን ኣብያተ ብልዕን ዝጥቀሙዎም ፍርያት ሕርሻ (እኽሊ፣ ፍረምረ፣ መዓር ኣሕምልቲ ወዘተ) ካብቶም ኣብ ጥቕኦም ዘለዉ ሓረስቶት ክገዝኡ ምግባርን እቶም ሓረስቶት ካዓ ተወዲቦም ብፅርያት ፍርያት ሕርሻ ከቕርቡ ምግባርን ሓደ ተሓጋጊዝካ ናይ ምዕባይ ምልክት እዩ። ንኣብነት ኣብ ሆቴላትን ኣብያተ ብልዕን ዓቢዩ ጠለብ ዘለዎም ከም ኣሕምልትን ፍረምረን፣ ፀባን ተዋዕኦ ፀባን፣ እንቋቐሖ፣ መዓርን ስጋን ዝኣመሰሉ ፍርያት ሕርሻ ብምቕራብ እቶም ሓረስቶት ተጠቀምቲ ክኾኑ ይኽእሉ እዮም። እቶም ግልጋሎት ዝህቡ ትካላት'ውን ነዞም ፍርያት ሕርሻ ኣብ ቀረበኦም ስለዝረኽቡ ብፅርያት ይኹን ብዋጋ ናኢሲ ተረባሕቲ እዮም። እቶም ሓረስቶት እውን ዓቕሞም ብምዕባይ እቲ ፍርያቶም ነቲ ከባቢ ሕዝብን ነቶም ብምስፍሕፋሕ ቱሪዝም ዝፍጠሩ ዕዳጋታትን ዘዕግብ ምህርቲ ይፈጥሩ ማለት እዩ። ስለዚ ነዞም ክልተ ዘፈራት ንምትእስሳር እቶም ፍርያት ሕርሻ ናይ ግድን ብነበርቲ እቲ ከባቢ ክፈርዩን ክቕርቡን ኣለዎም። በዚ ኣቢሎም ንቱሪዝም ልምዓት እታወት ምሃብ እንተጀሚሮም እቶም ሓረስቶት ዕቡቕ ዕዳጋ ይረኽቡ፣ ናብርኦም ይመሓየሽ ዓቕሞም በርቲዑ ኻዓ ዕዕፍን ድርብን ገይሮም የምርቱ። ብማሕበር ተወዲቦም ዝሓሸ እቶት ምስ ኣእተዉ ድማ ቦቲ ተወሳኺ እቶት ኣብያተ ትምህርትን ትካላት ጥዕናን ክሃንፁ ከምኡ'ውን ዝተመሓየሹ ናውቲ ሕርሻ ክጥቀሙ ዕድል ይረኽቡ። እቶም ቱሪስትታት እውን ተረባሕቲ እዮም። ምክንያቱ ኣብቲ ከባቢ ዝፈርዩ ፍርያት ሕርሻ ተፈጥሮኣዊ (organic) ስለዝኾኑ። በዚ መልክዕ ኣብቲ ከባቢ ዝነብሩ ሓረስቶት ክተባብዑ፣ ካብ ናይ ቱሪዝም ሃፍቶም ተረባሕቲ ክኾኑን ኣብ ልምዓት ቱሪዝም'ውን ኣስተዋዕኦ ክገብሩን ምግባር ይከኣል እዩ። ብሓፈሻ እንትረኣ ክልቲኦም ዘፈራት ተመጋገብትን ተሓጋገዝትን ክኾኑ እንተተገይሩ ረብሕኡ ዝለዓለ እዩ። ልዕሊ ኹሉ ግና ነበርቲ እቲ ከባቢ ኣብ ክልቲኦም ዘፈራት ስለዝሰርሑ እቶቶም ይዓቢ፣ ናብርኦም ይመሓየሽ መማረባ ስራሕ እውን ይረኽቡ።

3.3.2. ምምሕዳር ከባብታት ቱሪዝም (destination management)

ንሕብረተሰብ ዘማእኸለ ልምዓት ቱሪዝም ብውሕድ ክልተ ነገራት ከማልእ ኣለዎ። እቲ ቐዳማይ ሕብረተሰብ እቲ ከባቢ ካብ ልምዓት ቱሪዝም ሙሉእ ተጠቃማይ ክኾን ኣለዎ። ካልኣይ ድማ ኣብ ከይዲ እቲ ልምዓት ሙሉእ ተሳትፎ ክህልዎ ኣለዎ። ንኣብነት ኣብ ኩሎም ብርክታት ከይዲ ልምዓት ኣብ ዝሰለጡ ዘተታትን፣ ወሳኒታትን ሙሉእ ተሳታፊይ ክኾን ይግባእ። ነዚ ንምትግባር ድማ እዞም ዝስዕቡ ከይድታት ምትግባር ወሳኒ እዩ።

3.3.2.1. ዘይምእኸል ሰናይ ምምሕዳር ምዝርጋሕ

ዕውት ዝኾነ ልምዓት ቱሪዝም ንምስላጥ ዘይምእኸል ሰናይ ምምሕዳር ምዝርጋሕ ኣገዳሲ እዩ። እዚ እንትብሃል ነቶም ብደረጃ ፈደራል፣ ክልል፣ ዞባ፣ ወረዳን ጣብያን ዘለዉ ሃፍትታት ኣብ ምምሕዳር እቲ ኣፍቶም ቱሪዝም ሃፍትታት ዘለዉዎ ዝሰፈረ ማሕበረሰብ ሙሉእ ተሳትፎ ክህልዎን ሙሉእ ተጠቃማይ ክኾንን ኣለዎ ማለት እዩ። በቢብርኩ ዘለዉ ተዋሳኔቲ ኩሎም ነንሕድሕዶም ክሳተፍሉ ዝክእሉ ብዕሒት ስራሕ ተነጻሩ ክፍለጥን ክወሃዱምን ይግባእ። ከምዚ እንትግበር ግና ኣብ ከይዲ ስራሕ ምድግጋም ከይህሉ ከምኡ ድማ ክፍተት ስራሕ እዉን ከይፍጠር ምጥንቃቕ ኣገዳሲ ይኸውን። ከምዚ ዝዓይነቱ ልምዓት ቱሪዝም ንሕብረተሰብ ዘማእኸለ ይበሃል።

ዘይምእኹል ምምሕዳር ቱሪዝም ክዝርጋሕ እንተሎ ክረከዩ ዝግበኦም ነጥብታት ኣለዉ። ፈለማ ሃገራዊ መሓውር ምምሕዳር ቱሪዝም ክዝርጋሕ እንተሎ ዓበይቲ መድረኻት ዘተ ብምክፋት ኣብ ምምሕዳር ልምዓት ቱሪዝም ብፅሒት ስራሕ ፈደራል፣ ክልል፣ ዞባ፣ ወረዳን ጣብያን ከምኡ'ውን ማሕበረሰብ እንታይ እዩ ዝብል ተነጻሩ ክፍለጥ ኣለዎ። ኣብዚ ሕዚ እዋን ዝረከ ዘሎ ሓደ ዓቢዩ ፀገም እቲ ሃፍቲ ዘሎ ምስቲ ማሕበረሰብ ይኾን እሞ እቲ ዘማሓድሮን እቶት ዝእክብን ኣካል ግና ኣብ ዝለዓለ መሓውር ዘሎ ይኸውን። ንኣብነት ኣብ ሓደ ጣብያ ዝርከብ ሃፍቲ ቱሪዝም ብዝተወደቡ ነበርቲ እቲ ከባቢ ክመሓደር እናተገበኦ ሙሉእ ብሙሉእ ብዞባ እንትመሓደር ይረክብ። ብኸምዚ ዓይነት ኣመራርሓ እቲ ኣብቲ ሃፍቲ ቱሪዝም ዘለዎ ከባቢ ዝነብር ማሕበረሰብ ተረባሒ ስለዘይኸውን ነቶም ሃፍትታት ኣይሕልዎምን፣ ኣብ ልምዓት ቱሪዝም ኣይሳተፍን፣ ንሓለዎን ፀጥታን ኣጋይሽ ኣይሓልን፣ ንንነት እውን ይስመዎ። እቲ ላዕለዎይ ምምሕዳር በይኑ ዝሰርሖ ስራሕ ክዕወት ኣይክእልን። እዙይ ዝዓይነቱ ኣሰራርሓ ካብቲ በዓል ዋና ዝኾነ ማህበረሰብ ገንዘቡ ወይድማ ጥሪቱ ዳርጋ ብሓይሊ ከም ምምንዛዕ ገይርካ እዩ ዝቐፀር። እዚ ኣካይዳዚ ሕብረተሰብ ስለዘይኣምነሉ ትክክለኛ ዝኾነ ልምዓት ቱሪዝም ከይትግበር መሕንጻሊ/ዕንቅፋት ይኾን፣ ንዕብዮት ቱሪዝም ድማ ሓኒቐ ይሕዞ።

እቲ ካልእ ክነስተውዕሎ ዝግበኦ ነጥቢ ድማ ቱሪዝም ብሓደ ግዜ ብዙሓት ኣጋይሽ ዘተኣናግድ ዘፈር ስለዝኾነ ብዝተኸኣለ መጠን ዝነኣሰ ናይ ኣሰራርሓ ሕልክልክ እዩ ክህልዎ ዝግባእ። ስለዚ በቲ ሓደ ወገን ምምሕዳራዊ ቢሮክራሲ ምንካይ በቲ ኻልእ ገፅ ድማ በዓል ዋና እቲ ሃፍቲ ንዝኾነ ህዝቢ ሙሉእ ተሳታፋይ፣ ተጠቃማይን ወሳናይን ክንገብሮ ይግባእ ማለት እዩ። ነዞም ክልተ ዕላማታት ንምስናይ ነቲ ካብ ክልል ክሳብ ጣቢያ ዝተዘርገሐ መሓውር ምምሕዳር መርማርካ ዝንክን ዘዩድሊን ሕልክልክ ኣሰራርሓ እንተሃልዩ ምንካይ ግድን ይኸውን። እቲ ማሕበረሰብ ግና ሙሉእ ብሙሉእ ተሳታፋይ፣ ወሳናይን ተጠቃማይን ክኾን ኣለዎ። እዙይ ማለት ድማ እቲ ማሕበረሰብ ብእቶት ቱሪዝም ተረባሒ እንተኾይኑ ተገዳሲ፣ ወናኒን ዓቃብን ሃፍቲ ቱሪዝም ከምዝኸውን ግሁድ እዩ።

ካልእ ክንሪኦ ዘለና ጉዳይ ኻኛ እቲ ዝተዘርገሐ መሓውር ምምሕዳር ቱሪዝም ምስቲ ኣብ ተግባር ዝወፃለ ናይቲ ክባቢ ስርዓት ምምሕዳር ክሳነ ይግባእ። ብሓፈሻ እንትረእኦ እቶም ኣብ ላዕላይ ዝተገልፁ ካብ ፌደራል ክሳብ ጣቢያ ዘለዉ ኣካላት ምምሕዳር ሓባራዊ መድረኽ ምፍጣር፣ ዘተ ምግባርን ናይ ስራሕ ክፍፍል ክገብሩን ኣለዎም። እቲ ናይ ፌደራል ሃገራዊ ምምሕዳር ቱሪዝም ንኹሎም ክልላት ዘጠቓለለ መምርሒ (generic guidelines) ብምሕንፃፅ ሃፍትታት ቱሪዝም ብኸመይ ከምዝለምዑ፣ ምህርትታት ቱሪዝም ናብ ዕዳጋ ከመይ ከምዝቐርቡ፣ መሓውር መሰረተ ልምዓት ከመይ ከምዝዘርግሑ፣ ኣብቲ ዘፈር ዝግበር ኢንቨስትመንት ከመይ ክምራሕ ከምዘለዎ፣ ህንፃት ዓቕሚ ሰብምያን ሕብረተሰብን ብኸመይ ክሳለጥ ከምዝግባእን ብዝርዝር ኣመራርሓ ክህብ ኣለዎ።

እቲ ክልል ድማ ነቲ መምርሒ ፌደራልን ኣብቲ ክልል ንዘሎ ፍሉይ ሃፍቲ ቱሪዝምን ኣብ ግምት ብምእታዉ ክንቀሳቕስ ይግባእ። ብመሰረት እዚ ሃፍቲ ቱሪዝም እቲ ክልል ከመይ ከምዝለምዕ፣ እዞም ሃፍትታት ብኸመይ ናብ ምህርቲ ከምዝቐየሩ፣ እቲ ምህርቲ ናብ ዕዳጋ ብኸመይ ከምዝቐርብ፣ መሓውር መሰረተ ልምዓት ብኸመይ ከምዝዘርግሑ፣ ንልምዓት ቱሪዝም ብዝጠቅም መልክዕ ዓቕሚ ማሕበረሰብ ብኸመይ ከምዝህነፅን፣ ኣብ ዘፈር ቱሪዝም ዝግበር ኢንቨስትመንት ብኸመይ ክምራሕ ከምዘለዎን ብዝርዝር ዘርእ መምርሒ ከውፅእ ኣለዎ።

እቲ ወረዳ ብወገኑ ነቲ ክልላዊ መምርሒን ንብፅሒት ስርሑን መሰረት ብምግባር ኣብታ ወረዳ ዘሎ ሃፍቲ ቱሪዝም ከመይ ክለምዕ ከምዘለዎ፣ ነዞም ሃፍትታት ብኸመይ ናብ ምህርቲ ምቕያር ከምዝክኣል፣ እቲ ምህርቲ ናብ ዕዳጋ ብኸመይ ከምዝቐርብ፣ መሓውር መሰረተ ልምዓት ብኸመይ ከምዝዘርግሑ፣ ንልምዓት ቱሪዝም ብዝጠቅም መልክዕ ዓቕሚ ማሕበረሰብ ብኸመይ ከምዝህነፅን ኣብ ዘፈር ቱሪዝም ዝግበር ኢንቨስትመንት ብኸመይ ክካየድ ከምዘለዎን ክመርሕ ክኸእል ኣለዎ። ኣብቶም መስሕባት ቱሪዝም ዝርከቡሉ ክባብታት ዝነብር ሕብረተሰብ ድማ ነቶም ብወረዳ ዝወፁ መምርሕታትን ዝተዘርግሑ መሓውራት ምምሕዳርን መሰረት ገይሩ ንዓኣቶም ዘተግብሩ ጉጅለታት ኣጣይኹ ክሰርሕ ይግባእ። እቶም ጉጅለታት ንልምዓት ሃፍቲ ቱሪዝም ዝመርሑ፣ ነቲ ምህርቲ ናብ

ዕዳጋ ዘቕርቡ፣ መሐውር መሰረተ ልምዳት ዘጋፍሑን፣ ሓለዎ ከባብን ሓድግታትን ዝመርሑን ከባቢ ዘልምዑን ወዘተ ኮይኖም ብመሰረት እቲ ዝወሃቦም ብፅሒት ስራሕ ይንቀሳቐሱ ማለት እዩ።

3.3.2.2. መድረኽ መመሃሀርን መለዋወጢ ተሞክሮን ምፍጣር

ኣብ ከይዲ ልምዳት ቱሪዝም ሓድሽ ኣሰራርሓ ንምትእትታው፣ ክእሎን ተሞክሮን ንምልወዋጥን ንምምህሃርን፣ ካብቲ ነባር ተሞክሮ ንምውሳድን ዘኽእል ኩሎም ሰብ ብፅሒት ተራኺቦም ዝዛተይሉ ናይ ሓባር መድረኽ ምፍጣር ኣድላዪ እዩ። እቲ መድረኽ ብዙሕ ናይ ስራሕ ልምዲ ዘለዎምን ካልኣት ሓድሽቲ ተሞክሮን ተሞክሮ ዝለዋወጥሉ ኮይኑ የገልግል። ካልእ ናይቲ መድረኽ ዋና ዓላማ ድማ ኩሎም ሰብ ብፅሒት ተሰማሚዖም ኣብ ልምዳት ቱሪዝም ንክሳተፉ ዘኽእል፣ ንክመሃሀሩን ጥቕምም ንክክብሩን ዕድል ዝህብን ከምኡ'ውን ብስምምዕ ሓላፍነቶም ንክፍፅሙ ዝገብርን እዩ።

ካልኣት ሓድሽቲ ኣሰራርሓታት ምትእትታው ኣድላዪ ኮይኑ እንትርከብ ብቐሊሉ ተዛቲኻ ንምትግባርን ኣብ ከይዲ ልምዳት ቱሪዝም ንዘጋጥሙ ፀገማት ንምእላይን እውን እቲ መድረኽ ዓቢዩ ግደ ኣለዎ። ንኣብነት ግልጋሎት ቱሪዝም ምሃብ ምስተጀመረ ኣብ ባህልን መነባብርን ሕብረተሰብ ኣሉታዊ ፅልዎ ዘስዕቡ ኩነታት እንትረኣዩ ወይድማ ፀገማት ፀጥታ እንተጋጥም ነቶም ፀገማት ናብቲ ናይ ሓባር መድረኽ ብምቕራብ ምፍታሕ ይከኣል። ኣብ ሞንጎ ሰብ ብፅሒት ዘይምርድዳእ እንትፍጠር'ውን ብተመሳሳሊ እቲ መድረኽ ክፈትሖ ይኽእል እዩ።

መሐውር ሓባራዊ መድረኽ ሰለስተ ዓርሶም ዝኸኣሉ ኣካላት ዝሕዘ እዩ። ንሳቶም ድማ ቤት ምኽሪ፣ ክፍሊ ምርምርን፣ ፈፃሚ ኣካልን ይብሃሉ። እቲ ቤት ምኽሪ ወከልቲ ኣባላት ኩሎም ሰብ ብፅሒት ዘካተተ ክኸውን ኣለዎ። ንምጥቃስ ዝኣክል ተወከልቲ ነበርቲ እቲ ከባቢ፣ ፖሊስ፣ መራሕቲ ከባቢ፣ መራሕቲ ሃይማኖት፣ መናእሰይ፣ ደቂ ኣነስትዮ፣ ወዳበታት ተፈላለዩ ስራሕትታት ወዘተ ኮይኖም ስራሕ እቲ ቤት ምኽሪ ድማ ልምዳት ቱሪዝም ምክያድ፣ ብዛዕባ ልምዳት ቱሪዝም ምምኽኻር፣ ኣብ ከይዲ ንዘንገፉ ሓድሽቲ ተርእዮታት እናመመየን እናተማኸረን ምፍታሕን ይኸውን። እቲ ካልኣይ ኣካል

ክፍሊ ምርምር ዝበሃል ኮይኑ ዘካትቶም ተዋሳኝቲ ድማ ኣብቲ ልምዓት ቱሪዝም ዝትግበረሉ ከባቢ ዘለዉ ኣባላት ትካላት ምርምር፣ ላዕለዎይ ብርኪ ኣብያተ ትምህርቲ፣ ከምኡ'ውን ኣብያተ ፅሕፈት ሕርሻን ኢንዱስትርን ዝኣመሰሉ ይኸኑ። ናይዚ ክፍሊ ቀንዲ ስራሕ ኣብ ልዕሊ እቶም ብቤት ምኽሪ ተመምዮም ዝወፁ ፀገማት ምርምር ብምግባር ንዝረኸቦ ወፅኢት መሊሱ ነቲ ቤት ምኽሪ ምቕራብ እዩ። እቲ ቤት ምኽሪ ግቡእ ምኽክርን ዘተን ገይሩ ኣብ ስምምዕ ምስበፅሖ እቲ ወፅኢት ምርምር ናብቲ ሳልሳይ ኣካል ማለት'ውን ናብ ፈፃሚ ኣካል ይቐርቡ። እቲ ፈፃሚ ኣካል ኣብቲ መስሕብ ቱሪዝም ዝርከቡሉ ከባቢ ዘለዉ ኣባላት መንግስታዊ ምምሕዳር፣ መራሕቲ ሃይማኖትን ዓበይቲ ዓድን ዘካተተ ይኸውን። ቀንዲ ስርሖ ድማ እቲ ብቤት ምኽሪ ዝተዘተየሉ ሓሳብ ንክትግበር ውሳኔ ምሃብ እዩ። ብሓፈሻ እንትረክ እቲ ሓባራዊ መድረኽ መመሃህርን መመኻኸርን ኮይኑ ብምግልጋል፣ ልምዲ ብምልውዋጥ፣ ልምዓት ቱሪዝም ብምስላጥ፣ ኣብ ከይዲ ንዝፍጠሩ ፀገማት ብእዋኑ ብምእላይ፣ ቢሮክራሲ ብምንካይ፣ ዝግባእ ህዝባዊ ተሳትፎ ብምፍጣር፣ ስምምዕ ዝዓሰሎ ውሳኔ ክህሉ ብምግባር፣ ከምኡ'ውን ቐፃልነት ዘለዎ ንሕብረተሰብ ዘማእኸለ ልምዓት ቱሪዝም ኣብ ምትግባር ወሳኒ ግደ ይፃወት።

3.3.2.3. ሕብረተሰብ ዘማሓድሮምን ዝሰርሐሎምን

ዘፈራት ምፍጣር

ንሕብረተሰብ ዘማእኸለ ልምዓት ቱሪዝም ምግፋሕ እንትንብል ሕብረተሰብ ዘማሓድሮም ብዙሓት ዓይነት ስራሕቲ ብምፍጣር ብርክት ዝበሉ ነበርቲ ናይ ስራሕ ዕድል ክረኽቡ ምግባር ማለት እዩ። ኣብ ልምዓት ዘፈር ቱሪዝም ብዙሓት ስራሕትታት እንትፍጠሩ ብሓፈሻ ናይቲ ከባቢ ሕብረተሰብ ተረባሓይ ይኸውን። ነቲ ሕብረተሰብ ዝተፈላለዩ ስልጠናታትን ትምህርትን ብምሃብ ስራሕ ናይ ምፍጣር ዓቕሙ እንተጎልቢቱ ኣብቲ ዘፈር ተወዲቡ ክዋፈረሎም ዝኸእል ብዙሓት ዓይነት ስራሕቲ ኣለዉ። ሕብረተሰብ ኣብ ዞም ዝተፈላለዩ ስራሕቲ ድልዎቱን ክእለቱን መሰረት ገይሩ እናተወደበ ክስርሕ ይኸእል። ንኣብነት ንመዕረፊ ኣጋይሽ ዝኾኑ ባህላዊ ጉጅታት (cottages) ዝሰርሑ፣ ንቱሪስት ድንኳን መትከሊ ዝኸውን ቦታ ዘዳልዉ፣ እኹል ሓበሬታ ዘለዎም ንቱሪስት ናብቲ ዝረከ ቦታ ዝመርሑ፣ ባህላዊ ምርኢታት ዘቕርቡ፣ ፍርያት ሕርሻ (ከም ኣሕምልትን ፍረምረን፣ መዓርን ፀባን ዝኣመሰሉ) ዘቕርቡ፣ ዕርዮቶምን ባህላዊ ትሕዝትኦምን ዝሓለዉ ባህላዊ ምግብታትን መስተታትን ዘቕርቡ፣ ባህላዊ ናይ እደ ጥበብ ውጂኢታት ዘቕርቡ፣ ባህላውን ዘመናውን መንግስቲ ቱሪስት ዘዳልዉ፣ ታሪኽን ሓድግን ዝሕልዉ ከምኡውን ኣብቲ መስሕብ ቱሪዝም ዝርከበሉ ከባቢ ተኸልታት ዝተኸሉን ዘልምዑን ጉጅለታት ምፍጣር ይከኣል።

ብሓፈሻኡ እንትረከ ናይ ቱሪዝም ስራሕ ዋላኳ ኣብ ዝተወሰነ ኣዋርሕ ዝመፅእ ኣብ ዝተወሰነ ኣዋርሕ ካዓ ዝጠፍእ ይኹን እምበር ኣብቲ ስራሕ ዘለዎ እዋን ግና እቲ ሕብረተሰብ ብዝተፈላለየ መንገዲ እናተሳተፈ ሰሪሑ ክጥቀም ዝኸእለሉ ዕድል ሰፊሕ እዩ። ቱሪስትታት ኣብ ዘይመፅሉ እዋን ድማ ተመሊሱ ናብ ልሙድ ናይ መነባብር ስርሑ ይኣቱ።

3.3.2.4. ምስ ሰብ ብፅሒት ምሕዝነት ስራሕ ምፍጣር

ልምዓት ቱሪዝም ከም ኩሉ ዓይነት ልምዓታዊ ምንቅስቃስ ናይ ኩሎም ሰብ ብፅሒት ድልየትን ሓገዝን ዘድልዮ ስራሕ እዩ። ስለዚ ኩሎም ዝምልከቶም ተዋሳኔቲ እጃሞም እንተወፍዩ ጥራሕ እዩ ልምዓት ቱሪዝም ክፅወት ዝክእል። ብፍላይ ኣብ ምጥያሽ ማሕበረሰብ ተኮር ቱሪዝም ገንዘብ ስለዘድሊ ኣብ ሞንጎ ሰብ ብፅሒት ዝፍጠር ስሙር ሕብረትን ምሕዝነትን ኣዝዩ ኣድላዩ ይኸውን። ምክንያቱ እቲ ሕብረተሰብ ንመጣየሻ ዝኸወን እኹል ገንዘብ ስለዘይረክብ እዩ። ነዚ ንምፍታሕ እቲ ዝሓሸ መማረቢ ኣብ ሞንጎ ሰብ ሃፍትን ሕብረተሰብን ወይድማ ኣብ ሞንጎ ሕብረተሰብን መንግስትን ንዝተወሰነ እዋን ዝፀንሕ ምሕዝነት ብምፍጣር ኣድላዩ ዝኾነ ገንዘብ ንምርካብ ምፅዓር እዩ።

ከምዚ ዝዓይነቱ ምሕዝነት ስራሕ እንትፍጠር ስራሕን መንግስቲ ዝፈልጦን ስምምዕነት ክህሉ ግድን ይኸውን። እቲ ልምዓት ቱሪዝም ኣብ ዝጣየሹእ እዋን ኣብ ሰብ ሃፍትን መንግስትን ሓዲኦም ኣድላይ ዝኾነ ገንዘብ ነቲ ማሕበረሰብ ብልቓሕ ይህብዎም እቲ ስራሕ ቱሪዝም ይጅመር። ስራህ ተጀሚሩ እቶት ምስተረኸበ እቲ ዝረኸብዎ መክሰብ ቦቲ ዘውፅእዎ ገንዘብ ልክፅ ብብፅሒቶም ይማቐሉ። እቲ ሕብረተሰብ ካብቲ ዝርከብ እቶት ዝወሓደ ብፅሒት ይወስድ እቲ ባዓል ሃፍቲ ወይ ካዓ መንግስቲ ካዓ ዝበዝሐ ይወስዱ ማለት እዩ። እቲ ናይ ወፅሒ እዋን ምስተወደእ እቲ ሕብረተሰብ ካብ ልቓሕ ነፃ ኮይኑን ባዕሉ ኪኢሉን እቲ ዝግበኦ ሙሉእ ብፅሒት ይወስድ ማለት እዩ። ሓንትሻብ እግሪ ምስ ተኸለ ካኣ ብቑዕ ምድላወ ገይሩ ስራሕ ስለዝጀመረ ታተ ኢሉ ንምቕፃል ዓቕሚ ኣይንእሶን። ልምዓት ቱሪዝም ንምጅማር ዘጋጥም ዋሕዲ ገንዘብ ንምፍታሕ ዘሎ ካልእ መማረቢ ካዓ እቲ ኣድላዩ ዝኾነ ወፃኢ ብትካላት ገበርቲ ሰናይ ንክሸፈን ምፅዓር እዩ። ከምዚ ዓይነት ዕድል እንተተረኺቡ ካብቲ ዝርከብ እቶት ዝማቐል ካልእ ኣካል ስለዘየለ እቲ ማህበረሰብ ይኹን መንግስቲ ነቲ እቶት ብትክክል ማዕረ ንምምቓል ተረዳዲኦም ስራሕ ክጅምሩ የክእሉም ማለት እዩ።

3.3.3. ነቲ ዝረአ ቦታ ምልማዕ (Destination development)

ብሃፍቲ ቱሪዝም ዝፍለጡ ከባብታት ዝተፈላለዩ መስሕባት ከምዝህልዉዎም ምግማት ይከኣል። እቶም ናይ ቱሪዝም ከባብታት ንኻልእ ግልጋሎት ንኣብነት ሃይማኖታዊ መንበሪ፣ መዋፈሪ እንስሳን ንግልጋሎት ሕርሻን ዝውዕሉ ክኾኑዎን ይክእሉ እዮም። ስለዚ ቅድሚ ልምዓት ቱሪዝም ምጅማርና ነዞም ዝስዕቡ ስራሕቲ ክንሰርሕ ይግባእ።

3.3.3.1. ናይቲ ዝረአ ቦታ ካርታን ዝርዝር ትልሚ ልምዓትን ምውፃእ

ነቲ ናይ ቱሪዝም መስሕብ ቦታ ቅድሚ ምልማዕና እቲ መሬት ንምንታይ ዓይነት ግልጋሎት ከምዝውዕል ብዝርዝር ዘርኢ ካርታ ምድላው ቀዳማይ ስራሕና ክኸውን ኣለዎ። ኣብቲ ዝዳሎ ካርታ ስፍራታት መንበሪ ሰብ፣ ዝተኸበሩ ሃይማኖታዊ ቦታታት፣ ንመውፃሊ እንስሳ ዘ ቤት፣ ንሕርሻ፣ ንመንበሪ እንስሳ ዘገዳም ዝተኸልከሉ ከባብታት፣ ንመሓውር መሰረተ ልምዓትን ካልኦት ግልጋሎታትን ዝውዕሉ ስፍራታት ብግቡእ ተነፂሮምን ተደራቶምን ክቕመጡ ኣለዎም። በዚ መልክዕ እቶም ንልምዓት ቱሪዝምን ንኻልእ ግልጋሎትን ክውዕሉ ዝግበኦም ቦታታት ተፈልዮም ይፍለጡ ማለት እዮ።

ካብ ሞንጎ እቶም ንልምዓት ቱሪዝም ክውዕሉ ይክእሉ እዮም ኢልና ዝሓረናዮም ከባብታት ድማ ኣየነኦም እዮም ብተፈጥሮኣዊ መስሕብ፣ ብባህላዊ መስሕብ፣ ብናይ ሓድጊ መስሕብ፣ ብታሪኻዊ መስሕብ ዝፍለጡ? ኣየነኦም ከ ንመትከሊ ኣግራብን ንልምዓትን ክውዕሉ ይክእሉ? ንዝብሉ ሕቶታት ነፂርና ክንምልስ ይግባእ። በዙይ መልክዕ እንተሰሪሕና ንፀር ትልሚ ተኸቲልና ልምዓት ቱሪዝም ንክነሳልጥ ዕድል ንረክብ ማለት እዩ። እቲ ዝለምዕ መሬት ድማ ኣብ ክህቦ ዝግበኦ ግልጋሎት ጥራሕ ይውዕል። እዙይ እንተገይርና ነቲ ስራሕ ክነሳልጥ እንተለና ብክለት ከባቢ ከይነስዕብን ካብ ቁፅፅር ወፃኢ ዝኾነ ልምዓት ከይጋፋሕን ብቐሊሉ ምክትታል ዮክእለና እዩ። ካብኡ ሓሊፉ ብትልሚ ዝተደገፈ፣ ኣብ ከይዲ ዝዓብን፣ ቐፃልነት ዘለዎን ልምዓት ቱሪዝም ክነሳልጥዎን ይሕግዘና።

3.3.3.2. ማሕበራዊ ግልጋሎትን መሐውር መሰረተ ልምዳትን ምዝርጋሕ

ሕብረተሰብ ዘማእኸለን ምስ ከባቢ ዘይባላን ልምዳት ቱሪዝም ንምትግባር እንትሕሰብ ሓደ ሓቢሩ ክረከ ዘለዎ ቁምነገር እቲ ሓድሽ ልምዳት ብዝተኸኸለ መጠን ነቲ ነባር ተፈጥሮአዊ መልካኣ ምድርን ተፈጥሮአዊ ትሕዝቶ እቲ ቦታን ዘይቕይርን ዘይጎድእን ክኾን ኣለዎ። ዝኾነ ዓይነት ልምዳት እንትነሳልጥ ኣብቲ ከባቢ ንዘስዕቦ ኣሉታዊ ዕልዋ ንምንካይ ክንዕዕር ኣለና። እቲ ዝላለጥ ልምዳት ቱሪዝም ነዚ ኣብ ግምት ዘእተወ ከምዝኾነ ምስተረዳእና ካልኦት ክፍተሹ ዝግበኦም ነገራት እንተሲዮምዎን ንርኢ።

ዝኾነ ቦታ ንልምዳት ቱሪዝም እንትሕፀ ኣብኡ ሃፍቲ ቱሪዝም ምህላዉ እቲ ቀንዲ ነገር ኮይኑ ልምዳት ቱሪዝም ተጣይሹ ኢልካ ንምዝራብ ግና ኣብቲ ከባቢ ብቑዕ ዝኾነ መተኣናገዲ ኣጋይሽን ዝተመቻቸወ መሐውር መሰረተ ልምዳት ምህላዉን ግድን እዩ። ነዚ ንምምላእ እኹል ግልጋሎት ዝህቡ ዕርዮቶም ዝሓለዉ መዕረፊ ቦታታት (ናይ ግድን ዓበይቲ ሆቴላት ተይኮኑስ ዕርዮቶም ዝሓለዉ ባህላዊ ጉጅታትን ህድሞታትን ክኾኑ ይኸእሉ እዮም)፣ ኣብያተ ብልዕን ካፌታትን ምኽፋት የድሊ። ኣብዘን ትካላት ግልጋሎት ክህቡ ዝኸእሉ ብሞያ እንግዶት ዝሰልጠኑ ሰራሕተኛታት ምፍራይ እውን ኣገዳሲ ይኸውን። ብመዕረፊ ኣጋይሽ እንትረከ ድማ ንባህሊ እቲ ከባቢ ዘርእዩ ገዛውቲ (ecolodges)፣ ድንኳናት ዝትከሉሎም ቦታታት (camping grounds) ከምኡ'ውን ኣድላዩ ኣብ ዝኾነ ቦታ ደረጃኦም (quality) ዝሓለዉ ሆቴላት ምስራሕ የድሊ። ኣብቶም መስሕባት ዝርከቡሎም ከባብታት እውን ናይ እግሪ መንገድታት፣ ንባህላዊ መንግዚያ (ከም ፈረስ፣ በቕልን ግመልን ዝኣመሰሉ) ዝኾኑ መንገድታት፣ ኣድላይ ኣብ ዝኾነ ቦታ ድማ መንገዲ መኪና ምስራሕ የድሊ። ብተወሳኺ ንልምዳት ቱሪዝም ኣዝዮም ኣገደስቲ ዝኾኑ ግልጋሎታት ንኣብነት ከም ሓይሊ መብራህቲ፣ ስልኪ፣ ዕሩይ ማይ፣ ጣብያታት ጥዕናን ግልጋሎት ባንክን ዝኣመሰሉ ክማልኡ ኣለዎም።

3.3.4. ነቲ ዝለምዐ ቦታ ብምልላይ ናብ ዕዳጋ ምቕራብ (Tourism Marketing)

ተፈጥሮአዊ ይኹን ታሪኻዊ መስሕብ ቱሪዝም ዘለዎ ከባቢ ንምልማዕ ምሕሳብ እንተጀሚርና እቲ ቦታ ብዝተፈላለዩ ቱሪስትታት ውሽጢ ዓድን ወፃኢን ክረከ ከምዝክእል እምነት ኣለና ማለት እዩ። ስለዚ ኣብ ሕድሕድ ልምዓታዊ ጉዕዞና ነዚ ዝለምዕ ናይ ቱሪዝም መስሕብ ከመይ ከምነፋልጦ ክንሓስብ ይግባእ። ኣብዚ ብርኪ እዙይ ምስበፃሕና ነቲ ቦታ ብኸመይ ክነላልዮ ንክእል? ነዞም ሃፍትታት ክሪኩ ዝመጡ ዓማዊል እንመን እዮም? ካበዮናይ ዓዲ ዝመጡ ቱሪስትታት ዝሓሸ ድልዮትን ናይ ምምፃእ ዕድልን/ዓቕምን ኣለዎም? ብኸመይ ከ ክንረክቦም ንክእል? እዙይ ንምግባር ክንደይ ዝኣክል በጀት የድልየና? ዝብሉ ወሰንቲ ነጥብታት መልሲ ክረክቡ ኣለዎም።

ነቶም ዘለውና ሃፍትታት ቱሪዝም ብዝግባእ ነገርና ምስፈለጥናዮም ንቱሪስት ብዝስሕብ ኣግባብ ናይ ምልላይ ስራሕቲ ክነላልጥ ኣለና። እቶም ሜላታት መላለዩ ከከምኣድላይነቱ ንበፃሕቲ ውሽጢ ዓድን ወፃኢን ኣብ ግምት ዘእትዉ ክኾኑ ኣለዎም። ስለዚ ብመልክዕ ዕሑፍ፣ ብበረርቲ ዕሑፋት፣ ብድረ-ገፅ (ኢንተርኔት)፣ ብኣምባሳደራት፣ ብስፖርተኛታት፣ ብመንገዲ ኣየር ኢትዮጵያ፣ ብጣብያታት ፊደዮን ቴሌቭዥንን፣ ንቱሪስትታት ብዘመላልሱ ትካላት (tour operators) ከምኡ'ውን ንካልኦት ተመሳሳልቲ ኣጋጣምታት ተጠቐምና ነቶም ዘለውና ሃፍትታት ቱሪዝም ክነላሊይ ይግባእ።

ኣብቶም ሃፍትታት ቱሪዝም ዘለውሉ ከባቢ ዝነብር ህዝቢ ድማ ቤት ዕሕፊት ቱሪዝምን መዕረፊ ኣጋይሽን ብምድላው ከምኡ'ውን ኣድላዩ ሓበሬታን ግልጋሎትን ብምሃብ ነቶም ዝመጡ በፃሕቲ ብዝግባእ ከተኣናግዶም ይግባእ። ነዚ ድማ እኹል ዝኾነ ሓበሬታ፣ ዘዕግብ እንግዶትን ብቑዕ ምድላውን ምግባር ኣድላዩ እዩ። ነቶም ብቱሪስትታት ዝረከዩ መስሕባት ዝገልፅ ካርታ፣ መፋለጢ (billboard)፣ ንኣጋይሽ ሓበሬታ ዝህቡ መፃሕፍትን (tour guide manual) ምድላው ኢሉውን ብግቡእ ዝሰልጡኑ መራሕቲ ኣጋይሽ (tour guides) ምህላው'ውን ወሳኒ ይኸውን።

4. መጠቻለሌ

ትግራይ ብተፈጥሮአውን ታሪካውን ሃፍትታት ቱሪዝም ዝትግደለት ክልል እዩ። ነዞም ሃፍትታት እዚኦም ብስፍሓትን ብዑምቀትን ብምፅናዕ ኣብ ናይ ክልላዊ መረዳኢታ ባንኪ (Regional Information Data Base Center)ምእታዉ፣ ካርታ ምድላው፣ንመፃኢ ወለዶ ምትሕልላፍን ብዝግባእ ኣብ ጥቕሚ ምውዓልን ኣገዳሲ እዩ። በዚ መዳይ ኩሎም ዝምልከቶም ኣካላት ከም ቀንዲ ዕማሞም ሒዞም ክሰርሕሉ ዝግባእ ዋሊን ከምዝኾነ ምርዳእ ይግባእ።

ዝተፈላለዩ መፅናዕታት ከምዘርድእዎን ተሞክሮ ካልኣት ሃገራት ዓለም ከምዘርእየናን ሃፍትታት ቱሪዝም ናብ ልምዓት ንምልዋጥ ብቐዳምነት ነቶም ዘለዉ ሃፍትታት ብሳይንሳዊ መንገዲ ብስፍሓትን ብዑምቀትን ብምፅናዕ እንታይነቶም ብዝርዝር ምፍላጥን ኣብ ካርታ ምስፋርን ኣድላዩ እዩ። እቲ ቐፃላይ ዕማም ድማ ንሕብረተሰብ ብዝረብሕን ንኸባቢ ብዘይጎድእን ኣግባብ ናብ ምህርቲ ምልዋጥ ይኸውን። ካብኡ ብምቕፃል ካዓ ዘይምእኹል ሰናይ ምምሕዳር ብምትግባር ንሕብረተሰብ ዘማእኸለን ምስ ኸባቢ ዝሳነን ኩለ መዳያዊ ልምዓት ቱሪዝም ምትግባር ይኸውን።

ሃፍትታት ቱሪዝም ትግራይ ብዝሓሸ ንክለምዑን እቲ ክልል ካብ ቱሪዝም ልምዓት ዝረኸበ እቶት ምስቲ ዘሎ ሃፍቲ ዝተመጣጠነ ንክኾንን ብክእለትን ቐፅርን ኡኹላት ኪኢላታት ቱሪዝም ካብ ክልል ክሳብ ጣብያ ክህልዉ ምግባር ኣድላይ እዩ። ካሊእ ተወሳኺ ክስራሕ ዘለዎ ድማ ብትግራይ ደረጃ ቱሪዝም ካፍቶም ዋና ናይ ልምዓት ኣጀንዳታት ሓደ ክኾን ከምዘለዎ ብምርዳእ ክልል፣ ዞባ፣ ወረዳን ጣብያን ዘማእኸለ ናይ ቱሪዝም ልምዓት ፓሊሲ፣ ኣዋጅ፣ ደንቢ፣ መምርሒን ናይ ትግበራ ትልምታትን ምዉፃእን ምትግባርን ኣገዳሲ እዩ።

ዶ/ር ሙሉጌታ ፍስሃ አብ ኮሌጅ መፅናዕቲ ልምዓትን ጂኦሎጂ ትምህርቲ ክፍልን ዩኒቨርሲቲ ኦሪጎን አባባ ተሓባሪ ፕሮፌሰር ኮይኖም ብ ጂኦሎጂ፣ ቱሪዝምን ማይን ምርምር ዩኒቨርሲቲ፣ ይምህርን ተምህር የማኽሩን። ብ 1982 ዓም ብ ጂኦሎጂ ናይ መጀመርያ ዲግሪ ምስተመረቐ ን ኣርባዕተ ዓመት አብ ብሔራዊ ሙዝየም ሰሪሑም። ብ1986 ዓም ትምህርቶም ንምቕጻል ናብ University of Texas at Austin (USA) ምስ ከዱ ብ 1988 ዓም ብ ማስተርስ ዲግሪ ከምኡውን ብ 1994 ዓም ብ PhD ዲግሪ ብ Geosciences ተመረቐም። ዶ/ር ሙሉጌታ ብ 1995 አብ ኦሪጎን አባባ ዩኒቨርሲቲ ስራሕ ምስጀመሩ ንኣርባዕተ ዓመት አብ ናይ ሀገር ልምዓት ዕንዓት ትካል ዳይሬክተር ከምኡውን ን ክልተ ዓምትን ፈረቓን ናይ ሀገር ልምዓት ዕንዓት ኮሌጅ ዲን ኮይኖም አገልጊሎም። ዶ/ር ሙሉጌታ ካብ ዘሕተሙ-ዎም መፅሓፍቲ፡ 1) The fundamentals of Community Based Ecotourism Development in Ethiopia, 58p, Addis Ababa, Ethiopia, 2012. 2) Participatory Tourism the Future of Ethiopia, Community Based Ecotourism Development: from Research to Implementation, Model from Adwa Northern Ethiopia, 166p, Addis Ababa, Ethiopia, 2010. 3) Sequence stratigraphy, petrography and age of Chilga Basin Sediments: paleoenvironmental reconstruction of continental rift basin sediments, northwest Ethiopia, 2009. LAMBERT Academic Publishing AG & Co. KG 329p, Saarbrücken, Germany ይርከቡዎም። ዶ/ር ሙሉጌታ ብሁላት ሃገራዊን ዓለም ሰኻውን ኮንፈረንስታት ዘተሓባቡ እንትኾኑ ብሁላት ናይ ምርምር ዕሑፋት ዘቐረቡን ከምኡውን ብሁላት ናይ ምርምር ዕሑፋት አብ ፍሉጣት ናይ ሃገር ወሽጥን ወጻኝን መሕተምቲ ትካላት ኣሕቲሞም እዮም።

ረብሓ እዛ መፅሓፍ እዚኣ ብክልተ መንገዳ ምግላፅ ይከኣል። እቲ ሓዲ ፍልፍል ዘተሓማምን መረዳኡት ምዃና እዩ። ንሱውን አብ ክልልና ዘለዉ ናይ ተፈጥሮ፣ ሓድጌ፣ ታሪኽን ባህልን ናይ ቱሪዝም ሃፍትታት ትድሀስስ ስለዘኾነት ሓፈሻዊ ፍልጠት ንዝደልዩ ሰባት ተመራጊት እዩ ዝብል እምነት ኣለኒ። እቲ ካልኣይ ረብሓ ድማ ንምዕባል ዘፈር ቱሪዝም ክጠቐሙ ዝክእሉ ሓሳባትን መርሆታትን ዝሓዘት ምዃና እዩ። ስለዚ ንሓገፅቲ ፖሊሲ፣ ሰብ ሞያ ቱሪዝምን ማሕበረሰብን ተበሃኒት ክትከውን እትክእል መፅሓፍ እዩ። ኑሩ መሓመድ ጣህር (ዶ/ር)፡ ተሓባሪ ፕሮፌሰር ዩኒቨርሲቲ ኦሪጎን አባባ

ንመፅሓፍ ቱሪዝም ልምዓት ትግራይ ብዕሞና አንቢቢዮ፣ ተረዲኢዮን ብጣዕሚ ድማ ኣስተማቕረዮን እዩ። ኣዝያ ዕፍፍቲ፣ ስሓቢትን መምሃሪትን ፈላጊት መፅናዕቲ ሃፍቲን ልምዓትን ቱሪዝም ትግራይ እዩ። ነቲ ብሁሉ ክዓብን ዚያዳ ክንርብሓሉን እንዳተገበሉ ግና ዘይተጠቐምናሉ ልምዓትን ዕብዮትን ቱሪዝም ትግራይ ዝለዓለ እጃም ዘለዎ ንህዝብን መንግስትን ትግራይ ዝተውሃበት ገበ-በረክት እዩ። ዶ/ር ሙሉጌታን ብዎቱን ብፍላይ ነዛ መፅሓፍ ብቋንቋ ትግርኛ ብምፅሓፍም ን ቋንቋን ባህልን ትግራይ ምዕባሎውን ናይ ባዕላ ግደ ከምዘህልዎ እምነተይ እዩ። ዳርጋ ኩሉ ገባር፣ ተምሃራይ፣ ተማራማሪ፣ አብ ልምዓት ቱሪዝም ትግበራ ዝሳተፍ ኣካል ሀብረተሰብን ብቐሊሉ ክርዳእ ብዝክእል ግሩም ናይ ኣፀሓሓፍ ሜላ ተሸላኒ ብምቕራብ ፀሓፍቲ ንዝገበርዎ ኣብነታዊ ውፍይነት ዝለዓለ ናእዳይ የቐርብ፣ ክብረት ይሃበልና በርትዑ። ዮሃና! ፀጋይ በርሀ ገብረሊባኖስ (ዶ/ር)፡ ሓጋዚ ፕሮፌሰር ዩኒቨርሲቲ ኦሪጎን አባባ

ደረት ኣልቦ ዝኾነ ሃፍቲ ቱሪዝም ትግራይ ብመልክዕ እዛ መፅሓፍ እዚኣ ምቕራብ እዛ መፅሓፍ ሒዛቶ ዘላ ትሕዝቶ ክፍለጥ ካብ ምግባር ንጎሰ። ካልኣት ምሁራንን ተመራመርትን ናብዚ ዘፈር እዚ ቆላሕታ ክገብሩ ዝተለዓዕል እዮም ሃዩ በሉ።

ካሳ ሚካኤል፡ ሓጋዚ ፕሮፌሰር ዩኒቨርሲቲ ኦሪጎን አባባ

በዳዩ ማተሚያ ቤት ታተመ

ፍልፍል ሐበሬታ

- Bien, Amos., 2003. *Simple user's guide to certification for sustainable tourism and ecotourism 3rd edition*, Center for Ecotourism and Sustainable Development, Washington DC, CESD No. 1.
- Bryden, D.M., Westbrook, S.R., Burns, B., Taylor, W.A., and Anderson, S., 2010. *Assessing the economic impacts of nature based tourism in Scotland, Scottish Natural Heritage, Commissioned Report No. 398.*
- Beyer, David., Martin Anda, Bernhard Elber, Grant Revell and Fred Spring, 2005. *Best practice model for low-impact nature-based sustainable tourism facilities in remote areas, CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd, National Library of Australia, 46p.*
- Mulugeta Feseha, 2012. *The Fundamentals of Community Based Ecotourism Development in Ethiopia, Addis Ababa, Ethiopia, 58p.*
- Mulugeta Feseha, 2011. *Abstracts of Papers, International Consultative Workshop on Tourism and Economic Diversification in Ethiopia; Addis Ababa University, College of Development Studies: Addis Ababa, July 2.*
- Mulugeta Feseha, 2010. *Abstracts of Papers, International Conference on Enriching the Development of Tourism in Ethiopia; Addis Ababa University, College of Development Studies: Addis Ababa, February 28-March 1.*
- Mulugeta Feseha, 2005. *Volcanic-monuments and their impact for ecotourism development, unpublished report, Addis Ababa University Research and publication Office, Addis Ababa.*

- Mulugeta Feseha, Chernet Tilahun, Kifle Woldearegay, Mulugeta Alene, Teclehaimanot Gebreselassie, Tekle Hagos, and Zerihun Woldu, 2010. Community-based Ecotourism Development: from Research to Implementation, Model from Adwa Northern Ethiopia, 166p, Eclipse plc, Addis Ababa.*
- Mulugeta Feseha, Getnet Alemu, Kifle Wolde Aregay, Chernet Tilahun, Teclehaimanot Gebresilassie, Zerihun Woldu, 2009. Abstracts of Papers, International Conference on Debretabour-Meqdela Community-based Ecotourism Development, Tenta: College of Development Studies, Addis Ababa University, May 29-30.*
- Mulugeta Feseha, Kifle Woldearegay, Mulugeta Alene, Teclehaimanot Gebreselassie, and Zerihun Woldu, 2008. Press Conference on Sibaat, Newly Discovered 2nd to 7th Century AD Archaeological Site in Adwa, Northern Ethiopia, October 28, Addis Ababa University.*
- Mulugeta Feseha, Kifle Woldearegay, Mulugeta Alene, Teclehaimanot Gebreselassie, and Zerihun Woldu, 2007. Tour Guide Manual for Adwa and its Multiple Tourist Attractions. Addis Ababa Berhanena Selam Printing Enterprise.*
- Mulugeta Feseha, Kassaye Begashaw, Chernet Tilahun, Kifle Wolde Aregay, Teclehaimanot Gebresilassie, and Zerihun Woldu, 2007. Abstracts of Papers, International Conference on Community-based Ecotourism Development the case of Adwa and its Environs, Adwa: Institute of Development Research, Addis Ababa University, February 22-25.*
- Mulugeta Feseha, Kassaye Begashaw, Kifle Wolde Aregay, Mulugeteta Alene, Teclehaimanot Gebresilassie, and Zerihun Woldu, 2006. Volcanic-monuments and their impact for ecotourism development, unpublished report, Addis Ababa University Research and Publication Office, Addis Ababa.*

- Jascha, M. Zeitlin and Steven W. Burr, 2011. Community nature-based tourism development, Utah recreation and tourism matters, Institute for Outdoor Recreation and Tourism, Paper No. 22.*
- Michael, P. Wells, 1997. Economic perspectives on nature tourism, conservation and development, environmentally sustainable development, the World Bank, Paper No. 55.*
- Ministry of Culture and Tourism, 2009. Federal Democratic Republic of Ethiopia Tourism Development Policy, Addis Ababa.*
- Ministry of Culture and Tourism, 2009. Tourism Statistics Bulletin, (2006-2008), Federal Democratic Republic of Ethiopia, N 9, Addis Ababa.*
- Ministry of Finance and Economic Development (MoFED), 2006. Ethiopia: Building on Progress A Plan for Accelerated and Sustained Development to End Poverty (PASDEP) (2005/06-2009/10), Addis Ababa.*
- Ministry of Finance and Economic Development (MoFED), 2010. Growth and Transformation Plan (GTP) (2011-2015), Addis Ababa.*
- Denman, Richard., 2005. Making tourism more sustainable, a guide for policy makers, United Nations Environment Program - World Tourism Organization.*
- The ecosystem-based assistance guidelines action team, 1995. Ecosystem-based assistance principles and guidelines, United States department of agriculture natural resources conservation service, USA.*
- Thomas, D. Potts, Thomas A. Rourke, Strom Thurmond, 2000. Nature-based tourism enterprises, guidelines for success, Clemson University - Strom Thurmond Institute USA.*